

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

Πτυχιακή Εργασία ΤΩΝ

Αντωνίου Ανδρέας

Μπατσιάκος Λουκάς

Δαβέττας Γεώργιος

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : κ. Δρίτσας Ιωάννης

ΠΑΤΡΑ-2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	6
1.1. Ορισμός της Κοινωνικής Πολιτικής.....	6
1.2. Η ελληνική Κοινωνική Πολιτική.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ...	16
2.1. Προσεγγίζοντας τον όρο Κοινωνική Εργασία.....	16
2.2. Παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη.....	21
2.3. Η Κοινωνική Εργασία στην Ελλάδα.....	25
2.4. Προσπάθεια ενοποίησης των επαγγελματιών Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	30
3.1. Η έννοια της οικονομικής κρίσης και τα είδη της.....	30
3.2. Ιστορική Αναδρομή.....	36
3.3. Οι σημαντικότερες κρίσεις στην ιστορία.....	37
3.4. Τα στάδια και οι φάσεις της οικονομικής κρίσης.....	40
3.5. Τα αίτια της οικονομικής κρίσης.....	41
3.6. Η οικονομική κρίση του 2008.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.	49
4.1. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην κοινωνική συνοχή.	49

4.2. Η κοινωνική επίπτωση της ανεργίας.....	50
4.3. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία.....	57
4.3.1. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη λειτουργία υπηρεσιών ιατρικής περίθαλψης.....	59
4.3.2. Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία.....	60
4.4. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση.....	62
4.5. Η οικονομική μετανάστευση.....	64
4.6. Η μεταστροφή της καταναλωτικής συμπεριφοράς.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	69
5.1. Πεδίο ενδιαφέροντος: Η κοινωνική προστασία.....	69
5.2. Πεδίο ενδιαφέροντος: Κοινωνικό κράτος.....	71
5.3. Πεδίο ενδιαφέροντος: Εθελοντισμός.....	75
5.4. Πεδίο ενδιαφέροντος: Η καθημερινή ζωή.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρουσία της τελευταίας οικονομικής κρίσης, η έναρξη της οποίας χρονολογείται το 2008, αποτελεί διεθνή μάστιγα η οποία ταλανίζει την καθημερινότητα των ανθρώπων και παράλληλα μειώνει την ποιότητα ζωής.

Η εργασία αυτή περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια τα οποία λειτουργούν ως κρίκοι και ενώνουν σε μια αλυσίδα τον κόσμο της κοινωνικής εργασίας, της κοινωνικής πολιτικής και της οικονομικής κρίσης. Έτσι λοιπόν, δια μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης θα πραγματοποιηθεί αναζήτηση, ανάλυση και παρουσίαση των προαναφερθέντων στοιχείων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, ο αναγνώστης θα συναντήσει την ανάλυση της Κοινωνικής Πολιτικής, δίνοντας ιδιαίτερη μνεία στην αναζήτηση της στην ελληνική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί για χρόνια ένα αντικείμενο μελέτης όλων των εθνών. Σύμφωνα με τον Daniel Patrick Moynihan, *κάποιος που θέλει να εντρυφήσει στην κοινωνική πολιτική θα πρέπει να διαθέτει 30 χρόνια αφοσίωσης, αλλιώς καλύτερα να μην ασχοληθεί*. Τα παραπάνω λόγια του διάσημου πολιτικού έρχονται σε πλήρη συμφωνία με την ευρεία συμμετοχή της συγκεκριμένης πολιτικής (π.χ. οικονομία, εκπαίδευση, πολιτισμός κλπ.) στο κοινωνικό γίνεσθαι μιας χώρας.

Ένα από τα επαγγέλματα το οποίο συνδέεται άμεσα με το θεωρητικό υπόβαθρο της κοινωνικής πολιτικής και το οποίο μπορεί να προσφέρει χείρα βοηθείας στους ανθρώπους σε περίοδο οικονομική ύφεσης είναι η Κοινωνική Εργασία. Ο αναγνώστης στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα έρθει σε επαφή με τη βάση και το ρόλο του συγκεκριμένου επαγγέλματος και στη συνέχεια θα περάσει στην ανάγνωση της κοινωνικής εργασίας, έτσι όπως αυτή εμφανίζεται σε χώρες της γηραιάς ηπείρου.

Το επόμενο κεφάλαιο επεξεργάζεται την οικονομική κρίση. Ο αναγνώστης αρχικά θα μπορέσει να έρθει σε επαφή με την έννοια και τα είδη της ύφεσης. Στη συνέχεια, μέσα από τη διαδικασία της ιστορικής αναδρομής, λειτουργώντας σαν μια άλλη μορφή λαμπαδηδρομίας, θα παρουσιασθούν οι σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις στην ανθρώπινη ιστορία, με τελικό σταθμό την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, η οποία ταλαιπωρεί ως σήμερα αρκετές κοινωνίες του κόσμου.

Είναι αναπόφευκτο πως μια παρουσία όπως είναι αυτή της οικονομικής κρίσης θα επιφέρει επιπτώσεις στην κοινωνία. Οι επιπτώσεις αυτές εκτός από οικονομικές, έχουν τη μορφή και κοινωνικών. Στο πέμπτο κεφάλαιο ο αναγνώστης θα έρθει σε επαφή με τις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης σε διάφορα πεδία με κοινό παρανομαστή, όπως αυτά της κοινωνικής συνοχής, της ανεργίας, της υγείας, της εκπαίδευσης και παράλληλα της εμφάνισης φαινομένων όπως της οικονομικής μετανάστευσης και της αλλαγής της καταναλωτικής συμπεριφοράς.

Τελευταίο και σημαντικό είναι πως το μαύρο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης μπορεί να επεξεργαστεί. Αυτό θα γίνει σαφώς με την ανασυγκρότηση των κοινωνιών. Μέσα από την ύφεση ο άνθρωπος τίθεται ακόμα πιο ικανός να παλέψει προς μια κατεύθυνση. Ο αναγνώστης στο τελευταίο κεφάλαιο θα έρθει σε επαφή με τις νέες προοπτικές οι οποίες αναδύονται μέσα από τη μάστιγα της οικονομικής κρίσης. Η συγκεκριμένη εργασία θα εστιάσει σε νέες προοπτικές οι οποίες αναφέρονται σε συγκεκριμένα πεδία όπως της κοινωνικής προστασίας, του κοινωνικού κράτους, του εθελοντισμού και της συμπεριφοράς στην καθημερινή ζωή.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που πραγματοποιήθηκε για την παρουσίαση της εργασίας αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Ορισμός της Κοινωνικής Πολιτικής

Ξεκινώντας, ο όρος Κοινωνική Πολιτική αποτελεί χρόνια αντικείμενο μελέτης όλων των εθνών. Το πιο πρώιμο παράδειγμα άμεσης παρέμβασης της κυβέρνησης στην κοινωνική πολιτική και κατ' επέκταση την ανθρώπινη ευημερία, χρονολογείται από τον 6^ο αιώνα από το δεύτερο χαλίφη του Ισλάμ Umaribnal-Khattab. Ο συγκεκριμένος χρησιμοποίησε συλλογές «zakat» καθώς και άλλους κυβερνητικούς πόρους για τη σύσταση συντάξεων, εισοδηματικής στήριξης, επιδόματα για παιδιά και διάφορες επιχορηγήσεις για τους ανθρώπους της μη μουσουλμανικής κοινότητας (Barker, 1984).

Στη Δύση, οι υποστηρικτές του επιστημονικού κοινωνικού σχεδιασμού, όπως ο κοινωνιολόγος Auguste Comte, και κοινωνικοί ερευνητές, όπως ο Charles Booth, συνέβαλαν στην εμφάνιση της κοινωνικής πολιτικής στις πρώτες βιομηχανικές χώρες μετά τη βιομηχανική επανάσταση. Έρευνες φτώχειας που εκθέτουν τις βάνουσες συνθήκες στις αστικές παραγκουπόλεις της Βικτωριανής Βρετανίας παρείχαν την πίεση που οδήγησε σε αλλαγές, όπως η μείωση και η κατάργηση του φτωχού νομικού συστήματος και των φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας. Άλλα σημαντικά παραδείγματα στην ανάπτυξη της κοινωνικής πολιτικής είναι το κράτος πρόνοιας του Bismarck στην Γερμανία του 19ου αιώνα, οι πολιτικές κοινωνικής ασφάλισης στις Ηνωμένες Πολιτείες που εισήχθησαν κάτω από το κεφάλαιο της νέας διαπραγμάτευσης μεταξύ 1933 και 1935 και ο νόμος της εθνικής υγειονομικής υπηρεσίας του 1946 στη Βρετανία (Cousins, 2005).

Η κοινωνική πολιτική στον 21ο αιώνα είναι σύνθετη και σε κάθε κράτος υπόκειται στις τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις, καθώς και υπερεθνική πολιτική επιρροή. Για παράδειγμα, η προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτάται από την προσχώρηση των κρατών μελών στο κοινωνικό κεφάλαιο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε άλλους διεθνείς νόμους. Στη μακρά ιστορία της γηραιάς ηπείρου ο όρος της Κοινωνικής Πολιτικής περιορίστηκε αρχικά σε ατομικές εκφάνσεις που είχαν τη μορφή ελεημοσύνης και διακονίας. Στην εποχή του Βυζαντίου η κοινωνική πολιτική συνοψίζεται με τη μορφή της εθελοντικής δράσης υπό τη στήριξη της ορθόδοξης εκκλησίας και τις ευλογίες του αυτοκράτορα. Ο ρόλος

της Κοινωνικής Πολιτικής τη σύγχρονη εποχή συνδέεται με το οικονομικό το κοινωνικό και το πολιτικό γίνεσθαι μιας χώρας. Επιπλέον, η Κοινωνική Πολιτική συχνά συνδέεται με την ευημερία και κυρίως την ικανοποίηση των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα ζητήματα στην καθημερινότητά τους. Πιο συγκεκριμένα, η Κοινωνική Πολιτική παρέχει βελτίωση σε διάφορους τομείς της κοινωνίας όπως:

- ✓ η εξασφάλιση της ποιότητας ζωής και ιδιαίτερα δια μέσω προνοιακών υπηρεσιών που έχουν ως στόχο την παιδική μέριμνα, την προστασία των ανθρώπων της τρίτης ηλικίας, την ενίσχυση της οικογένειας, την υποστήριξη ατόμων με πάση φύσεως αναπηρία.
 - ✓ η εκπαίδευση
 - ✓ ο πολιτισμός
 - ✓ η οικονομία
- (Noruzietal., 2011)

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το Hasmath (2007) η κοινωνική πολιτική στοχεύει στη βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας και στην κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών στην εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση και την οικονομική ασφάλεια. Σημαντικοί τομείς της κοινωνικής πολιτικής είναι η ευημερία και η ικανοποίηση, η μείωση της φτώχειας, η κοινωνική ασφάλιση, η δικαιοσύνη, η ασφάλιση ανέργων ατόμων, οι συνθήκες διαβίωσης, τα δικαιώματα των ζώων, οι συντάξεις, η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική στέγαση, η εξέλιξη της παιδείας, η μείωση της εγκληματικότητας, η αστική ανάπτυξη και η λύση των εργασιακών ζητημάτων.

Σε αυτό το σημείο, χρήζει αναφοράς πως η κοινωνική πολιτική πέρα από κοινωνική πράξη υφίσταται πλέον και ως επιστήμη που αναλύεται στο θεωρητικό πεδίο της διεπιστημονικής γνώσης και της έρευνας επί των συμπεριφορών των κοινωνιών. Ο θεμελιωτής της κοινωνικής πολιτικής ως γνωστικό αντικείμενο, υπήρξε ο R. Titmuss. Άλλες εξέχουσες προσωπικότητες οι οποίες ασχολήθηκαν με την κοινωνική πολιτική ως γνωστικό αντικείμενο ήταν οι Espring – Andersen και T. Ferrera που εκφράζουν από διαφορετική οπτική γωνία, αλλά ταυτόχρονα με αρκετές ομοιότητες, την τυπολογία των συστημάτων της κοινωνικής πολιτικής. Οι τυπολογίες

αυτές αποτελούν σημεία αναφοράς στη θεωρητική βάση της επιστήμης (Κουκουφιλίππου, 2016).

Συνεχίζοντας, παρατηρείται βιβλιογραφικά ότι δεν υπάρχει ένας σαφής και πλήρης ορισμός της κοινωνικής πολιτικής. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι η κοινωνική πολιτική είναι περισσότερο ένα πεδίο μελέτης παρά ένα πρότυπο και επίσης επειδή η έννοια της κοινωνικής πολιτικής έχει εξελιχθεί διαχρονικά με την πάροδο του χρόνου (McClelland, 2010).

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτουν τα παρακάτω:

- ✓ Η κοινωνική πολιτική είναι προγραμματισμένη και όχι τυχαία καθώς περιλαμβάνει ένα είδος σκόπιμης δραστηριότητας και έγκυρης επιλογής.
- ✓ Η κοινωνική πολιτική έχει ως πεδίο ενδιαφέροντος την γενικότερη ευημερία των ατόμων και των ομάδων μιας κοινωνίας.
- ✓ Η κοινωνική πολιτική ενδιαφέρεται για τις κοινωνικές σχέσεις και πιο συγκεκριμένα τις σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ των ανθρώπων, των ανθρώπων και της κοινωνίας και μεταξύ των διαφορετικών ομάδων μιας κοινωνίας. Το παραπάνω είναι αρκετά σημαντικό καθώς ο άνθρωπος και η κοινωνική ικανοποίηση είναι πολύ σημαντικά στοιχεία για την επίτευξη της γενικότερης ποιότητας των σχέσεων μιας κοινωνίας.
- ✓ Η κοινωνική πολιτική ενδιαφέρεται τόσο για τη γενική ευημερία όσο και για τον τρόπο με τον οποίο η ευημερία ή η ικανοποίηση κατανέμεται μεταξύ διαφορετικών ομάδων σύμφωνα με τα σημαντικά στοιχεία της ζωής, όπως είναι η υγεία, η εκπαίδευση, το εισόδημα και η απασχόληση.
- ✓ Η κοινωνική πολιτική ασχολείται με τη διατύπωση στόχων και αρχών και διαμέσω ενός κρητικού πνεύματος περιλαμβάνει συζητήσεις, σχετικά με τις αξίες, καθώς και τη δράση η οποία πραγματοποιείται για την επίτευξη αυτών των αξιών. Η ύπαρξη διαφορετικών αξιών και πεποιθήσεων θα σημαίνουν πως υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι αντίληψης, για το τι είναι και για το τι περιλαμβάνει η ευημερία και επίσης το πως είναι καλύτερο να προωθείται η ευημερία σε μία κοινωνία.
- ✓ Τέλος η κοινωνική πολιτική απαιτεί την κατανόηση των σχέσεων εξουσίας μέσα στην κοινωνία και θα πρέπει να ενημερώνεται από διαφορετικές θεωρίες (Clasen, 2013; Hernandez, 2013).

1.2 Η ελληνική Κοινωνική Πολιτική

Εισαγωγικά, στην Ελλάδα το σύστημα της Κοινωνικής Πολιτικής αντικατοπτρίζει μία κληρονομιά αδύναμων πολιτικών προσωπικοτήτων, με μία παράλληλη απουσία κοινωνικών και οικονομικών προγραμματισμών.

Ως προς τον οικονομικό τομέα και διερευνώντας τις πρώτες στιγμές ύπαρξης του νεοελληνικού κράτους, ο πρωτογενής τομέας, το εμπόριο, καθώς και η ναυτιλία αποτελούν την κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα της χώρας. Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1860 οι σημαντικότεροι κλάδοι του ελληνικού κράτους αποτελούνταν από τα ναυπηγεία, τα υφαντουργεία και τα μεταξουργεία. Στη συνέχεια, και μέσα στα πλαίσια μιας σταδιακής εκβιομηχάνισης από το 1870 και έπειτα δημιουργούνται οι πρώτοι πυρήνες της μισθωτής εργασίας. Ορισμένα βήματα στα πλαίσια της Κοινωνικής Πολιτικής στο ελληνικό κράτος φαίνονται μέσα από τις πρώτες μεταρρυθμίσεις σε σχέση με τις εργασιακές σχέσεις. Επιπλέον, το 1882 ιδρύεται το ταμείο περίθαλψης από ατυχήματα για τους εργάτες των ορυχείων και το 1901 υποχρεώνονται οι εργοδότες να αποζημιώνουν τους εργάτες των ορυχείων οι οποίοι καθίστανται ανίκανοι για εργασία, μετά από κάποιο εργατικό ατύχημα (Μαυρέας, 1998).

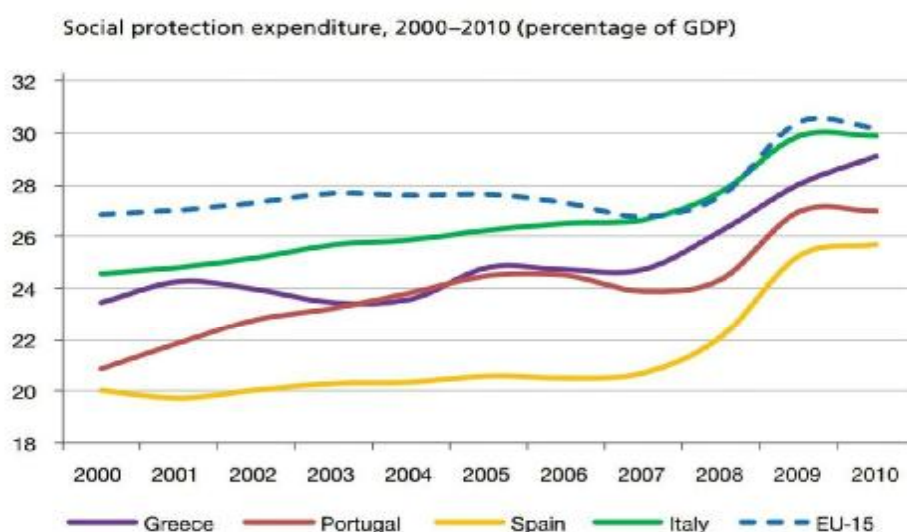
Παίρνοντας στη δεκαετία του 20ου αιώνα παρατηρείται πως η Ελλάδα βρίσκεται σε μία ευνοϊκή συγκυρία για την εξέλιξη της Κοινωνικής Πολιτικής της. Εν μέσω της διεύρυνσης της εξωτερικής και εσωτερικής αγοράς, της ανάπτυξης των μέσων συγκοινωνιών και των ευρύτατων δημογραφικών ανακατατάξεων, λόγω της προσάρτησης νέων εδαφών και λόγω της αύξησης του συνολικού πληθυσμού, η Ελλάδα δημιούργησε ευνοϊκές προϋποθέσεις για τη Βιομηχανική ανάπτυξη. Τα παραπάνω αποτελούν μεν ευνοϊκές προϋποθέσεις για τη Βιομηχανική ανάπτυξη, προωθούν δε την εξαρτημένη εργασία και την εκμετάλλευση, την ανεργία και τις κακές έως άθλιες συνθήκες διαβίωσης του εργατικού πληθυσμού στις ελληνικές πόλεις. Στη συνέχεια, και λόγω των δεινών του Α Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή το ότι οι μεγάλες κοινωνικές κατηγορίες παρέμεναν ανασφάλιστες, αλλά και κυρίως λόγω της άφιξης των Μικρασιατών προσφύγων, θα δημιουργήσουν ένα ακόμα πιο ευνοϊκό πλαίσιο για την εξέλιξη της Κοινωνικής Πολιτικής στη χώρα. Με τον ερχομό του Ελευθερίου Βενιζέλου στην εξουσία θεσπίζεται μία σειρά νόμων στα πεδία των

εργασιακών σχέσεων και της Κοινωνικής Πολιτικής εν γένει. Επιπλέον, σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Πολιτικής επιτεύχθηκε το 1917 με την ίδρυση του Υπουργείου Περιθάλψεως για τη στήριξη των ορφανών των χηρών και των προσφύγων. Η μειωμένη ύπαρξη Κοινωνικής Πολιτικής παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο στις δεκαετίες 50 και 60 η ελληνική οικονομία παρουσιάζει γοργή ανάπτυξη. Πλέον η οικονομία κυριαρχείται από τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες. Κατά την περίοδο 1949-1960 παρατηρήθηκαν νομοθετήματα τα οποία ευνοούν την εξέλιξη του ελληνικού κράτους πρόνοιας. Παρουσιάζονται κατά χρονολογική σειρά ως εξής:

- ✓ Ίδρυση του ταμείου ανεργίας το 1945. Από το 1969 ονομάζεται ΟΑΕΔ.
- ✓ Κωδικοποίηση της νομοθετικής ισχύς του ΙΚΑ, έναν από τους μεγαλύτερους ασφαλιστικού τομείς της Ελλάδας.
- ✓ Σημειώθηκε δυνατότητα ίδρυσης ταμείων επικουρικής σύνταξης
- ✓ Πραγματοποιήθηκε θέσπιση κατώτατων ορίων σύνταξης του ΙΚΑ
- ✓ Δημιουργήθηκε το 1954 ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας. Ο συγκεκριμένος οργανισμός παρείχε σε απασχολούμενους του ιδιωτικού τομέα διευκολύνσεις αποπληρωμής της αγοράς του πρώτου ιδιόκτητου σπιτιού. Αποτελεί ένα μέτρο κοινωνικής ασφάλισης.
- ✓ Κύρωση διεθνών συμβάσεων εργασίας
- ✓ Σύσταση το 1961 του Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (Βένιερης& Παπαθεοδώρου, 2003)

Συνεχίζοντας, διερευνώντας το διάστημα πριν την οικονομική κρίση, μετά την ψήφιση του νόμου 2646/98 επαναπροσδιορίζεται η έννοια της κοινωνικής πολιτικής στο ελληνικό κράτος. Έτσι επιδιώκεται μια προσπάθεια για τη δημιουργία ενός Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας, με διαχωρισμό αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην κεντρική διοίκηση, την περιφέρεια, την νομαρχιακή και τοπική αυτοδιοίκηση. Συγκροτούνται λοιπόν, νέες υπηρεσίες και δρομολογείται η δημιουργία ενός ενιαίου δικτύου παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Ο συγκεκριμένος νόμος θα αποτελέσει τη βάση για κάθε προσπάθεια παρέμβασης στον κοινωνικό χώρο από τους δημόσιους, ιδιωτικούς και εθελοντικούς φορείς. Η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου στην πράξη θα αποδείξει εάν τελικά οι μεγάλοπνοες επιδιώξεις του, για παροχή κοινωνικής προστασίας σε όλους τους πολίτες ανάλογα με τις ανάγκες τους, γίνουν πραγματικότητα (Κουκουφίλιππου, 2016).

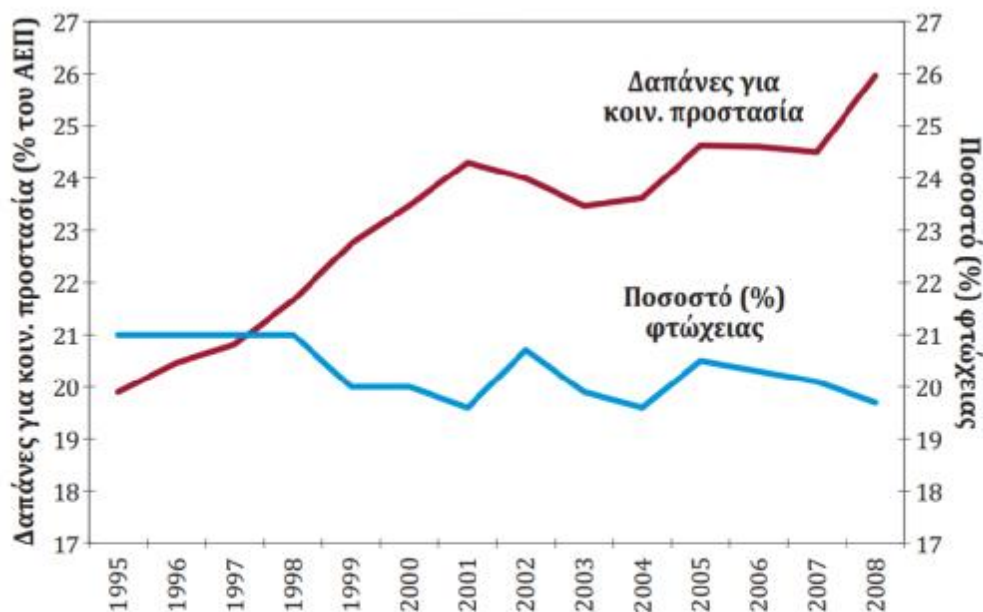
Στη συνέχεια σύμφωνα με μια στατιστική ανάλυση της Eurostat (ένα Ευρωπαϊκό Στατιστικό Γραφείο της Επιτροπής, το οποίο συμπεριλαμβάνει ένα πλήθος δεδομένων, το οποίον αφορά θέματα κοινωνικής προστασίας για την ΕΕ), οι δαπάνες ως προς την κοινωνική προστασία στην Ελλάδα είχαν πάντοτε το χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με το μέσο όρο άλλων ευρωπαϊκών χωρών (23,5% έναντι 26,8% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2000). Ωστόσο, λίγο πριν την έναρξη της κρίσης η Ελλάδα είχε καλύψει μια σημαντική διαφορά (26,2% έναντι 27,6%). Με αποκορύφωμα το 2010 όπου οι δαπάνες για την κοινωνική προστασία είχαν αυξηθεί τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ευρωπαϊκή ένωση, ποσοστό το οποίο σύγκλιε μεταξύ του (29,1% και 30,2% αντίστοιχα) (Matsaganis, 2013).

Source: Eurostat statistics database.

Άλλη μια έρευνα της Eurostat τονίζει το παράδοξο όλης αυτής προσπάθειας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ από το 1995 – 2008 οι δαπάνες για την κοινωνική προστασία είχαν αναπτυχθεί πλησιάζοντας ουσιαστικά το μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών, το ποσοστό φτώχειας στο ελληνικό κράτος έμεινε σχεδόν αμετάβλητο. Το φαινομενικά παράδοξο το οποίο χαρακτηρίζει τη σχέση μεταξύ δαπανών για κοινωνική προστασία και φτώχειας στον ελληνικό χώρο έχει δύο καίριες ερμηνείες. Αρχικά, δηλώνει την ύπαρξη ενός κατακερματισμένου συστήματος κοινωνικής προστασίας, το οποίο αποδεικνύεται ιδιαίτερα αναποτελεσματικό στη χρήση των διαθέσιμων πόρων. Δεύτερον, το ιδιαίτερα χαμηλό και σταδιακά μειούμενο μερίδιο των λοιπών, εκτός

συντάξεων, μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (Matsaganis,2013).

Πηγή: Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ

Η παγκόσμια οικονομική κρίση από το 2008 και μετά είχε σοβαρές συνέπειες στα σύγχρονα κράτη, οι οποίες επηρέασαν σημαντικά τα περισσότερα ευάλωτα άτομα, καθώς επίσης και τα συστήματα τα οποία ήταν απροετοίμαστα για μία τέτοια συνθήκη. Φάνηκε εξαρχής ότι η κρίση χρησιμοποιήθηκε για την ταχεία αναμόρφωση της Κοινωνικής Πολιτικής μέσω θεμελιωδών αλλαγών και δραστικών περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες, με αποτέλεσμα να μειώνεται σημαντικά το κύρος της Κοινωνικής Πολιτικής σε ορισμένες χώρες. Με τη σειρά της η Ελλάδα, εισήλθε σε βαθιά οικονομική και πολιτική κρίση, στο τέλος του 21^{ου} αιώνα (Caritas 2013). Αυτό επήλθε μετά από μία περίοδο σταθερότητας αλλά όχι διαρθρωτικής βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας. Η σοσιαλιστική κυβέρνηση η οποία εκλέχθηκε το φθινόπωρο του 2009 αντιμετώπισε τεράστια οικονομική πίεση. Το δημόσιο έλλειμμα ήταν υψηλότερο από το 15% του ΑΕΠ ενώ το δημόσιο χρέος έφτασε το 128%. Στη συνέχεια φάνηκε πως οι κερδοσκοπικές επιθέσεις των αγορών δεν επέτρεψαν στην κυβέρνηση να δανειστεί με λογικά επιτόκια, για την αποκατάσταση της ισορροπίας. Ένα σημαντικό μέρος αυτού του αδιεξόδου αντανακλά στη μειωμένη κοινωνική πολιτική και οικονομική έλλειψη του ελληνικού

κράτους πρόνοιας. Στις αρχές του 2010 λόγω της ελληνικής αναταραχής συστάθηκε ένα διεθνές σχέδιο έκτακτης ανάγκης το οποίο παρακολουθείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Αποτελεί ένα σχέδιο με σημαντικές πολιτικές περικοπές και απορρυθμίσεις και ακολουθήθηκαν ατελείωτα δραστικά μέτρα λιτότητας. Οι πολιτικές αυτές χαρακτηρίστηκαν ως βαριές και κοινωνικά «τυφλές». Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν περικοπές εισοδημάτων σε συνδυασμό με την αύξηση της άμεσης και έμμεσης φορολογίας. Έτσι, οι κοινωνικές αναταραχές ήταν το άμεσο αποτέλεσμα. Από την πλευρά της κοινωνικής πολιτικής, η προθυμία της διεθνούς παρέμβασης για τη μείωση των κοινωνικών δαπανών, των εργατικών δικαιωμάτων και των διατάξεων πρόνοιας ήταν καταλυτική. Ο πιο άμεσος αντίκτυπος αφορά τις παροχές σε χρήμα. Ακόμη και οι ελάχιστες συντάξεις μειώθηκαν σημαντικά σε όλα τα επίπεδα (Matsaganis, 2013).

Στον τομέα της υγείας, οι υπηρεσίες υγείας ήταν προσβάσιμες σε όλους, αλλά η κοινωνική ασφάλιση φαίνεται να καθορίζεται αυστηρά από τη θέση στην εργασία. Επιπλέον, στο χώρο της υγείας παρατηρείται να κυριαρχεί η γραφειοκρατία, το πελατειακό κράτος και η μειωμένη δυνατότητα επένδυσης σε νέο τεχνολογικό εξοπλισμό. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, σημαντικό χαρακτηριστικό της διάρθρωσης των δαπανών αποτελεί η απουσία μιας σταθερότητας στους χρηματοδοτούμενους κλάδους με στόχο την ανάπτυξη της υγείας. Τα αποτελέσματα των προαναφερθέντων ήταν η υψηλή κατανάλωση δαπανών, χωρίς την αντίστοιχη αποτελεσματικότητα στη δημιουργία δομών. Όπως διαπιστώνεται από στατιστικές η Ελλάδα δαπανά κυρίως στην κάλυψη της ενδονοσοκομιακής περίθαλψης και της φαρμακευτικής αγωγής, ένα γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υποβαθμίζονται οι παράγοντες της πρόληψης και της σωστής διαχείρισης. Έτσι όπως αναφέρθηκε παραπάνω αν και οι δαπάνες είναι αυξημένες, η αποδοτικότητα του καταμερισμού και της επένδυσής τους είναι μειωμένη. Τα προαναφερθέντα και συνδυαστικά με την αύξηση του ποσοστού γήρανσης του πληθυσμού και την αναντιστοιχία νέων εργαζομένων (ασφαλιστικές εισφορές) και συνταξιούχων (το οποίο άμεσα σημαίνει μεγαλύτερες ανάγκες σε δαπάνες υγείας), οδηγούν σε μια κατάσταση, όπου το παρόν μοντέλο υγείας στον ελληνικό χώρο έχει ως πεδίο ενδιαφέροντος την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων (με την παράλληλη αύξηση του γενικότερου κόστους) και όχι την επίλυση των αιτιών, όπως ο έλεγχος της περιβαλλοντικής υγιεινής, η διαχείριση των

νέων τεχνολογιών , η μελέτη του τρόπου ζωής, η μετανάστευση και η ανεργία των νέων εργαζομένων (Venieris, 2013; Κουκουφιλίππου, 2016).

Τα δεδομένα τα οποία συλλέχθηκαν από την ESSPROS, παρέχουν μια σημαντική εικόνα της κατά κεφαλή δαπάνης, με στόχο την κοινωνική προστασία τη δεκαετία 2003-2012 στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

- ▼ Οι χώρες Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία αρχίζουν το 2003 από μια κοινή αφετηρία, όσον αφορά τις κατά κεφαλή δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Ωστόσο, μετά το πέρας μίας δεκαετίας η Ιρλανδία καταγράφει συνολική αύξηση δαπανών περίπου 90% ξεπερνώντας το μέσο όρο της ΕΕ συνολικά αλλά και χωρών όπως το Βέλγιο και τη Μ. Βρετανία. Από την άλλη χώρες όπως η Ισπανία και η Ελλάδα συνεχίζουν μια κοινή πορεία σημειώνοντας αύξηση των κοινωνικών δαπανών σε ποσοστό περίπου 45%.
- ▼ Με αυτόν τον τρόπο προκύπτει πως οι χώρες του Ευρωπαϊκού νότου (Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία) καταγράφουν υστέρηση σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ συνολικά όλα τα προηγούμενα έτη, αποτελώντας από την αρχή, μία ομάδα κρατών με ιδιαιτερότητα και με ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά κοινωνικής πολιτικής.
- ▼ Τέλος, φαίνεται πως η περίπτωση της Ελλάδας είναι μοναδική καθώς από το 2011 και μετά, παρουσιάζει μείωση των δαπανών που αφορούν την κοινωνική προστασία, αφού έχει προσέλθει στην περιδίνηση των μνημονίων (Venieris, 2013).

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με τις παρακάτω γραμμές οι οποίες αναλύουν ορισμένα δεδομένα της παρουσίας της κοινωνικής πολιτικής στον ελλαδικό χώρο και ενώ αυτός βρίσκεται υπό οικονομική κρίση. Περνώντας λοιπόν στο διάστημα αυτό, φαίνεται πως από το 2010 – 2013 παρατηρείται πως υπό την αιγίδα της Τρόικας, η αναθεώρηση των δαπανών επέτρεψε κάποιες κινήσεις οι οποίες εστίασαν στην ενίσχυση του δίχτυ κοινωνικής ασφάλισης, μέσω στοχευμένων κοινωνικών συμβάσεων. Ειδικότερα, ακολουθήθηκαν πολιτικές οι οποίες στόχευαν στη βελτίωση της κοινωνικής προστασίας, μέσω θέσπισης αυστηρών ορίων λήψης μετρητών. Σύμφωνα με τις πρόσφατες εκτιμήσεις του OECD, ενώ στα πρώτα χρόνια της εκδήλωσης της οικονομικής κρίσης οι κοινωνικές δαπάνες είχαν αυξηθεί (από

23,9% το 2009 σε 24,4% το 2011), από τότε και ύστερα άρχισαν να πέφτουν ραγδαία και έφτασαν το 22%. Συμπερασματικά, η συγκεκριμένη έρευνα υποδηλώνει πως η παροχή κοινωνικής προστασίας μειώθηκε ραγδαία, σε μια περίοδο όπου φαίνεται πως η ύπαρξη της κοινωνικής προστασίας ήταν πιο σημαντικής ανάγκης από ποτέ. Τέλος, καταγράφεται πως στην πραγματικότητα οι μειώσεις των κοινωνικών δαπανών ήταν μεγαλύτερες από τις μειώσεις του ΑΕΠ (συγκεκριμένα -27,2% έναντι -20,9% σε πραγματικούς όρους το διάστημα 2009-2013) (Matsaganis, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

2.1. Προσεγγίζοντας τον όρο Κοινωνική Εργασία

Προτού η συγκεκριμένη εργασία επεξεργαστεί και αναλύσει την παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη θα γίνει μια προσπάθεια αποσαφήνισης του όρου κυρίως από Ευρωπαίους ερευνητές και μελετητές. Αρχικά, προκύπτει πως το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας είναι ένα λειτούργημα το οποίο στηρίζεται στην πρακτική και προάγει την κοινωνική αλλαγή, την επίλυση προβλημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση του ανθρώπου έτσι ώστε να επιτύχει την ευημερία του. Η κοινωνική εργασία αξιοποιώντας τις θεωρίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των κοινωνικών συστημάτων, παρεμβαίνει στα σημεία όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τα περιβάλλοντά τους (IASSW, 2014).

Εξετάζοντας κάποιους από τους ορισμούς της Κοινωνικής Εργασίας προκύπτει πως:

Η Κοινωνική Εργασία συνιστά μια διεπιστημονική πρακτική που αποσκοπεί στην παροχή βοήθειας και την πρόληψη του αποκλεισμού (Bommes&Scherr 1996).

Η Κοινωνική Εργασία ως επιστημονική ιδέα απαρτίζεται από τρία διακριτά αλλά συνδεδεμένα στοιχεία: την θεωρία σε σχέση με την κοινωνία και τον άνθρωπο ως κοινωνικό ον, ένα πρόγραμμα για τη διαχείριση των κοινωνικών προβλημάτων και μια ομάδα ατόμων που εκτελούν το έργο της κοινωνικής αλλαγής (Soydan, 1999).

Η Κοινωνική Εργασία εφαρμόζεται όταν τα άτομα αντιμετωπίζουν πρόβλημα έλλειψης πόρων για την ικανοποίηση και την εκπλήρωση των επιθυμιών τους, συνεπώς απαιτείται επίλυση μέσω της σύγκρουσης ή της συνεργασίας και στα πλαίσια των δομών των κοινωνικών συστημάτων (Bernasconi,1995).

Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Ανάλογα με το πεδίο στο οποίο κινείται ένας Κοινωνικός Λειτουργός φέρει έναν συγκεκριμένο τίτλο εργασίας. Πιο συγκεκριμένα τα πεδία αυτά περιλαμβάνουν:

- Κλινική Κοινωνική Εργασία

- Κοινωνική Παιδαγωγική Εργασία
- Συμβουλευτική
- Οικογενειακή θεραπεία
- Ομαδική Εργασία
- Διοίκηση ενός οργανισμού
- Κοινοτική Εργασία
- Συμμετοχή σε κοινωνική και πολιτική δράση
- Προσπάθεια παροχής βοήθειας σε ανθρώπους για την απόκτηση υπηρεσιών και πόρων στην κοινότητα (Coulshedetal., 2006)

Στην Ευρώπη οι περισσότεροι κοινωνικοί λειτουργοί απασχολούνται σε πανεπιστήμια ή σε ισοδύναμα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Περίπου 300 ιδρύματα τα οποία προσφέρουν εκπαίδευση στη συγκεκριμένη επιστήμη έχουν διάρκεια σπουδών τα τρία έτη, ενώ σε ορισμένες χώρες τουλάχιστον τέσσερα ή πέντε χρόνια. Το 1999 ξεκίνησε μια εθελοντική διαδικασία η οποία οδήγησε στη σύσταση του ΕΗΕΑτο Μάρτιο του 2010, συμπεριλαμβανομένων 47 ευρωπαϊκών χωρών. Ο κύριος στόχος είναι να υποστηριχθεί η ποιότητα της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Jones, 2013).

Θεωρίες για κοινωνική εργασία

Οι θεωρίες για την κοινωνική εργασία διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες. Κατά την περίοδο μεταξύ 1960 και 1980 επικρατούσαν δύο κυρίαρχα ρεύματα. Η αγγλο-πραγματιστική παράδοση προσανατολιζόταν στον κριτικό ορθολογισμό και την αποδοχή της κοινωνικής εργασίας που βασίζεται στις θεωρίες συμπεριφοράς και προσαρμογής, ενώ η παράδοση της Γερμανίας και της παλαιάς Ευρώπης βασιζόταν στην ερμηνευτική κριτική κατανόηση με έμφαση το διάλογο, το άτομο, την απουσία ρυθμίσεων/κανονισμών και την κοινωνική παιδαγωγική (Erath, 2006)

Στη σύγχρονη εποχή επικρατεί ένας συνδυασμός διαφορετικών θεωρητικών προσανατολισμών. Η έννοια της κοινωνικής εργασίας που βασίζεται στην επιστήμη στοχεύει σε μια πρακτική βάσει δεδομένων/αποδείξεων/έρευνας (evidencebased).

Παρέχεται υποστήριξη του πολίτη με τον πιο άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο, ενώ δίνεται προτεραιότητα στα προγράμματα και αξιολογείται η αποτελεσματικότητά τους. Το μοντέλο αυτό κυριαρχεί στην Αγγλία, ενώ ακολουθείται και από άλλες χώρες, όπως οι Σκανδιναβικές, η Ολλανδία και σε μικρότερο βαθμό από την Ελβετία και τη Γερμανία (Erath, 2006).

Σύμφωνα με τον Dominelli (2004) αποκτούν σταδιακά μεγαλύτερη βαρύτητα οι κανονιστικές θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, στα πλαίσια των οποίων τίθενται ερωτήματα σε σχέση με την κατανομημένη δικαιοσύνη, την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ισότητα των φύλων, τις διακρίσεις. Έτσι η κοινωνική εργασία γίνεται αντιληπτή ως μια ρυθμιστική και κριτική οντότητα που συνεισφέρει στην δικαιοσύνη και την εθνική ανάπτυξη, όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και διεθνώς.

Στα πλαίσια της κοινωνικο-οικονομικής θεωρίας, η κοινωνική εργασία εστιάζει στην σχέση μεταξύ πελάτη και περιβάλλοντος και επιχειρεί την εξασφάλιση των πόρων που απαιτούνται, έτσι ώστε ο πελάτης να αξιοποιήσει/διαχειριστεί καλύτερα το περιβάλλον του. Οι όροι/έννοιες που χρησιμοποιούνται, όπως αυτοδιαχείριση, πόροι, μέσα των νοικοκυριών, στρατηγικές αντιμετώπισης, καταδεικνύουν ότι οι βασικές προσεγγίσεις του εν λόγω θεωρητικού πλαισίου σχετίζονται με τις έννοιες της τάξης και της προσαρμογής καθώς επίσης και της οικονομικής σκέψης (Wendt, 1990).

Μοντέλα κοινωνικής εργασίας

Τα μοντέλα κοινωνικής εργασίας, που συνιστούν ένα συνδυασμό θεωρητικής και πρακτικής σκέψης, προκύπτουν από την πρακτική και αναπτύσσονται περαιτέρω. Ορισμένα από τα μοντέλα που τυγχάνουν εφαρμογής είναι τα παρακάτω:

- Η «διαχείριση περίπτωσης» (CaseManagement) αποτελεί το βασικό μοντέλο κοινωνικής φροντίδας. Θέτοντας στο επίκεντρο την κοινωνική εργασία, την ομάδα, την κοινότητα, παρέχει μια βασική δομή αφήνοντας παράλληλα το περιθώριο ως προς την επιλογή των μεθόδων επιτρέποντας με τον τρόπο αυτό στον κοινωνικό λειτουργό έναν βαθμό αυτονομίας, έτσι ώστε να προσαρμόζει τη δράση του ανάλογα με την περίπτωση. Το μοντέλο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας, αφού προβλέπει σχεδιασμό και

αξιολόγηση της δράσης και δίνει έμφαση στη συνεργασία με απώτερο στόχο την εξεύρεση πόρων.

- Το μοντέλο «επιβεβλημένου πλαισίου» (forcedcontext), που επιβάλλει τη συνεργασία του πελάτη κατά τη διαδικασία παροχής βοήθειας (π.χ. οικογένειες που εκθέτουν το παιδί σε κίνδυνο), κερδίζει έδαφος σταθερά.
- Τα μοντέλα ομαδικής εργασίας (groupwork) εφαρμόζονται με δύο διαφορετικούς τρόπους. Στην πρώτη περίπτωση η ομάδα παρακινείται να ενεργοποιήσει διαδικασίες μάθησης και εκπαιδεύεται να εκδηλώσει την κατάλληλη δράση/συμπεριφορά σε διαφορετικές καταστάσεις ενώ στη δεύτερη ενθαρρύνεται να συνειδητοποιήσει τα προβλήματα και να αναπτύξει στρατηγικές επίλυσης αυτών (π.χ γονείς παιδιών με αναπηρία, πελάτες με χρέος).
- Τέλος, τα μοντέλα βελτίωσης της κοινωνικής συνοχής (improvementofsocialcohesion), που αποσκοπούν στον περιορισμό της δημόσιας βίας, αναπτύσσονται, προσαρμόζονται και υιοθετούνται σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό πλέον από ολόκληρη την Ευρώπη (Bilson, 2005).

Μέθοδοι και τεχνικές της κοινωνικής εργασίας

Οι παρεμβάσεις των κοινωνικών λειτουργών ακολουθούν τις πρόσφατες μεθοδολογικές εξελίξεις και τις ενσωματώνουν στα μοντέλα κοινωνικής εργασίας. Εντοπίζονται διαφορετικές μεθοδολογικές τάσεις δεδομένων των διαφορετικών τομέων στους οποίους δραστηριοποιούνται (ατομικό, ομαδικό, κοινωνικό).

Σε ατομικό επίπεδο οι πρακτικές των κοινωνικών λειτουργών στην Ευρώπη επηρεάζονται αρχικά από την φροϋδική ψυχαναλυτική προσέγγιση, αργότερα από τη θεωρία συμπεριφοράς και μάθησης και πρόσφατα χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη συνθετότητα, ενώ οι χειρισμοί τους φέρουν κυρίως συμβουλευτικό χαρακτήρα. Προβαίνουν κυρίως σε καθοδήγηση, μεσολάβηση και διαχείριση της κρίσης. Σταδιακά αναπτύσσονται μεθοδολογικά εργαλεία, όπως κλίμακες αξιολόγησης που χορηγούνται για συγκεκριμένο σκοπό.

Σε επίπεδο ομάδας εφαρμόζονται κυρίως οι θεωρίες μάθησης και οι πρακτικές που προκύπτουν από αυτές αποσκοπούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων εκ μέρους των μελών της ομάδας. Χρησιμοποιείται ένας συνδυασμός σύγχρονων και παραδοσιακών

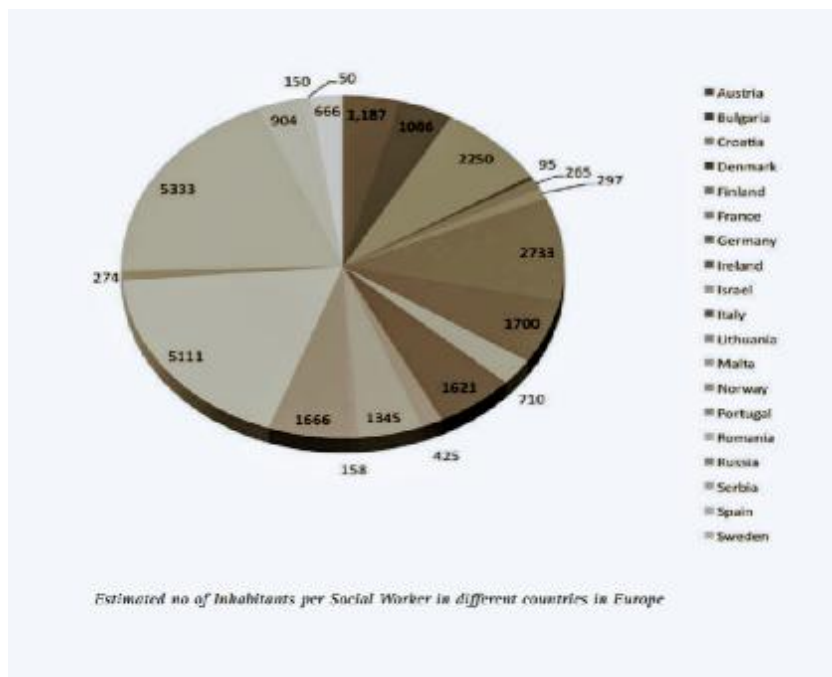
προσεγγίσεων, που παρέχει μεθοδολογική ευελιξία, όπως η βιωματική εκπαίδευση, τα bootcamps και η εκπαίδευση μέσω αντιπαράθεσης.

Τέλος, σε κοινωνικό επίπεδο παρατηρείται η ολοένα και συχνότερη χρήση κοινωνικο-επιστημονικών μεθόδων, όπως η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων, ο κοινωνικός σχεδιασμός, σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές μορφές εμπειρικής κοινωνικής έρευνας. Αξίζει, ωστόσο να αναφερθεί ότι η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών σε αυτές τις προσεγγίσεις δεν είναι επαρκής με αποτέλεσμα να κρίνεται σκόπιμη η συμμετοχή ειδικών άλλων επιστημονικών κλάδων (Dominelli, 2004).

2.2. Παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη

Στο συγκεκριμένο κομμάτι θα πραγματοποιηθεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία θα εξετάσει την παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στη γηραιά ήπειρο. Ξεκινώντας λοιπόν, από το τέλος του 19^{ου} αιώνα και των πρώτων χρόνων του 20^{ου} αιώνα σε πολλές χώρες της Ευρώπης, οι πρωτοπόροι επαγγελματίες της Κοινωνικής Εργασίας προσπάθησαν να βελτιώσουν τη ζωή των εγκαταλελειμμένων κυρίως ανθρώπων. Γυναίκες όπως η Octavia Hill στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Manon Luttichau στη Δανία, η Alice Masaryk στη Τσεχοσλοβακία, η Alice Salomon στη Γερμανία και η Helena Radlinska στην Πολωνία εργάστηκαν με ιδιαίτερο μόχθο με κοινό στόχο και δέσμευση τη βελτίωση και ανάπτυξη της ικανοποίησης και ευημερίας των κοινωνιών αυτών. Πάνω σε αυτή την πρακτική κατευθύνθηκαν οι επαγγελματίες υγείας από εκεί και ύστερα (Dominelli, 2004).

Μέσα από μία προσεκτική παρατήρηση διαφαίνεται πως σε όλες τις χώρες της Ευρώπης η παρουσία της κοινωνικής εργασίας χαρακτηρίζεται ως φτωχή.

Επιπλέον, έχει καταγραφεί πως το συγκεκριμένο επάγγελμα εκτίθεται για χρόνια σε έναν αγώνα αναγνώρισης. Αυτός ο αγώνας διεξάγεται με διάφορους τρόπους και διαφέρει σε αρκετές περιπτώσεις από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα, ενώ η Κοινωνική Εργασία στη Γερμανία προσπαθούσε να αναπτυχθεί ηθικά μέσω μιας

αλτρουιστικής πολιτικής με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη, η Κοινωνική Εργασία στην Αγγλία επιδίωκε και συνεχίζει να επιδιώκει να κερδίσει ολοένα και υψηλότερο κοινωνικό status. Το παραπάνω προσπαθεί να το επιτύχει μέσα από την ερευνητικά τεκμηριωμένη πρακτική. Συνεχίζοντας, η Κοινωνική Εργασία στην Τσεχία και Σλοβακία βασίζεται σε ένα μοντέλο επαγγελματικής ομάδας, παρόμοιο με αυτό της Σουηδίας, Φιλανδίας και Νορβηγίας. Ωστόσο και παρά τις διαφορετικές στρατηγικές που ακολούθησαν τα έθνη, τίποτα από τα παραπάνω δεν έχουν συμβάλλει ουσιαστικά στην ενδυνάμωση του όρου της Κοινωνικής Εργασίας (Erath, 2006).

Δεδομένων των τρεχουσών κοινωνικο-ιστορικών συνθηκών πλήττεται η παραγωγικότητα και η ικανοποιητική λειτουργία των συστημάτων κοινωνικής εργασίας πολλών ευρωπαϊκών κρατών με αποτέλεσμα να απαιτείται περαιτέρω εξειδίκευση και ακαδημαϊκή ανάπτυξη των επαγγελματιών του κλάδου. Παρά τις διαφορετικές πρακτικές που εφαρμόζονται από το κάθε έθνος για την απόκτηση μιας συγκεκριμένης ταυτότητας και ειδικών χαρακτηριστικών της κοινωνικής εργασίας, δεν εντοπίζεται βελτίωση του καθεστώτος που επικρατεί, αφού δεν προβαίνουν τα κράτη σε διμερείς συγκρίσεις και ανταλλαγές προκειμένου να επωφεληθούν από τη διαδικασία. Μια τέτοιου είδους αλληλεπίδραση είναι πιθανό να επέτρεπε την αύξηση των επιλογών δράσης και την ταυτόχρονη μείωση της εξάρτησης της κοινωνικής εργασίας από εξωτερικά συστήματα.

Σε αντίθεση με την απόκτηση μια εθνικής ταυτότητας της κοινωνικής εργασίας, ο εξευρωπαϊσμός της αποβαίνει αποτελεσματικότερος. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αντιμετωπιστεί ως μια ιδέα ή πρόγραμμα που διέπετε από όμοιες πρακτικές που χαρακτηρίζονται από πολιτικές και πολιτιστικές διαφορές, οι οποίες οφείλουν να συναντηθούν προκειμένου να είναι δυνατός ο διάλογος. Σε πολλές χώρες διεξάγονται συζητήσεις αναφορικά με τις πρακτικές που βασίζονται σε αποδείξεις/έρευνες και εξετάζεται εμπειρικά η αποτελεσματικότητα των μοντέλων και των διαδικασιών της κοινωνικής εργασίας, ωστόσο δεν έχουν διερευνηθεί στον ίδιο βαθμό ακαδημαϊκά ζητήματα που σχετίζονται με την κοινωνική εργασία, έργο που πιθανώς ξεπερνά τις δυνατότητες του έθνους (Adams, 2000).

Η κοινωνική εργασία συνιστά μια δυναμική έννοια που επηρεάζεται από ένα εσωτερικό (πρακτική, θεωρίες και μοντέλα) και ένα εξωτερικό (οικονομικό, ιστορικό, πολιτισμικό, κοινωνικο-πολιτικό) πλαίσιο. Κατά συνέπεια η παγκοσμιοποίηση είναι

πιθανό να επιφέρει αρνητικό αντίκτυπο στην λειτουργία/εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας, ενώ την ίδια στιγμή η κοινωνική εργασία ενδέχεται να επηρεάσει την παγκόσμια και οικονομική συνθήκη. Συνεπώς, καθίσταται σαφές ότι η κοινωνική εργασία δεν συνιστά παθητικό δέκτη των όσων συμβαίνουν, αφού είναι σε θέση να δράσει και να αντιδράσει στις περιρρέουσες συνθήκες, ως μια διάσταση ή υποσύστημα των σύγχρονων κοινωνιών (Adams, 2000).

Τα κοινωνικά συστήματα εντός των οποίων η κοινωνική εργασία δραστηριοποιείται στην Ευρώπη φέρουν χαρακτήρα κοινωνικο-δημοκρατικό (με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις Σκανδιναβικές χώρες), συντηρητικό (με βασικούς εκπροσώπους τη Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία, Ιταλία) και φιλελεύθερο (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία). Ο χαρακτήρας του συστήματος καθορίζει τις οικονομικές πρακτικές, τις στρατηγικές που εφαρμόζονται με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών των πολιτών και τη σημασία των επιστημονικών πεδίων. Κατά συνέπεια επηρεάζει και τις μεθόδους και στρατηγικές στον τομέα της κοινωνικής εργασίας.

Ειδικότερα, στις Σκανδιναβικές χώρες βασική μέριμνα της κοινωνικής εργασίας αποτελεί η παροχή των φυσικών και θεσμικών πόρων και η σύνδεση των εν λόγω πηγών με άλλα υποσυστήματα υγείας και εκπαίδευσης. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να λάβει από το κράτος την απαιτούμενη υποστήριξη προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες του.

Στα συντηρητικά κράτη η κοινωνική εργασία επιτελεί επικουρικό έργο προσανατολιζόμενη κυρίως στην οικογένεια και τη γειτονιά. Το κράτος ασκεί περιορισμένο έλεγχο στην πολιτική των κοινοτικών δομών με αποτέλεσμα να μην ισχύει ένα καθολικό πρότυπο κοινωνικής εργασίας, αφού οι πρακτικές της εξαρτώνται από την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική κατάσταση που επικρατεί στην εκάστοτε κοινότητα.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο οι παροχές περιορίζονται μόνο σε εκείνους που κρίνεται απαραίτητο να υποστηριχθούν, ενώ επικρατεί ένα αυστηρό σύστημα κανονισμών (κανονιστικό πλαίσιο). Οι διατάξεις των τοπικών αρχών ελέγχονται από την κυβέρνηση μέσω αυστηρών διαχειριστικών, κανονιστικών και συμβουλευτικών κατευθυντήριων γραμμών για τον ρόλο των κοινωνικών λειτουργών. Προτεραιότητα του κράτους δεν αποτελεί το δικαίωμα του πολίτη αλλά η αποφυγή της βλάβης. Υπό

αυτό το καθεστώς οι κοινωνικοί λειτουργοί διασφαλίζουν ότι η παράλειψη παροχών δεν οδηγεί σε επιβλαβή αποτελέσματα για τον πολίτη, συνθήκη η οποία βιώνεται συγκρουσιακά (Adams, 2000; Erath, 2006).

Παρά τις διαφορές μεταξύ των κρατών, η αλλαγή της δομής της οικογένειας που παρατηρείται σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες καθιστά απαραίτητη τη δράση της κοινωνικής εργασίας με σκοπό την πρόληψη. Πέρα από τις φαινομενολογικές διαφορές ως προς την εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας μεταξύ διαφορετικών κρατών, η κεντρική ιδέα που διέπει κάθε προσέγγιση είναι κοινή.

Συμπερασματικά, προκειμένου να αντιμετωπίσει η κοινωνική εργασία τις εξωτερικές προκλήσεις οφείλει να αναπτύξει μια εσωτερική αυτοαντίληψη (systeminternself-conception) και να προβεί στην ενεργοποίηση ζωνών επικοινωνίας. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι απαραίτητη η διασαφήνιση του εννοιολογικού πλαισίου του όρου κοινωνική εργασία (ως επιστήμη και πρακτική), ο καθορισμός του θεωρητικού και ερευνητικού πεδίου, της μεταφοράς των γνώσεων, του πεδίου εφαρμογής των πρακτικών μεθόδων, των ομάδων-στόχων, των οργανισμών, της εκπαίδευσης και του αναστοχασμού (reflection). Η τακτική αυτή ενδυναμώνει και καθιστά εφικτή την επιβίωση της κοινωνικής εργασίας. Μάλιστα, σε χώρες (όπως οι Σκανδιναβικές), όπου γίνεται ξεκάθαρα αντιληπτή η θεωρητική και πρακτική διάσταση της κοινωνικής εργασίας, κατέχει εξέχουσα θέση (η κοινωνική εργασία). Ισχύει το αντίθετο σε χώρες (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία) στις οποίες δεν είναι επαρκώς κατανοητή η έννοια της κοινωνικής εργασίας ως πρακτική, σε εκείνες (όπως η Δημοκρατία της Τσεχίας και η Σλοβακία) όπου αντιμετωπίζεται αποκλειστικά και μόνο ως επιστήμη ή τέλος όταν δεν κατέχει σημαντική θέση ούτε ως επιστήμη αλλά ούτε και ως πρακτική (όπως Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία (Askeland & Fook, 2009).

2.3. Η Κοινωνική Εργασία στην Ελλάδα

Συνεχίζοντας το κεφάλαιο με την παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στην ελληνική κοινωνία προκύπτει πως το συγκεκριμένο λειτούργημα επάγγελμα έχει σχετικά σύντομη ιστορία. Η ανάπτυξη της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα συμπίπτει χρονικά με τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και τις ιστορικές συγκυρίες που διαμορφώθηκαν μετά το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τον εμφύλιο πόλεμο όπου έπειτα ακολούθησε. Φιλανθρωπικές οργανώσεις από τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό και κάποιοι τομείς του κράτους ενώθηκαν και αγωνίστηκαν για να καλύψουν τις ποικίλες υλικές και κοινωνικές ανάγκες ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού (Καλούτση, 1996). Η εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας ως επιστημονικής μεθόδου ξεκίνησε όχι νωρίτερα από το 1950. Από το σημείο αυτό και ύστερα η εξέλιξη του επαγγέλματος ήταν παράλληλη με την ανάπτυξη των προνοιακών υπηρεσιών. Ο θεσμός του κοινωνικού λειτουργού αναγνωρίστηκε επισήμως στον ελληνικό χώρο το 1959 με την έκδοση του ΝΔ 4018/1959 «Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών» (ΦΕΚ τ. Α΄ 247/12.11.1959), με το οποίο στην ουσία κατοχυρώθηκε το λειτούργημα του κοινωνικού λειτουργού. Στη συνέχεια, ιδρύθηκε το 1954 ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (ΣΚΛΕ) και από το 1956 είναι μέλος της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών. Υπό το προεδρικό διάταγμα το 1977 το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών ανασυγκροτήθηκε και δημιουργήθηκε μια χωριστή διεύθυνση με την ονομασία «Διεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας», με στόχο το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την εκτίμηση των προνοιακών προγραμμάτων. Το 1978 το ΠΔ 891/1978 «Περί καθορισμού του αντικειμένου εργασίας των κοινωνικών λειτουργών» (ΦΕΚ τ. Α΄ 213/7.12.1978), όρισε τους εξής τομείς δράσης:

- Κοινωνική Πρόνοια
- Κοινωνική Ασφάλιση
- Υγεία
- Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Εκπαίδευση
- Εργασία

- Εγκληματικότητα
- Κοινωνική Οργάνωση και Ανάπτυξη (Πάρλαλης, 2011)

Μετά την περίοδο έντεκα χρόνων, το ΠΔ 50/1989 «Καθορισμός επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων των Τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» (ΦΕΚ τ. Α΄ 23/26.1.1989) έθεσε προς εξειδίκευση τους τομείς που όριζε το προεδρικό διάταγμα 891/1978 (π.χ. διαχώρισε τον τομέα ψυχικής υγείας από τον τομέα υγείας) και επιπλέον συμπεριέλαβε νέους τομείς πρακτικής της κοινωνικής εργασίας, όπως οι κοινωνικές υπηρεσίες στο πεδίο των Ένοπλων Δυνάμεων και στις υπηρεσίες του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης.

Τα τελευταία χρόνια η άσκηση του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού ορίζεται από το ΠΔ 23/1992 (ΦΕΚ τ. Α΄ 63/30.1.1992). Σε αυτό καθορίζονται τόσο οι προϋποθέσεις άσκησης σε κοινωνικές υπηρεσίες, όσο και η δεοντολογία του επαγγέλματος και η ιδιωτική άσκησή του.

2.4. Προσπάθεια ενοποίησης των επαγγελματιών Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει πως η εργασία για την επίτευξη των προσδοκιών των κοινωνικών λειτουργών στην Ευρώπη δεν είναι εύκολη και κρίνεται αναγκαία μια προσπάθεια ενοποίησης. Οι ευρωπαίοι κοινωνικοί λειτουργοί συσπειρώνονται κυρίως:

- στην Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW),
- στην Ευρωπαϊκή Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (EASSW)
- και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ευημερία (ICSW) (Jones, 2013).

Η Διεθνής Ομοσπονδία των Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) έχοντας ως γνώμονα τον προσανατολισμό της Κοινωνικής Εργασίας στην Ευρώπη, δηλαδή στα ανθρώπινα δικαιώματα, δημιούργησε ένα πλαίσιο αναφοράς (framework) το οποίο συμβάλλει στην ενοποίηση των επαγγελματιών της συγκεκριμένης επιστήμης.

Λέγοντας προώθηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σύμφωνα με την IFSW εννοείται πως οι Κοινωνικοί Λειτουργοί λειτουργούν με την παρακάτω πρακτική:

- Διευκόλυνση της προσαρμογής περιθωριοποιημένων, κοινωνικών αποκλεισμένων και ευάλωτων ανθρώπων
- Αντιμετώπιση και εξάλειψη ανισοτήτων και αδικιών
- Προώθηση της έννοιας της ικανοποίησης και ευημερίας
- Ευαισθητοποίηση της κοινωνίας με στόχο της υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων
- Εφαρμογές τεχνικών που συνάδουν με τις αρχές της δεοντολογίας του επαγγέλματος
- Ενεργή συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική δράση με στόχο την ανάπτυξη της κοινωνικής πολιτικής
- Προώθηση του σεβασμού ως προς τις παραδόσεις, του πολιτισμού, των ιδεολογιών, των πεποιθήσεων και των θρησκειών, μεταξύ διαφορετικών εθνοτήτων
- Προώθηση της κοινωνικής συνοχής
- Σχεδιασμός, οργάνωση και διαχείριση προγραμμάτων που αποσκοπούν σε όσα περιγράφονται παραπάνω

Σύμφωνα με μια πανευρωπαϊκή μελέτη η οποία διεξάχθηκε από την IFSW (EYROPE) σχετικά με το ρόλο της κοινωνικής εργασίας στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, διαπιστώθηκε πως οι κοινωνικοί λειτουργοί προωθούν την κοινωνική συνοχή με τα παρακάτω:

- Παροχή υπηρεσιών και ενεργή παρουσία για ολόκληρη της κοινότητα
- Παροχή ενδυνάμωσης και προστασίας των ατόμων και της κοινότητα μέσω μιας προσέγγισης η οποία στηρίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα
- Εργασία με ευάλωτες ομάδες
- Αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων εθνικών συνθηκών
- Χρήση της εξειδίκευσης, της γνώσης και της εμπειρίας για την κριτική αξιολόγηση και ανάλυση της κοινωνικής συνοχής στα πλαίσια ενός ολιστικού επιπέδου
- Προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης

Συνεχίζοντας με τη θεωρητική βάση του συγκεκριμένου πλαισίου αναφοράς, η κοινωνική εργασία αποτελεί ένα βασικό επάγγελμα για την εξισορρόπηση των αναγκών και δικαιωμάτων των χρηστών μια υπηρεσίας. Σε έναν χαρακτήρα με τέτοιο ρόλο το συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς επιδιώκει:

- Να ενημερώνει τους χρήστες σχετικά με το τι πρέπει να αναμένουν από την κοινωνική εργασία
- Να ενημερώνει για τη συμβολή και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στην κατάκτηση της ικανοποίησης της Ευρωπαϊκής κοινότητας
- Να υποστηρίζει και να διατηρεί ένα καλό επίπεδο και ποιότητα της Κοινωνικής Εργασίας

- Να εξασφαλίζει πως οι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ευρώπη θα τηρούν και θα ασκούν μια πρακτική η οποία δε θα έρχεται σε σύγκρουση με επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας.
- Να προωθεί το κοινωνικό status των κοινωνικών λειτουργών και να ενισχύει την όσο το δυνατόν καλύτερη πρακτική τους
- Προώθηση του δεσμού μεταξύ της κοινωνικής εργασίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων (IFSW,2010)

Συνοψίζοντας, το συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την όλο ένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη και εξέλιξη του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας στην Ευρώπη. Έτσι, διαφαίνεται πως τίθεται αναγκαία η αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη δραστηριοποίηση της Κοινωνικής Εργασίας. Η Κοινωνική Εργασία ως πρακτική των ανθρώπινων δικαιωμάτων μπορεί να επηρεάσει θετικά την κοινωνική πολιτική της κοινωνίας. Επιπλέον, είναι η σωστή στιγμή να αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο η ενοποίηση μεταξύ των επαγγελματιών της συγκεκριμένης επιστήμης, καθώς με αυτό τον τρόπο θα μπορέσει να εξασφαλίσει το κοινωνικό status στην κοινωνία. Καθώς η αναφέρουσα επιστήμη κοιτάζει το μέλλον έχει την ευκαιρία να επικεντρωθεί ακόμα περισσότερα στην εξασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

3.1. Η έννοια της οικονομικής κρίσης και τα είδη της

Αναμφίβολα, υπάρχουν πολλοί και διάφοροι ορισμοί, οι οποίοι είναι δυνατό να εξηγήσουν την έννοια της οικονομικής κρίσης. Ο όρος οικονομική κρίση συνδέεται με την έλλειψη ρευστότητας στις συναλλαγές που πραγματοποιούνται καθημερινά, αλλά και αδυναμία πληρωμής των οικονομικών υποχρεώσεων. Επί πρόσθετα, συνδέεται άμεσα με την αύξηση της ανεργίας, τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών, κατά συνέπεια και τη χαμηλή κατανάλωση και επένδυση. Οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν τις διαταραχές της οικονομικής δραστηριότητας που μπορούν να δημιουργηθούν από τις μεταβολές των οικονομικών μεγεθών και αποτελούν μέρος των οικονομικών διακυμάνσεων.

Οι λόγοι που οδηγούν στις οικονομικές κρίσεις, ενδεχομένως να είναι καθαρά οικονομικοί, όμως, μπορεί να οφείλονται σε τεχνολογικές εξελίξεις, σε φυσικά γεγονότα ή ακόμα και στο ψυχολογικό κλίμα που είναι δυνατό να απορρυθμίσει πλήρως την αγορά. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες μια οικονομική κρίση προαναγγέλλεται από την κατάρρευση του συστήματος των τιμών και των μετοχών. Η οικονομική κρίση ορίζεται ως μια περίοδος που παρουσιάζονται στην οικονομία πτώση των πραγματικών εισοδημάτων και αύξηση της ανεργίας.

Η οικονομική ζωή είναι ευάλωτη σε κρίσεις και οι οικονομικές κρίσεις θέτουν σε δοκιμασία θεσμούς, αλλά και ισορροπίες συμφερόντων έχοντας δυσμενείς συνέπειες για τους πληθυσμούς. Στην παγκόσμια οικονομική ιστορία, οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο. Σύμφωνα με μελέτες υπήρξαν περίοδοι ευημερίας και στασιμότητας που αφορούν στην παραγωγή και στις ανταλλαγές στη διάρκεια των χρόνων. Παρόλ' αυτά, από την προβιομηχανική εποχή έως και σήμερα δεν έλειψαν οι κρίσεις που δημιούργησαν αναταραχές στην οικονομική ζωή και στις ήδη υπάρχουσες ισορροπίες (Κόλλιας, Ναζάκης, Χλέτσος, 2005).

Η οικονομική κρίση αποτελεί εκείνο το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία είναι δυνατό να χαρακτηριστεί από μια διαρκή και παράλληλα αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Ο όρος οικονομική δραστηριότητα έχει άμεση σχέση

με όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως είναι για παράδειγμα, η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λ.π. (Κουφάρης, 2010).

Η οικονομική κρίση παρουσιάζει μια σειρά από πολλές αρνητικές συνέπειες για την οικονομία κάθε χώρας. Είναι αρνητικά αποτελέσματα που ποικίλλουν από τη μία χώρα στην άλλη ως προς τον τρόπο που εμφανίζονται και ως προς την έντασή τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

Û Η μείωση ρευστότητας στην οικονομία, λόγω της μείωσης των κερδών των επιχειρήσεων, άρα και οι τράπεζες προχωρούν στη μείωση χορήγησης των δανείων.

Û Τα υψηλά επιτόκια δανεισμού, όταν κάποια χώρα χάνει την οικονομική αξιοπιστία της και προσπαθεί να δανειστεί προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες και τα ελλείμματά της συναντώντας καχυποψία στην αποπληρωμή των δανείων της.

Û Η μείωση των επενδύσεων λόγω της ελάχιστης εμπιστοσύνης που υπάρχει και της μειωμένης ρευστότητας στην οικονομία που έρχεται αντιμέτωπη με την κρίση.

Û Η αύξηση ανεργίας, διότι η κρίση και οι αρνητικές επιπτώσεις της “χτυπούν” τις επιχειρήσεις και αυτές δε μπορούν να επιβιώσουν, επομένως, διακόπτουν τη λειτουργία τους και δημιουργείται ανεργία στην αγορά.

Û Η αύξηση φορολογίας, λόγω του ότι οι κυβερνήσεις προσπαθώντας να αυξήσουν τα μειωμένα έσοδά τους και για να έχουν την ικανότητα να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις προχωρούν στην αύξηση των φόρων και φέρνουν σε άσχημη θέση τους πολίτες.

Û Η μείωση κρατικών δαπανών, διότι ακολουθούνται σκληρές οικονομικές πολιτικές προκειμένου να υπάρχει ανταπόκριση στη δυσχερή οικονομική κατάσταση.

Û Το ρευστό οικονομικό περιβάλλον που δε συνεπάγεται ότι θα ξεπεραστεί ανώδυνα η κρίση συνδυαστικά με μια αρνητική ψυχολογία του πληθυσμού για τις μελλοντικές εξελίξεις.

Û Η αυξανόμενη αβεβαιότητα για το μέλλον, όπου οδηγούν οι αρνητικές επιπτώσεις από την εμφάνιση της κρίσης και προκαλούν αρνητικό κλίμα σε όλη την

οικονομία και δυσάρεστες προβλέψεις για το μέλλον. Οι πολίτες είναι απογοητευμένοι από την κατάσταση που επικρατεί και δεν ελπίζουν σε ένα πιο ευνοϊκό μέλλον, ενώ παράλληλα υπάρχει και έντονος φόβος για χρεοκοπία.

Ϊ Η μειωμένη πλέον εμπιστοσύνη στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αφού οι πολίτες βλέποντας τις συνθήκες που επικρατούν χάνουν την εμπιστοσύνη τους και μειώνουν όλο και πιο πολύ τη χρηματοδοτική τους βοήθεια προς τις επιχειρήσεις.

Ϊ Οι ελάχιστες εξαγωγές και η ανταγωνιστικότητα που φέρνει η κρίση, οι αρνητικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και η μειωμένη παραγωγική δραστηριότητα.

Ϊ Η μείωση αγοραστικής δύναμης, λόγω των αυξημένων φόρων και του αρνητικού οικονομικού κλίματος που είναι δυνατό να συντελέσουν στη μειωμένη καταναλωτική συμπεριφορά. Άρα, οι καταναλωτές αρκούνται στα απολύτως απαραίτητα και οι μειωμένοι μισθοί και οι μειωμένες συντάξεις ωθούν σε μείωση της εγχώριας ζήτησης και ταυτόχρονα παρουσιάζουν κάθοδο οι πωλήσεις και τα κέρδη σε όλους τους κλάδους της οικονομίας.

Από το 2007 είναι εμφανής μια μεγάλης έντασης οικονομική κρίση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφάλειες και ειδικότερα την αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων και στη συνέχεια επεκτάθηκε στις οικονομίες και των υπόλοιπων χωρών. Η χρηματοπιστωτική κρίση επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, έχοντας ολέθριες συνέπειες στο τραπεζικό σύστημα και τις επιχειρήσεις. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 απορρέει από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2007.

Όπως είναι φυσικό δεν έχουν όλες οι οικονομικές κρίσεις την ίδια φύση, ένταση χρονική διάρκεια, γεωγραφική έκταση ούτε τις ίδιες συνέπειες για τον πληθυσμό. Ως προς τη χρονική τους διάρκεια οι οικονομικές κρίσεις διαχωρίζονται σε παροδικές και χρόνιες. Η διάρκεια των κρίσεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό αφενός από τα αίτια που τις προκαλούν και αφετέρου από τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται για την αντιμετώπισή τους. Επιπρόσθετα, όταν παρατείνεται η διάρκεια μιας κρίσης δημιουργούνται

καταστροφικές συνέπειες που είναι δύσκολο να ανατραπούν. Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό να εντοπίζονται εγκαίρως οι κρίσεις (Κιότος, Παυλίδης, 2012).

Με κριτήριο τη γεωγραφική τους διάσταση οι οικονομικές κρίσεις διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Τις εθνικές, τις περιφερειακές και τις παγκόσμιες κρίσεις. Εθνικές οικονομικές κρίσεις είναι αυτές που οι συνέπειες τους περιορίζονται εντός των εθνικών συνόρων και δεν μεταδίδονται σε άλλα κράτη. Περιφερειακές κρίσεις είναι εκείνες που επηρεάζουν τη λειτουργία περιφερειών, δηλαδή γεωγραφικών περιοχών με ομοιογενή χαρακτηριστικά και οικονομικές και πολιτικές αλληλεπιδράσεις. Παγκόσμιες είναι οι κρίσεις, οι οποίες εξαπλώνονται και γίνονται αισθητές σε διεθνές επίπεδο και είναι αναμφίβολα οι πιο πολύπλοκες (Κιότος, Παυλίδης, 2012).

Ως προς τη φύση τους οι οικονομικές κρίσεις διακρίνονται στις παρακάτω βασικές κατηγορίες: (Κιότος και Παυλίδης, 2012).

ü Διαρθρωτικές κρίσεις και κρίσεις στις αγορές αγαθών

Είναι οι απότομες μεταβολές στη σύνθεση της παραγωγής ή αλλαγές στις συνθήκες ζήτησης και προσφοράς αγαθών που προκαλούν μεταβολές στις τιμές τους, κατά συνέπεια αυξάνεται το κόστος παραγωγής τους. Οι λόγοι που ωθούν σε μια διαρθρωτική κρίση είναι η τεχνολογική πρόοδος και τα καινοτόμα χαρακτηριστικά, οι

μεταβολές στις προτιμήσεις των καταναλωτών, η εμφάνιση νέων ανταγωνιστικών χωρών, οι στρατηγικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων, η κρατική πολιτική κ.λ.π.

ΰ Υφεσιακές ή αναπτυξιακές κρίσεις

Υφεσιακή κρίση είναι η κατάσταση της οικονομίας που χαρακτηρίζεται από απότομη επιβράδυνση της αύξησης του ΑΕΠ ή ακόμα χειρότερα από τη συρρίκνωσή του. Μια οικονομική ύφεση απορρέει συχνά από μια χρηματοπιστωτική κρίση ή από μια κρίση χρέους κ.λ.π.

ΰ Πληθωριστικές κρίσεις

Πληθωρισμός είναι η συνεχής άνοδος του γενικού επιπέδου των τιμών και είναι δυνατό να προκληθεί από μια σημαντική αύξηση στην προσφορά χρήματος ή της πιστωτικής επέκτασης. Εάν δεν πραγματοποιείται μία ταυτόχρονη αύξηση στην προσφορά αγαθών στην αγορά, θα παρουσιάσουν απότομη άνοδο οι τιμές των αγαθών. Ο πληθωρισμός μπορεί να προκύψει και από μια ισχυρή αύξηση της ενεργού ζήτησης, από την αύξηση του κόστους παραγωγής, από αύξηση στην τιμή των εισαγόμενων προϊόντων κ.λ.π.

ΰ Κρίσεις δημόσιου χρέους

Η έννοια δημόσιο χρέος αναφέρεται στις συνολικές οικονομικές οφειλές του κράτους που προκύπτουν από τη σύναψη δανείων. Οι πιο σημαντικοί λόγοι υπερχρέωσης του κράτους είναι η οικονομική ύφεση, ο αλόγιστος δανεισμός, οι συναλλαγματικές ανισορροπίες, ο επιτοκιακός κίνδυνος, οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις, οι μαζικές εισροές κεφαλαίων.

ΰ Τραπεζικές κρίσεις

Οι κρίσεις αυτές είναι δυνατό να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες, τις κρίσεις που προκύπτουν από τη συσσώρευση οικονομικών προβλημάτων και ζημιών, απο μη συστηματικές κρίσεις που πλήττουν μόνο μία τράπεζα ή μικρό αριθμό τραπεζών και τις

κρίσεις που αναφέρονται στο σύνολο του τραπεζικού τομέα και συνοδεύονται από μαζικές αναλήψεις.

Û Χρηματιστηριακές κρίσεις

Είναι ξαφνικές και ισχυρές πτώσεις των τιμών των μετοχών σε μεγάλο φάσμα τίτλων της χρηματιστηριακής αγοράς που διαρκεί πολλές μέρες ή εβδομάδες και οδηγεί σε ένα νέο επίπεδο τιμών χαμηλότερο από το προηγούμενο. Μια χρηματιστηριακή κρίση υφίσταται όταν υπάρχει διψήφια πτώση των δεικτών των χρηματιστηριακών αξιών για περισσότερες ημέρες. Είναι η άλλη πλευρά του νομίσματος μιας χρηματιστηριακής φούσκας.

Û Συναλλαγματικές κρίσεις

Τεράστια κεφάλαια που υπερβαίνουν σημαντικά τα συναλλαγματικά αποθέματα των κεντρικών τραπεζών είναι δυνατό να μεταφερθούν εκτός συνόρων χωρίς υψηλό κόστος συναλλαγών. Κάθε αυτόνομη αλλαγή στη δημοσιονομική ή νομισματική πολιτική είναι δυνατό να οδηγήσει σε γρήγορες αντιδράσεις των χρηματαγορών και σε εισροή ή εκροή κεφαλαίων που ανάλογα με το καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών θέτει σε δοκιμασία τη νομισματική πολιτική. Σύμφωνα με νεότερες ερμηνείες οι λόγοι που ωθούν σε μια συναλλαγματική κρίση είναι η αγελαία συμπεριφορά των επενδυτών, η κερδοσκοπία, η χειραγώγηση και η εισαγωγή της κρίσης μέσω των μηχανισμών διεθνούς μετάδοσης.

3.2 Ιστορική αναδρομή

Η οικονομική κρίση εμφανίστηκε όταν οι τράπεζες ήθελαν να έχουν μεγαλύτερα κέρδη, υποεκτίμησαν τους κινδύνους και έκαναν επενδύσεις χρημάτων των καταθετών χορηγώντας όλο και πιο πολλά δάνεια, επειδή από αυτά εισέπρατταν τόκους, ενώ από τις καταθέσεις του επενδυτικού κοινού πλήρωναν τόκους. Στις ΗΠΑ χορηγούνταν δάνεια χωρίς να γίνεται έλεγχος της ικανότητας του δανειολήπτη για αποπληρωμή κι αυτό είχε ως συνέπεια την παροχή τους σε άτομα που δεν είχαν καθόλου περιουσία ή εισοδήματα και δεν μπορούσαν να τα αποπληρώσουν. Αυτά τα δάνεια προκάλεσαν προβλήματα στις τράπεζες.

Είναι γεγονός ότι δεν ήταν μόνο τα στεγαστικά δάνεια προβληματικά, αλλά διαφόρων ειδών δάνεια και επενδύσεις σε πολύπλοκα τραπεζικά προϊόντα, τα οποία έχασαν την αξία τους και οδήγησαν σε πτώχευση και κλείσιμο κάποιες από τις μεγαλύτερες τράπεζες όχι μόνο των ΗΠΑ, αλλά και του υπόλοιπου κόσμου. Όταν ξεκίνησαν να εμφανίζονται τα στεγαστικά δάνεια το ένα μετά το άλλο, οι τράπεζες είχαν έλλειψη ρευστότητας. Οι τράπεζες σταμάτησαν να χρηματοδοτούν η μια την άλλη, να χορηγούν δάνεια και να αυξάνουν τα επιτόκια δανείων που είχαν δώσει μέχρι τότε. Τα νοικοκυριά άρχισαν να παρουσιάζουν δυσκολίες στην πληρωμή των δόσεων των δανείων, συνεπώς οι τράπεζες προχώρησαν σε κατασχέσεις σπιτιών και αυτοκινήτων και τα νοικοκυριά περιόρισαν την κατανάλωσή τους (Krugman, 2009).

Παράλληλα, οι τράπεζες διέκοψαν τη χρηματοδότηση των επιχειρηματικών μονάδων ή αύξησαν τα επιτόκια. Οι επιχειρήσεις άρχισαν να έχουν δυσκολίες στη λειτουργία τους και προχώρησαν στη μείωση μισθών και υπαλλήλων, ενώ άλλες αναγκάστηκαν να κλείσουν. Οι άνεργοι δεν είχαν εισόδημα να καταναλώσουν, άρα και για την αποπληρωμή των δανείων που πήραν. Πρόκειται για μείωση στην κατανάλωση, η οποία συνεχίζεται και προκαλεί το κλείσιμο όλο και περισσότερων επιχειρήσεων που δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους, και που προκαλεί προβλήματα στις τράπεζες που εξακολουθούν να προχωρούν σε περιορισμό των δανείων.

Το πέραςμα της οικονομικής κρίσης από τις τράπεζες πέρασε στην πραγματική οικονομία, αλλά και στα νοικοκυριά. Το πρόβλημα της αμερικανικής αγοράς ακινήτων

επεκτάθηκε πάρα πολύ και επηρέασε αρνητικά τις οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών και ολόκληρου του κόσμου. Αν σκεφτεί κανείς το άνοιγμα των οικονομιών, το γεγονός ότι μετακινούνταν ελεύθερα τα κεφάλαια από ήπειρο σε ήπειρο και από χώρα σε χώρα, καθώς και ότι ενοποιήθηκαν όλες οι αγορές τότε γίνεται εύκολα κατανοητό για ποιο λόγο το πρόβλημα πήρε μεγάλες διαστάσεις και τελικά έγινε παγκόσμιο (Krugman, 2009).

Η ελληνική οικονομία δε θα μπορούσε να παραμείνει ανεπηρέαστη από την οικονομική κρίση. Το ελληνικό κράτος άρχισε να δανείζεται προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες του και αυτό είχε ως συνέπεια την εμφάνιση υψηλού δημόσιου χρέους και ελλείμματος συναλλαγών στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης για τα ελληνικά νοικοκυριά ήταν ολέθρια, δηλαδή παρουσιάστηκε το κλείσιμο μεγάλου μέρους των επιχειρήσεων, μειώθηκε η αγοραστική δύναμη και η κατανάλωση και αυξήθηκε η ανεργία. Επίσης, οι αυξήσεις στη φορολογία για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης χειροτέρευσαν ακόμα πιο πολύ την κατάσταση (Ρομπόλης, 2010).

3.3 Οι σημαντικότερες κρίσεις στην ιστορία

Στη συνέχεια αναφέρονται οι σημαντικότερες κρίσεις στην ιστορία (Κιότος, Παυλίδης, 2012).

1555-1560	Η χρεοκοπία του κράτους των Αψβούργων
1634-1637	Η κρίση(φούσκα) της τουλίπας στην Ολλανδία (Tulipmania)
1696	Η αγγλική νομισματική κρίση
1716-1720	Η χρηματοπιστωτική κρίση του συστήματος του John Law στη Γαλλία
1711-1720	Η φούσκα της Νότιας Θάλασσας στην Αγγλία
1799	Η εμπορική κρίση του Αμβούργου
1815	Η βρετανική οικονομική κρίση λόγω υπερπροσφοράς
1825	Η βρετανική χρηματοπιστωτική κρίση

1837-1843	Η κρίση στις ΗΠΑ και εν συνεχεία στη Μεγάλη Βρετανία
1847	Η βρετανική κρίση των σιδηροδρόμων
1857	Η πρώτη παγκόσμια οικονομική κρίση (ξεκίνησε στις ΗΠΑ)
1873	Η τραπεζική και οικονομική κρίση (κράτησε μέχρι το 1878)
1882	Η κατάρρευση των χρηματιστηρίων στη Γαλλία
1923	Η κατάρρευση της Γερμανίας λόγω υπερπληθωρισμού
1929-1935	Η παγκόσμια οικονομική κρίση (Οικονομικό κραχ) - Η πιο σημαντική
1945-1949	Ο υπερπληθωρισμός σε πολλές χώρες μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο
1971-1973	Η κατάρρευση του συστήματος του BrettonWoods
1973	Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση
1979-1980	Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση
1981	Η κρίση των αμερικανικών ταμειυτηρίων
1991	Η ιαπωνική κρίση
1994-1995	Η κρίση της τεκίλας (Μεξικό)
1997-1998	Η κρίση στη Νοτιοανατολική και Ανατολική Ασία
2000	Η DotCom φούσκα
2008	Η παγκόσμια οικονομική κρίση (ξεκίνησε στις ΗΠΑ)
2010	Η κρίση της Ευρωζώνης

1929, το Κραχ της «Μαύρης Τρίτης»

Το κραχ της WallStreet στις 29 Οκτωβρίου 1929 ή αλλιώς «Μαύρη Τρίτη» έμεινε στην ιστορία για το λόγο ότι οδήγησε τις ΗΠΑ, αλλά και γενικότερα την παγκόσμια οικονομία στη Μεγάλη Ύφεση (GreatDepression) της δεκαετίας του '30. Πάρα πολλές επιχειρήσεις κατέρρευσαν και μέσα σε λίγες ημέρες μόνο, επενδύσεις και περιουσίες εξαφανίστηκαν.

Έπειτα από τη σταθερή ανοδική πορεία που παρουσίασε το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης κατά τη δεκαετία του '20, τον Οκτώβρη του 1929 οι μετοχές παρουσίασαν μία σημαντική πτώση, περίπου κατά 13%. Παρόλο που σημειώθηκαν πολλές προσπάθειες για να σταθεροποιηθεί η χρηματαγορά, οι μετοχές σημείωσαν πτώση σε ποσοστό 11% συγκεκριμένα στις 29 Οκτωβρίου και μέχρι και το 1932, οι μετοχές έχασαν το 90% της αξίας τους και χρειάστηκαν ολόκληρα 25 χρόνια προκειμένου να επανέλθει ο δείκτης Dow Jones στα επίπεδα που βρίσκονταν πριν από το 1929. Αναφορικά με τις οικονομικές συνέπειες των ΗΠΑ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι άνεργοι ήταν περίπου δώδεκα εκατομμύρια, πολλοί εργαζόμενοι απολύονταν καθημερινά, χιλιάδες επιχειρήσεις πτώχευσαν και πολλές από αυτές ήταν τράπεζες. Πολλοί έχασαν το σπίτι τους, αφού δε μπορούσαν να αποπληρώσουν τα δάνειά τους και έγιναν αρκετές αυτοκτονίες μέσα σε ένα χρόνο (Ψαραδέλλης, 2007).

Η κρίση του 1973-1974

Στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου '73 και Δεκεμβρίου του '74, ο Dow Jones έπεσε θύμα παγκόσμιας πτώσης των χρηματαγορών και σημείωσε πτώση που ξεπέρασε το 45%, ακολουθώντας την κατάπτωση του Bretton Woods, που προκλήθηκε από την απόφαση του Προέδρου Νίξον για την εγκατάλειψη της άμεσης μετατρεψιμότητας του δολαρίου σε χρυσό. Η αμερικανική οικονομία παρουσίασε ύφεση μέχρι το 1974, τη στιγμή που ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε με διψήφιους ρυθμούς. Στο σύνολό τους οι βασικοί δείκτες των μετοχών πολλών χωρών παρουσίασαν πραγματική μείωση της τάξης του 43% από το Σεπτέμβρη μέχρι το Δεκέμβρη του 1974.

1994, η κρίση στο Μεξικό

Η μεξικάνικη κυβέρνηση φιλελευθεροποίησε τον εμπορικό τομέα το 1985 και μετά το 1987 εισήγαγε θεσμούς που εστίαζαν στην αγορά. Όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις οδήγησαν σε συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης, που αναμένονταν στο 3,1% κάθε χρόνο, ανάμεσα στο 1989 και 1994. Όμως, το 1993, ο πληθωρισμός επανήλθε σε μονοψήφια επίπεδα για πρώτη φορά μετά το πέρασμα 20 ετών. Το Μεξικό ξεκίνησε να προσελκύει κατά κύριο λόγο την ξένη επένδυση και σε αυτό έπαιξε πολύ σημαντικό

ρόλο η απουσία σημαντικών περιορισμών σε σχέση με τις κεφαλαιακές εισροές και ειδικότερα στα πλαίσια των μειωμένων αμερικανικών επιτοκίων. Υπερβολικές ήταν οι κεφαλαιακές εισροές που ξεκίνησαν το 1990, με την επισημοποίηση μιας επιτυχημένης επαναδιαπραγμάτευσης του ξένου χρέους. Η υποτίμηση του μεξικάνικου νομίσματος το Δεκέμβριο του 1994 επιτάχυνε τη χρηματοοικονομική κρίση.

1997, η ασιατική κρίση

Στις 2 Ιουλίου του έτους 1997 άρχισε η καταστροφική χρηματοοικονομική κρίση της Ασίας με την εξάντληση των συναλλαγματικών αποθεμάτων στην Ταϊλάνδη. Η κρίση εξαπλώθηκε γρήγορα, αφού οι επενδυτές απέσυραν τα κεφάλαιά τους από χώρες με παρόμοια οικονομικά συμπτώματα με αποτέλεσμα την κατάρρευση αγορών και οικονομιών. Όταν η Ταϊλάνδη και οι υπόλοιπες χώρες προχώρησαν σε υποτίμηση του νομίσματός τους μεγάλωσε ακόμα περισσότερο το χρέος σε ξένο συνάλλαγμα και επιχειρήσεις και τράπεζες άρχισαν και να πτωχεύουν. Το 1998 το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ πολλών ασιατικών χωρών συρρικνώθηκε και πολλές χιλιάδες άτομα έχασαν τη δουλειά τους.

3.4 Τα στάδια και οι φάσεις της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση είναι η φάση της καθόδου. Σε αυτό το χρονικό διάστημα η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται συνεχώς σε συρρίκνωση, ενώ οι οικονομικές διακυμάνσεις είναι οι διαδοχικές άνοδοι και κάθοδοι της οικονομικής δραστηριότητας στην οικονομία που ονομάζονται εναλλακτικά κυκλικές διακυμάνσεις ή αλλιώς οικονομικοί κύκλοι. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται και «business cycles», ώστε να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από στατιστικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί φαίνεται ότι οι οικονομικοί κύκλοι έχουν διάρκεια περίπου από 7 έως 11 έτη (Τσουλιφίδη, 2005).

Η αβεβαιότητα που υπάρχει στο διεθνές περιβάλλον εξαιτίας της οικονομικής κρίσης είναι ιδιαίτερα εμφανής και επιδρά με αρνητικό τρόπο σε όλες τις οικονομίες

που διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα αναλόγως των συνθηκών που επικρατούν σε καθεμιά από αυτές και σύμφωνα με την προσαρμοστικότητα που εμφανίζουν στις μεταβολές του περιβάλλοντος. Πρόκειται για ιδιότητες, οι οποίες εξαρτώνται σημαντικά από τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά που έχει η κάθε οικονομία. Επομένως, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι τα χαρακτηριστικά στοιχεία που συνθέτουν την οικονομική κρίση είναι τα εξής: (Ρομπόλης, 2010)

- Η ταχύτατη άνοδος των τιμών βασικών εμπορευμάτων που επιδρά με αρνητικό τρόπο όχι μόνο στον πληθωρισμό, αλλά και στην οικονομική δραστηριότητα σε διεθνές επίπεδο πλήττοντας την αγοραστική δύναμη των οικονομικά ασθενέστερων εισοδημάτων.

- Αυτή η αρνητική επίδραση έχει αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, και παγκοσμίως, αφού διατηρείται η απόκλιση από το μέσο πληθωρισμό στη ζώνη του ευρώ, με αρνητικές συνέπειες για την παραγωγή και την απασχόληση.

- Η απουσία ανταγωνιστικότητας συντέλεσε, ώστε να διευρυνθεί και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

- Τα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης, αλλά και ύφεσης στη χώρα μας αναφέρονται στο έλλειμμα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας, αλλά και στο σύνθετο χαρακτήρα της και στο διπλό περιεχόμενό της, δηλαδή δημόσιο έλλειμμα και δημόσιο χρέος, καθώς και εξωτερικό έλλειμμα και χρέος

3.5 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης

Οι λόγοι που δημιουργούνται οικονομικές κρίσεις προέρχονται κατά κύριο λόγο από τον τρόπο που επιδρά η λειτουργία του συστήματος της αγοράς. Αυτό προκύπτει όταν η οικονομική και κοινωνική πολιτική δεν αντιδράει άμεσα για να αποκαταστήσει τις ανεπιθύμητες οικονομικές, αλλά και κοινωνικές εξελίξεις. Ο ανταγωνισμός στην αγορά μαζί με την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής δημιουργεί συνεχώς νέα προϊόντα,

νέες οργανωτικές μεθόδους και αναγκάζει για μία γρήγορη, αλλά και αποτελεσματική προσαρμογή στις καινούριες εξελίξεις.

Αυτή η λειτουργία του οικονομικού και οργανωμένου συστήματος της αγοράς μπορεί να αυξήσει την ευημερία μιας κοινωνίας, αλλά από την άλλη λειτουργεί και αρνητικά. Ειδικότερα, από τη μία μεριά πραγματοποιείται ο εμπλουτισμός της οικονομίας και οι άνθρωποι χρησιμοποιούν καινούριες παραγωγικές μεθόδους, όμως από την άλλη μεριά, καταστρέφονται όλοι οι παλιοί παραγωγικοί τομείς και κατά συνέπεια όλες οι ανάλογες θέσεις εργασίας που προσέφεραν.

Γι' αυτό το λόγο, είναι απαραίτητη μία συνεχής παρέμβαση του κράτους ανάλογα πάντα με τις εξελίξεις. Αυτή η κρατική παρέμβαση είναι αναγκαία για τη χρηματοδότηση των άμεσα θιγόμενων από αυτές τις αλλαγές της οικονομίας, αλλά και για τη σταθεροποίηση της λειτουργίας του συστήματος της αγοράς. Η απουσία και η μείωση αυτών των αναγκαίων κρατικών παρεμβάσεων ήταν οι σπουδαιότεροι λόγοι που ώθησαν στη σημερινή χρηματοοικονομική και ταυτόχρονα οικονομική κρίση.

Ειδικότερα, η οικονομική κρίση οφείλεται σε κάποιους συγκεκριμένους παράγοντες. Αρχικά, είναι η τεράστια χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων. Μειώνοντας τα επιτόκια στα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ, στη Μεγάλη Βρετανία και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εμπορικές τράπεζες προχώρησαν στη χορήγηση στεγαστικών δανείων σε πολλούς πελάτες. Συνεπώς, η τιτλοποίηση των δανείων έλαβε μεγάλες διαστάσεις, αφού τα στελέχη των τραπεζών προκειμένου να παρουσιάσουν βραχυπρόθεσμα κέρδη και να προχωρήσουν στην είσπραξη τεράστιων χρηματικών ποσών με τη μορφή «bonus» χρησιμοποιούσαν αυτά τα εργαλεία. Ακόμη, ένας λόγος είναι η πτώση της αξίας των κατοικιών που προκλήθηκε από το σπάσιμο της φούσκας των ακινήτων. Ο τρίτος λόγος είναι η υπερβολική χρήση των δανειακών κεφαλαίων που έγινε από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Τα χαμηλά επίπεδα των επιτοκίων οδήγησαν σε αύξηση του δανεισμού στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις και μείωσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό την αποταμίευση. Ξεκινώντας η κρίση, ο υπερβολικός δανεισμός έκανε πλέον απαγορευτική την πρόσθετη χρηματοδότηση κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλές επιχειρηματικές μονάδες να οδηγηθούν σε χρεοκοπία, το ίδιο και πάρα πολλά νοικοκυριά (Krugman, 2009).

Επί πρόσθετα, άλλο αίτιο της οικονομικής κρίσης αποτελεί η ύπαρξη μεγάλου αριθμού τοξικών ομολόγων που δεν εξυπηρετούνταν κι ως συνέπεια αυτού ο κίνδυνος πολλών τραπεζών. Οι τράπεζες σταμάτησαν τη χρηματοδότηση σε ιδιώτες και επιχειρήσεις κι αυτό είχε αρνητικές συνέπειες, καθώς η κρίση άσκησε επιρροή σε όλους τους κλάδους της οικονομίας κι αυτό είχε δυσάρεστα αποτελέσματα, όπως παραδείγματος χάρη, τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας, τις απολύσεις, τις συγχωνεύσεις επιχειρήσεων, τη μείωση του ΑΕΠ, το δανεισμό κρατών που αυξάνει το δημόσιο χρέος. Εξίσου σημαντικές αιτίες της οικονομικής κρίσης είναι οι τεράστιες αμοιβές των στελεχών του χρηματοοικονομικού τομέα, όπως λόγου χάρη των τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιριών, των επενδυτικών εταιριών κ.λ.π., αλλά και η έλλειψη του αυστηρού νομοθετικού πλαισίου σε σχέση με τον έλεγχο ολόκληρου του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού τομέα, καθώς και η υιοθέτηση των πιο χαλαρών μορφών ελέγχου στη διακίνηση των κεφαλαίων.

3.6 Η οικονομική κρίση του 2008

Η οικονομική κρίση ξεκίνησε από την απληστία του τραπεζικού τομέα που επιδίωκε όλο και μεγαλύτερη κερδοφορία και δεν εκτίμησε σωστά τους κινδύνους που υπήρχαν με τις επενδύσεις χρημάτων των καταθετών. Η κερδοφορία των τραπεζών προέρχεται από τα δάνεια, όχι από τις καταθέσεις. Και αυτό συμβαίνει για το λόγο ότι η είσπραξη τόκων από τα δάνεια αποτελεί κέρδος, αντίθετα, στις καταθέσεις πραγματοποιείται πληρωμή των τόκων, άρα προκαλείται ζημία. Επομένως, προκειμένου να αυξηθούν τα κέρδη τους, οι τράπεζες χορηγούσαν όσο το δυνατό περισσότερα δάνεια.

Στις ΗΠΑ τα δάνεια που δίνονταν σε ανθρώπους που δεν είχαν τη δυνατότητα αποπληρωμής τους ονομάζονταν subprime και ήταν τα πρώτα που προκάλεσαν ένα ντόμινο προβλημάτων στις τράπεζες. Πρόβλημα υπήρχε και με ένα πλήθος δανείων και επενδύσεων σε σύνθετα τραπεζικά προϊόντα που έχασαν την αξία τους και προκάλεσαν

καταστροφή στις μεγαλύτερες τράπεζες των ΗΠΑ. Τα προϊόντα αυτά αποκαλούνται σήμερα «τοξικά».

Με την πληθώρα δανείων, οι τράπεζες δεν είχαν καθόλου ρευστότητα, έκοψαν όλες τις χρηματοδοτήσεις, οι επιχειρήσεις δεν ήταν δυνατό να λειτουργήσουν, σταμάτησαν τις πληρωμές, απέλυσαν πολύ κόσμο. Ο υπέρμετρος δανεισμός έγινε με τέτοιο τρόπο που οδήγησε στη δημιουργία μεγάλου αριθμού στεγαστικών δανείων με μεγάλο ρίσκο στις ΗΠΑ κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην περιοριστεί το ρίσκο. Η κρίση που δημιουργήθηκε με τα στεγαστικά δάνεια οδήγησε σε κρίση ρευστότητας, αλλά και στην έλλειψη εμπιστοσύνης από τους επενδυτές προς τις τράπεζες και φυσικά ανάμεσα στις ίδιες τις τράπεζες (Krugman, 2009).

Το Σεπτέμβρη του 2008 η κρίση πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις, αφού τα χρηματιστήρια κατέρρευσαν σε παγκόσμιο επίπεδο και ένας σημαντικός αριθμός τραπεζών, επενδυτικών εταιριών και εταιριών παραχώρησης στεγαστικών δανείων χρεοκόπησαν εντός λίγων εβδομάδων. Παρόλο που έγιναν συντονισμένες προσπάθειες των Κεντρικών Τραπεζών προκειμένου να αυξηθεί η ρευστότητα στις αγορές και να μειωθούν τα επιτόκια, υπήρξαν πολλές αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία που ώθησαν πολλές δυτικές οικονομίες σε ύφεση, πολλές θέσεις εργασίας χάθηκαν, ενώ την ίδια στιγμή πολλοί πολίτες διακατέχονταν από έντονο φόβο μη χάσουν το σπίτι, την εργασία και τις αποταμιεύσεις τους.

Η κρίση οφείλεται και σε πολιτικούς λόγους. Μία ακόμη αιτία που εξαπλώθηκε το πρόβλημα είναι η παγκοσμιοποίηση, με το άνοιγμα των οικονομιών, την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων από ήπειρο σε ήπειρο και από χώρα σε χώρα και την επένδυση σε τοξικά τραπεζικά προϊόντα από τράπεζες από ολόκληρο τον κόσμο.

Η κρίση του 2008 χαρακτηρίστηκε ως η μεγαλύτερη και χειρότερη κρίση στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα μετά το Μεγάλο Κραχ στις ΗΠΑ το 1929. Τα ίχνη της κρίσης προϋπήρχαν από το 2006, με το σπάσιμο της φούσκας ακινήτων το καλοκαίρι του 2006. Παρόλ' αυτά, οι βασικές αιτίες ήταν:

- η υπέρμετρη χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων.

- η αλόγιστη χρήση δανειακών κεφαλαίων.
- η διαβάθμιση του πιστοληπτικού κινδύνου.
- οι αμοιβές στελεχών του χρηματοπιστωτικού τομέα.
- το κανονιστικό πλαίσιο.

Τα κυριότερα προβλήματα, όπως έχουν αποτυπωθεί μέχρι σήμερα είναι:

ΰ Η μείωση της ζήτησης των επιχειρήσεων στην εσωτερική και στη διεθνή αγορά.

Η μεγάλη αβεβαιότητα επεκτείνει όλο και πιο πολύ την αδυναμία των επιχειρήσεων να εξυπηρετήσουν τα προγράμματά τους εξαιτίας των προβλημάτων πρόσβασης σε ικανοποιητική χρηματοδότηση μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σε πολλές επιχειρήσεις έχουν περιοριστεί οι χρηματοδοτήσεις και οι δανειοδοτήσεις πραγματοποιούνται επιλεκτικά. Στις μέρες μας οι επιχειρηματικές μονάδες βιώνουν μία αβεβαιότητα λόγω της έλλειψης ζήτησης, ρευστότητας και εμπιστοσύνης.

ΰ Η εμφάνιση της κρίσεως.

Η αύξηση επιτοκίου οδήγησε σε κατάσχεση κατοικιών λόγω μη δυνατής αποπληρωμής των δανείων. Τα σχετικά υψηλά επιτόκια προκάλεσαν τη διακοπή αγοράς κατοικιών, αλλά και τη μείωση των τιμών, έτσι λοιπόν, χρεοκόπησαν οι τράπεζες που χορήγησαν στεγαστικά δάνεια ή που διέθεταν ομόλογα και η χρεοκοπία των τραπεζών οδήγησε στη μείωση εμπιστοσύνης του χρηματοοικονομικού συστήματος της χώρας.

ΰ Η έκταση του προβλήματος, αφού όλοι είναι εκτεθειμένοι.

Οι τράπεζες δεν τοποθετούν τα χρήματα των καταθέσεων σε θησαυροφυλάκιο, τα δανείζουν σε επιχειρηματικές μονάδες και ιδιώτες ή προχωρούν σε επενδύσεις σε κάθε είδους τραπεζικά και χρηματιστηριακά προϊόντα προκειμένου να επιτύχουν μεγάλες αποδόσεις. Οι κεντρικές τράπεζες, οι επιτροπές κεφαλαιαγορών και οι κυβερνήσεις δεν προχώρησαν στην πρόβλεψη της κρίσης, αφού ο καθένας έβλεπε τη δική του τοπική

οικονομία και κανείς δεν έβλεπε ολόκληρη την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Επίσης, κανείς δεν πίστευε ότι πλησιάζει μια τέτοιου είδους κρίση.

Η κρίση μεταδόθηκε σε όλες τις χώρες του κόσμου. Αρχικά, σημειώθηκε υψηλή ανεργία και μείωση του εισοδήματος. Στις σχετικά μικρές χώρες δε δημιουργήθηκαν ιδιαίτερα προβλήματα, αλλά όταν η κρίση “χτύπησε” μεγαλύτερες χώρες με μεγάλο πληθυσμό και υψηλό εισόδημα, προκλήθηκε διεθνής κρίση. Είναι λογικό ότι η κρίση δεν πλήττει στον ίδιο βαθμό όλες τις χώρες, αφού παρουσιάζουν διαφορετικές δομές οι οικονομίες τους.

Η διεθνής κρίση ήρθε και στη χώρα μας, αλλά καθυστερημένα, δηλαδή το δεύτερο εξάμηνο του 2008. Η οικονομική κρίση εμφανίστηκε στην Ελλάδα μέσω Γερμανίας. Η διεθνής κρίση δεν είχε τον ίδιο βαθμό και την ίδια ένταση στη χώρα μας αφού: (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012)

Ø Οι ελληνικές τράπεζες δε συνδέονταν με τη χορήγηση επικίνδυνων στεγαστικών δανείων και τοξικών ομολόγων.

Ø Η Ελλάδα εξαγεί προϊόντα και κυρίως τρόφιμα που η ζήτησή τους μειώνεται καθώς παρουσιάζει κάμψη το εισόδημα.

Ø Η αξία των οικοπέδων και των κατοικιών δε μειώθηκε στην Ελλάδα σοβαρά, όπως συνέβη και σε άλλες χώρες.

Ø Η Ελλάδα έκανε περιορισμένες εξαγωγές προς τις χώρες που η κρίση ήταν μεγάλη.

Η ελληνική οικονομία είναι ελλειμματική. Η κυβέρνηση δανείζεται ετησίως δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ για την κάλυψη των αναγκών του Δημοσίου, αλλά και για να αποπληρώσει τους τόκους του εξωτερικού μας χρέους. Οι ελληνικές τράπεζες δε δίνουν δάνεια και προκαλούνται προβλήματα σε όλες τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες δανειολήπτες. Η ελληνική οικονομία στηρίζεται κατά 50% στο Δημόσιο που παρουσιάζει έλλειμμα και δημόσιο χρέος σε τέσσερις βασικούς κλάδους: (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012)

- στην οικοδομική δραστηριότητα που έχει παγώσει.
- στη ναυτιλία, η οποία έχει καταρρεύσει σε παγκόσμιο επίπεδο.
- στον τραπεζικό κλάδο που παρουσιάζει τεράστιο πρόβλημα.
- στην τουριστική δραστηριότητα, η οποία παρουσιάζει σημαντική πτώση.

Το κλείσιμο των επιχειρήσεων, η μείωση της κατανάλωσης, η αύξηση της ανεργίας είναι τα πιο άμεσα επακόλουθα της οικονομικής κρίσης για όλα τα ελληνικά νοικοκυριά. Οι Έλληνες πολίτες δεν μπορούν να θεωρούν δεδομένη την επιβίωση της εταιρίας στην οποία δουλεύουν ούτε την παραμονή τους εκεί. Ακόμα και οι ελεύθεροι επαγγελματίες κινδυνεύουν, τα επιτόκια των δανείων αυξάνονται συνεχώς και η κατάσταση δυσκολεύει όλο και περισσότερο. Μικρή ανακούφιση προκύπτει από τη μείωση των τιμών, αλλά και του πληθωρισμού λόγω της χαμηλής ζήτησης.

Η ανάκαμψη από τη διεθνή οικονομική κρίση

Όταν εκδηλωθεί μια κρίση ακολουθεί η οικονομική ύφεση και αμέσως μετά αρχίζει η ανάκαμψη που οφείλεται στο γεγονός ότι πολλοί καταβάλλουν προσπάθειες για να ωφεληθούν από τις χαμηλές τιμές των ακινήτων, μετοχών, ομολόγων, κ.λ.π. Επομένως, προκύπτει μια ζήτηση αυτών και αρχίζει η αύξηση της τιμής τους.

Τα μέτρα που πάρθηκαν από όλες τις χώρες, αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες, είναι τα ακόλουθα:

- Η ενίσχυση εισοδήματος των οικονομικά ασθενέστερων.
- Η παροχή διευκολύνσεων για την εξυπηρέτηση των δανείων.
- Η ενίσχυση υπό όρους ή η κρατικοποίηση τραπεζών εξαιτίας της μεγάλης συμβολής τους στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και την παροχή δανείων στο στάδιο της κρίσης.
- Η μείωση της φορολογίας προκειμένου να ενισχυθεί το εισόδημα των πολιτών και της αγοράς.

· Η μείωση του επιτοκίου κεντρικών τραπεζών για να βελτιωθεί η ρευστότητά τους και προκειμένου να χορηγηθούν δάνεια στην αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην κοινωνική συνοχή (social cohesion)

Το αυξημένο ποσοστό φτώχειας αποτελεί έναν από τους βασικούς αντίκτυπους της οικονομικής κρίσης που προσβάλλει την κοινωνική συνοχή της κοινωνίας. Επομένως, η στροφή προς τη διερεύνηση του κοινωνικού χάσματος και της συρρίκνωσης της μεσαίας τάξης ήταν και είναι το επόμενο και λογικό στάδιο κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης. Οι παρακάτω γραμμές θα αναλύσουν τις επιπτώσεις την κοινωνικής συνοχής, όπως αυτές εξετάστηκαν και παρουσιάστηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2014, υπό την παρουσία δηλαδή της τελευταίας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος αυτός της κρίσης τέθηκε προς εξομάλυνση υπό την παρουσία αυτόματων σταθεροποιητών (δηλαδή, οικονομικές πολιτικές και προγράμματα σχεδιασμένα να αντισταθμίσουν της διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας ενός έθνους, χωρίς την παρέμβαση της κυβέρνησης ή των πολιτικών σε ατομική βάση) και μέτρων (όπως συστήματα φόρων και παροχών) που έκαναν την εμφάνιση τους λόγω της ύφεσης. Πράγματι, οι σταθεροποιητές και τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν, ενισχύθηκαν από τις πολιτικές δημοσιονομικής τόνωσης και ήταν σε θέση να απορροφήσουν το μεγαλύτερο μέρος αυτού του αντίκτυπου. Από την άλλη, καθώς η οικονομική κρίση συνεχίζει και ιδίως με τη μορφή της ανεργίας και των απολύσεων προσδίδει τον κίνδυνο να πληγούν περισσότερο οι περισσότερο οικονομικά ευάλωτοι άνθρωποι στην κοινωνία. Η αύξηση του κόστους της οικονομικής κρίσης παρατηρήθηκε σημαντικότερη σε ορισμένες χώρες, που γνώρισαν τη μεγαλύτερη πτώση του μέσου εισοδήματος όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Εσθονία, η Ιαπωνία και η Ελλάδα.

Οι αυτόματοι σταθεροποιητές οι οποίοι προαναφέρθηκαν δεν παρέχουν μόνο ένα δίκτυ ασφαλείας για τις ομάδες που έχουν πληγεί περισσότερο από την κρίση, προσφέρουν επίσης σταθεροποιητικό αποτέλεσμα στη συνολική ζήτηση των αγαθών και των υπηρεσιών (ΕΡ, 2010). Ωστόσο, η παρουσία και αποτελεσματικότητά τους σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση κάθε άλλο παρά ομοιογενείς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Για παράδειγμα, η Δανία έχει τον υψηλότερο συντελεστή

σταθεροποίησης στο 56% και ακολουθεί το Βέλγιο (53%) και η Γερμανία, Ουγγαρία (48%). Οι χαμηλότεροι συντελεστές καταγράφηκαν στην Εσθονία (25%), την Ισπανία (28%) και στην Ελλάδα (29%).

Συνεχίζοντας, οι εξομαλυντικές επιπτώσεις των αυτόματων σταθεροποιητών δεν υποστήριξαν όλες τις ευάλωτες κοινωνικοοικονομικές ομάδες. Ορισμένες από αυτές όπως οι νέοι εργαζόμενοι και εκείνοι οι οποίοι κατέχουν μη τυποποιημένες συμβάσεις, ένωσαν έντονο αντίκτυπο όπως επίσης. Πιο συγκεκριμένα σε αρκετές περιπτώσεις αντιμετώπισαν ιδιαίτερο πρόβλημα λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε κοινωνικές παροχές. Για παράδειγμα, τα επιδόματα ανεργίας ήταν μερικές φορές ανεπαρκής. Στην πραγματικότητα, οι παραπάνω ευάλωτες ομάδες αντιμετωπίζουν ένα διπλό μειονέκτημα, δηλαδή λιγότερο σταθερές θέσεις εργασίας και μειωμένη προστασία.

Ως αποτέλεσμα, η οικονομική κρίση είχε τεράστιες επιπτώσεις στη συνεχιζόμενη τάση σύγκλισης της κοινωνικής συνοχής. Σύμφωνα με την 8^η έκθεση προόδου της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής, η κρίση έπληξε τα εδάφη της Ε.Ε. σε μια περίοδο προοδευτικής σύγκλισης. Μεταξύ της περιόδου 2000 – 2007, οι ανισότητες στα ποσοστά απασχόλησης συρρικνώνονταν συνεχώς κάθε έτος. Το 2007 το φαινόμενο αυτό σταμάτησε και αντικαταστάθηκε από μια αποκλίνουσα τάση (ΕΡ, 2014).

4.2 Η κοινωνική επίπτωση της ανεργίας

Δημιουργώντας το πάζλ των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, γίνεται αντιληπτό πως η ύπαρξη και η αύξηση του ποσοστού ανεργίας, αποτελεί τη σημαντικότερη επίπτωση της κρίσης σε μια κοινωνία. Αρχικά, οι Jacson & Crooks (1993), είχαν αναφέρει χαρακτηριστικά πως *όταν είσαι άνεργος δε ζεις απλά υπάρχεις*. Έτσι λοιπόν γίνεται αντιληπτό πως η ανεργία αποτελεί ένα εξαιρετικά σοβαρό ψυχοκοινωνικό παράγοντα.

Το προσωπικό και κοινωνικό κόστος της ανεργίας περιλαμβάνει αρκετές επιπτώσεις όπως σοβαρές οικονομικές δυσκολίες και φτώχεια, το χρέος, το άγχος, τις οικογενειακές εντάσεις, την αποξένωση, την ντροπή και το στίγμα, την αυξημένη

κοινωνική απομόνωση, την εγκληματικότητα, τη μείωση της αυτοεκτίμησης. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα τα οποία βρίσκονται υπό συνθήκες ανεργίας, διακατέχονται από πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση, νιώθουν απόρριψη από το κοινωνικό γίγνεσθαι, αναπτύσσοντας σε παράλληλο χρόνο συναισθήματα τα οποία οδηγούν σε εχθρότητα απέναντί της. Είναι αρκετά σύνηθες να αισθάνονται πικρία και απογοήτευση, ενώ πολλοί από αυτούς αφανίζουν καταθλιπτικά συμπτώματα τα οποία θα αναλυθούν στην επόμενη υποενότητα. Συχνά όμως, τα προβλήματα των ανέργων επηρεάζουν αρνητικά και το οικογενειακό περιβάλλον. Σε περιπτώσεις που είναι άνεργοι οι γονείς, είναι χαρακτηριστικό πως αισθάνονται:

- απογοήτευση
- έντονα συναισθήματα πικρίας
- αδυναμία συντήρησης του εαυτού και της οικογένειάς τους
- αμφιθυμικά συναισθήματα σε σχέση με την οικογένειά τους
- συνεχή ευερεθιστότητα
- καθημερινά έντονες συγκρούσεις
- σεξουαλικές δυσλειτουργίες
- τάσεις φυγής

Αναφορικά με την επίδραση της ανεργίας στις νεότερες ηλικίες τα πράγματα γίνονται περισσότερο περίπλοκα. Τόσο το σύστημα της εκπαίδευσης, όσο και το οικογενειακό περιβάλλον γαλουχούν τους νέους υποδεικνύοντας τους πως η φυσιολογική εξέλιξη της ενήλικης ζωής τους περιλαμβάνει και την εξάσκηση ενός λειτουργήματος, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο που δομεί την προσωπικότητα ενός ατόμου και οδηγεί στην ευημερία του. Οι νέοι άνθρωποι, κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής τους, έχουν ενδόμυχα και νοητικά εσωτερικεύσει την αξία της σταθερής εργασίας και χτίζουν το μέλλον και τα όνειρα τους σε σχέση με την συγκεκριμένη αξία. Ωστόσο, όταν περάσουν στην ενήλικη ζωή και καλούνται να εργαστούν σε μια ζωή με οικονομική κρίση, αντιμετωπίζοντας την ανεργία, γεύονται αισθήματα απογοήτευσης και αναβάλλουν ή προσαρμόζουν τα σχέδια και τις επιδιώξεις τους για όσο αυτό χρειαστεί.

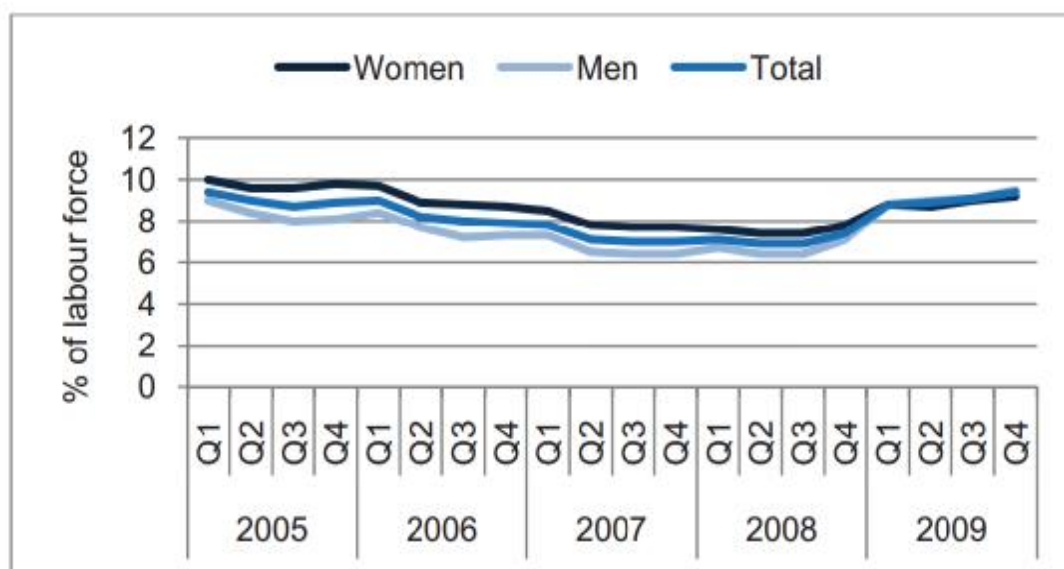
Παρακάτω θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας σε διάφορες δημογραφικές υποομάδες μιας κοινωνίας.

1. Αναλογία ανεργίας με βάση το φύλο

Η ανεργία στον ανδρικό πληθυσμό αυξήθηκε από 6,5% το τρίτο τρίμηνο του 2008 στο 9,5% του ΑΕΠ το 2009. Ενώ η γυναικεία ανεργία αυξήθηκε από 7,4% σε 9,2%. Το παρατηρούμενο χάσμα μεταξύ γυναικείας και ανδρικής ανεργίας άρχισε να μειώνεται στην αρχή του 2008 και μειώθηκε εντελώς στο πρώτο τρίμηνο του 2009. Ένας ισχυρός παράγοντας της υπερβολικής αύξησης της ανεργίας στον ανδρικό πληθυσμό μπορεί να δικαιολογηθεί εξετάζοντας την κρίση σε ορισμένους οικονομικούς τομείς.

- Η οικονομική κρίση πλήττει κυρίως τον τομέα της βιομηχανίας και της παραγωγικότητας. Και στις δύο περιπτώσεις απασχολείται περισσότερο ο ανδρικός πληθυσμός.
- Ο γυναικείος πληθυσμός απασχολείται περισσότερο σε θέσεις μερικής απασχόλησης, τομείς οι οποίοι επηρεάζονται λιγότερο από την οικονομική κρίση (EC, 2009)

Unemployment rates in the EU 27, by sex

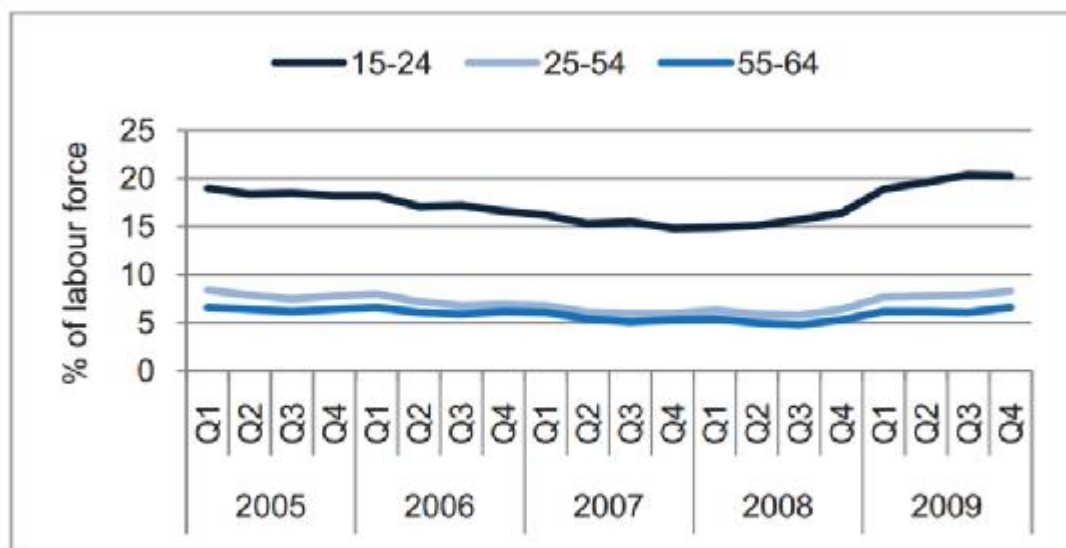

Source: Eurostat, Labour Force Survey

2. Αναλογία ανεργίας με βάση την ηλικία

Τα στοιχεία αποκαλύπτουν πως η αύξηση της ανεργίας επηρέασε ορισμένες ηλικιακές ομάδες. Η ανεργία των ατόμων ηλικίας 15 – 24 ετών και αυτών 25 – 54 ετών αυξήθηκε σημαντικά. Αντιστοίχως η ανεργία στην τρίτη ηλικία (55-64 ετών) αυξήθηκε σε μέτριο βαθμό. Οι παρατηρούμενες διακυμάνσεις μπορούν εν μέρει να αποδοθούν στις υπάρχουσες διαφορές των συμβάσεων εργασίας. Οι παλαιοί εργαζόμενοι κατέχουν συμβάσεις αορίστου χρόνου και επωφελούνται περισσότερο λόγω της προστασίας της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας συνήθως πληρούν τα απαιτούμενα και προχωρούν στη συνταξιοδότηση αντί τη εγγραφή τους στο μητρώο ανέργων (Barakat et al., 2010).

Unemployment rates in the EU 27, by age groups

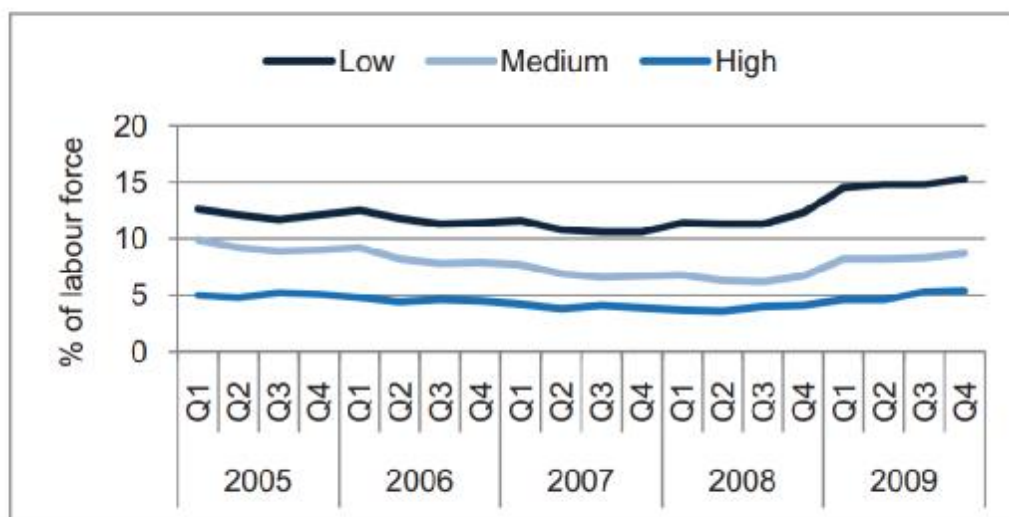
Source: Eurostat, Labour Force Survey

3. Αναλογία ανεργίας με βάση την εκπαιδευτική μόρφωση

Κατά τη διάρκεια της οικονομική κρίσης, το μορφωτικό επίπεδο έχει μεγάλη επιρροή στην ασφάλεια της εργασίας. Ενδεικτικά, τα ποσοστά ανεργίας των εργαζόμενων με χαμηλή ειδίκευση αυξήθηκαν κατά 3,9%. Από την άλλη το ποσοστό ανεργίας των εργαζομένων με μεσαίες δεξιότητες και υψηλής ειδίκευσης αυξήθηκαν κατά 1,9 και 1,7 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Αυτή η διαφορά μπορεί να

αποδοθεί ξανά στη δύναμη με την οποία πλήττονται διάφοροι οικονομικοί τομείς από την οικονομική κρίση. Ο τομέας της βιομηχανίας και παραγωγικότητας, ο οποίος απασχολεί κυρίως άτομα με χαμηλή εκπαιδευτική μόρφωση, όπως προαναφέρθηκε πλήττεται περισσότερο κατά τη διάρκεια της ύφεσης (Barakat et al., 2010).

Unemployment rates in the EU 27, by educational attainment

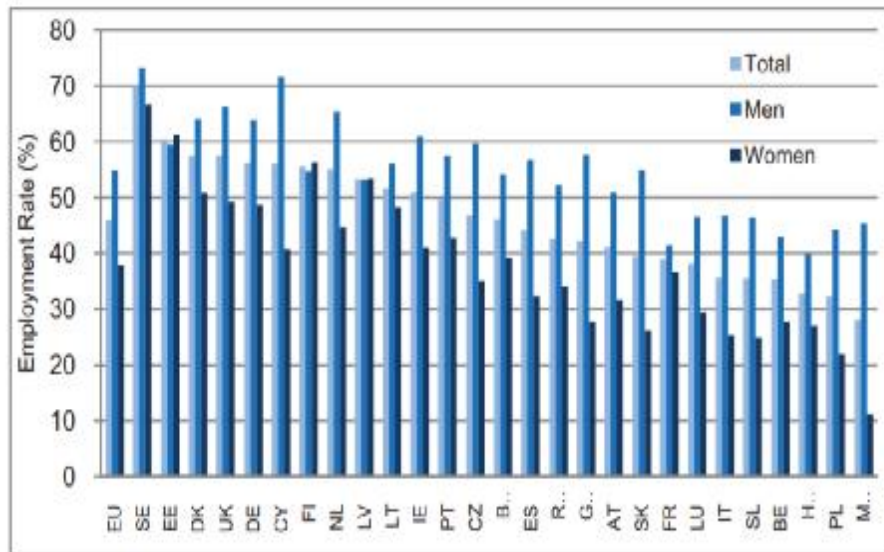

Source: Eurostat, Labour Force Survey

4. Απασχόληση της τρίτης ηλικίας

Σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισαβόνας (2010), η απασχόληση μεταξύ των ατόμων της τρίτης ηλικίας 55 – 64 ετών πρέπει να είναι υψηλότερη του 50% του αντίστοιχου εργατικού δυναμικού το έτος 2010. Ωστόσο, η απασχόληση και των δύο φύλων της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας το 2009 ήταν περίπου στο 46%. Έτσι λοιπόν, φαίνεται πως λόγω της οικονομικής κρίσης ο στόχος της Λισαβόνας αποτελεί ένα αρκετά δύσκολο έργο.

Employment rates of older workers aged 55-64 in 2009, by sex in EU 27, in %

Source: Eurostat, Labour Force Survey

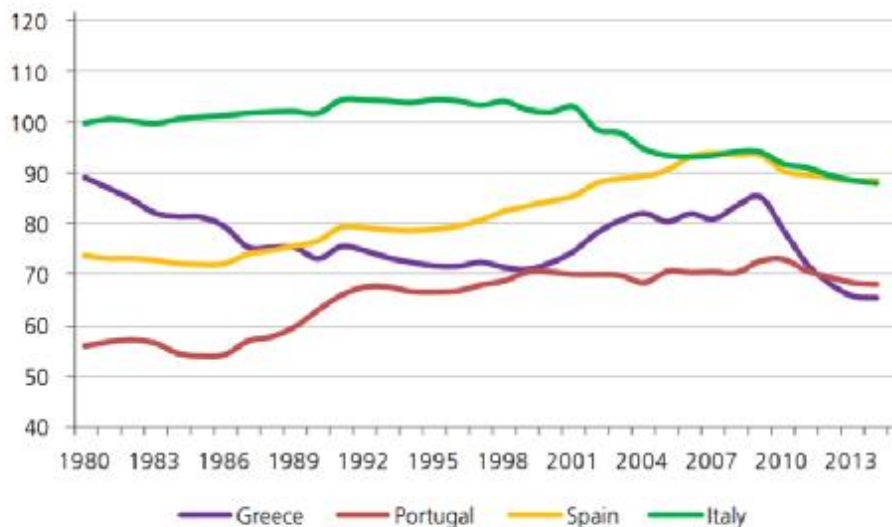
Προχωρώντας στην ελληνική πραγματικότητα της κρίσης, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ελληνικού κοινωνικού τοπίου στην παρούσα κρίση είναι η απότομη άνοδος του ποσοστού της ανεργίας

Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια 2009 – 2011 μπορεί να οφείλεται στους παρακάτω παράγοντες:

- Αρχικά από τη μείωση της απασχόλησης στα 8,7%
- Την αύξηση κατά περίπου 1% του εργατικού δυναμικού της χώρας
- Η κρίση στην ελληνική οικονομία έφερε συμπτώματα πλήρους αποεπένδυσης καθώς και σημάδια απαξίωσης ενός μεγάλου τμήματος του παραγωγικού καθώς και του ανθρώπινου δυναμικού (EC, 2011).

Χαρακτηριστικά, το ποσοστό της ανεργίας το πρώτο εξάμηνο της προηγούμενης δεκαετίας κυμάνθηκε γύρω στο 10%. Στη συνέχεια άρχισε να πέφτει μέχρι το Μάιο του 2008, όπου τα ποσοστά ανεργίας έφθασαν χαμηλότερα από ποτέ. Στη συνέχεια όμως και υπό την εμφάνιση της κρίσης στον ελλαδικό τόπο άρχισε να ανεβαίνει (Matsaganis, 2013).

Gross domestic product at current market prices, per head of population, in purchasing power standards, 1980–2014 (EU-15 = 100)

Source: Statistical Annex of European Economy (Spring 2013), Table 9, pp. 46–47.

Σύμφωνα με μια αναλυτική έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ (2012), το χαρακτηριστικό ως προς τις μεταβολές του μέσου ετήσιου ποσοστού ανεργίας τόσο στις περιφέρειες όσο και στους νομούς της χώρας, αποτελεί η σημαντική αύξηση του κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών χρόνων. Στις εξαιρέσεις ανήκει μόνο η περιφέρεια των Ιόνιων νήσων, στην οποία παρατηρήθηκε πως το ποσοστό της ανεργίας διατηρείται σταθερό στο 14,7%. Στον παρακάτω πίνακα γίνεται μια αναλυτική παρουσίαση του μέσου ποσοστού ανεργίας στις περιφέρειες και τους νομούς της χώρας κατά τη διάρκεια της περιόδου 2005 – 2012. Με αυτόν τον τρόπο θα γίνει περισσότερη κατανοητή η διάφορα που υπήρξε στα ποσοστά της ανεργίας πριν και μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία.

Περιφέρειες και νομοί	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Σύνολο Ελλάδας	9,9	8,9	8,3	7,6	9,5	12,5	17,7	24,2
Ανατ. Μακεδονία - Θράκη	11,9	11,0	9,8	8,7	10,9	14,2	19,9	22,5
Έβρου	22,3	19,5	17,5	15,5	13,3	16,0	20,6	23,9
Ξάνθης	12,8	12,2	10,7	9,2	9,5	13,0	20,3	20,2
Ροδόπης	12,4	11,2	8,2	8,0	14,2	17,4	20,8	26,9
Δράμας	9,0	8,1	9,5	6,6	11,1	16,4	23,3	25,8
Καβάλας	5,3	5,9	5,7	6,2	7,0	9,4	13,6	16,1
Κεντρική Μακεδονία	11,1	9,3	9,0	8,3	9,9	13,5	19,6	26,0
Ημαθίας	20,6	15,1	12,9	9,2	7,9	11,3	14,5	20,1
Θεσσαλονίκης	10,6	8,9	8,8	8,5	11,3	14,9	21,8	28,7
Κιλίκης	14,6	15,7	15,1	11,9	8,8	12,8	15,6	23,4
Πέλλης	11,0	9,3	8,9	6,2	6,7	8,9	15,0	22,6
Πιερίας	8,2	8,1	9,2	10,0	9,4	13,6	22,7	25,0
Σερρών	9,2	6,5	5,0	5,8	5,1	7,8	10,7	19,2
Χαλκιδικής	5,1	5,8	6,0	5,8	6,7	13,4	14,7	17,2
Δυτική Μακεδονία	18,1	14,2	12,1	12,5	12,5	15,5	23,2	29,9
Γρεβενών*								
Καστοριάς	28,5	24,9	15,5	18,6	16,9	18,8	24,3	25,1
Κοζάνης	13,1	12,2	11,8	12,8	12,3	14,3	21,6	32,5
Φλώρινας	22,3	15,2	15,5	8,5	11,2	16,4	26,8	24,5
Θεσσαλία	9,5	8,2	7,8	8,4	9,2	12,1	16,9	22,6
Καρδίτσας	9,3	5,8	6,6	6,5	7,1	11,2	10,6	15,9
Λαρίσης	10,4	9	9,5	9,7	10,5	13,1	15,4	20,2
Μαγνησίας	8,5	7,8	5,9	8,1	9,6	13,4	22,9	33,3
Τρικάλων	8,7	6,8	7,3	7,1	7,8	8,7	16,3	18,6
Ήπειρος	11,5	9,8	10,0	9,9	11,2	12,6	16,7	22,9
Άρτας	16,2	10,7	12,7	10,9	11,9	12,9	19,2	29,8
Θεσπρωτίας*								
Ιωαννίνων	10,6	9,3	8,6	9,8	11,4	11,4	16,1	23,4
Πρεβέζης	9,4	11,7	13,7	11,6	10,6	13,5	12,8	12,9
Ιόνια Νησιά	8,6	11,2	9,1	8,6	9,8	14,8	14,2	14,7
Ζακύνθου	7,3	15,2	9,2	8,7	9,2	12,5	7,6	10,8
Κερκύρας	10,0	11,5	11,2	10,5	11,2	17,3	16,6	14,7
Κεφαλληνίας*								
Λευκάδας*								
Δυτική Ελλάδα	10,5	9,5	9,7	9,6	9,5	11,7	17,3	25,5
Αιτωλοακαρνανία	11,0	9,2	10,3	9,1	9,2	11,7	18,4	29,1
Αχαΐας	11,5	10,7	9,8	10,2	10,2	13,5	19,3	29,3
Ηλείας	7,7	7,1	8,6	9,1	8,6	8,2	12,0	13,3

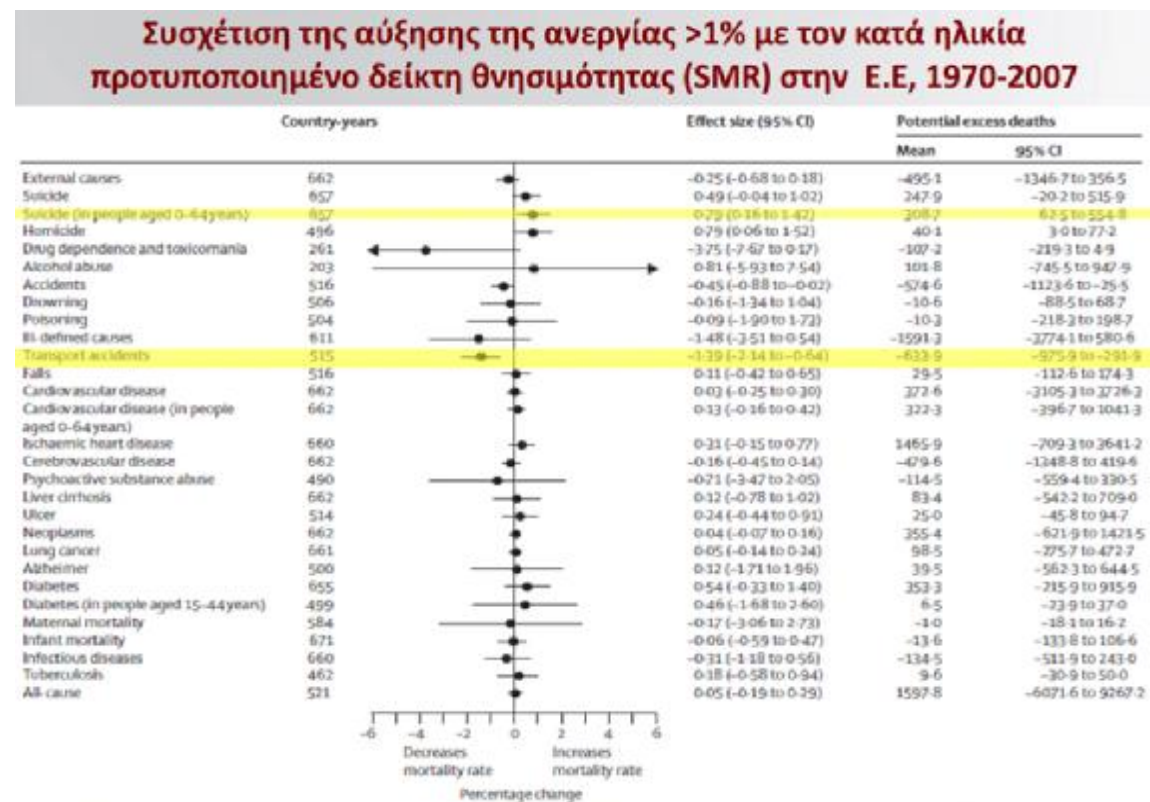
4.3 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία

Σημαντική κρίνεται η αναγκαιότητα διερεύνησης των επιπτώσεων που επιφυλάσσει η οικονομική κρίση στην υγεία του ανθρώπου. Ενώ, στις περισσότερες περιπτώσεις τα ερευνητικά δεδομένα είναι απογοητευτικά. Παράγοντες όπως η ανεργία, η ανασφάλεια στην εργασία και η απώλεια του εισοδήματος έχουν σημαντική επίδραση στην υγεία του ανθρώπου. Σύμφωνα με τον Bethune (1997) η

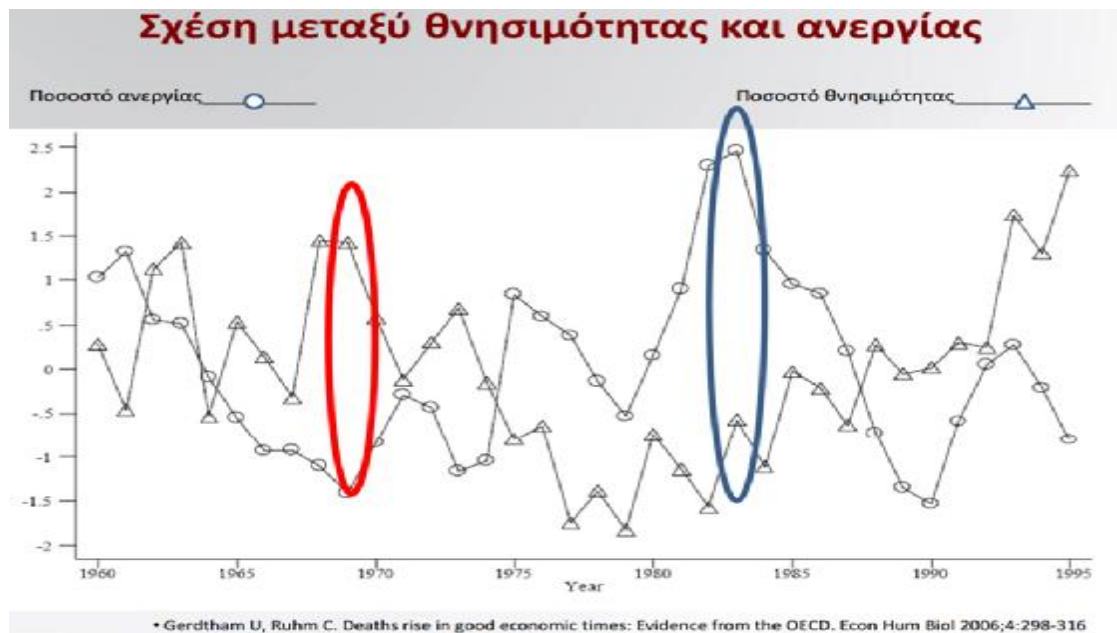
ανεργία συνδέεται με αύξηση της θνησιμότητας από 20% - 25% της μέσης τιμής σε ισοδύναμες κοινωνικές ομάδες (Mackenbach et al. 2007).

Οι δυσμενείς επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία κατανομονται με διαφορετικό τρόπο στην κοινωνική κλιμάκωση και οι άνθρωποι και οι οικογένειες, οι οποίες βρίσκονται σε χαμηλή θέση αντιμετωπίζουν 2 φορές μεγαλύτερο κίνδυνο πρόωγου θανάτου και αυξημένου βαθμού νοσηρότητας (Bartley et al., 1997).

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης εμφανίζεται επιπλέον ως παράγοντας αύξησης του ποσοστού των αυτοκτονιών. Τα ερευνητικά δεδομένα μιας έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε σε 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έδειξε ότι η αύξηση της ανεργίας λόγω της οικονομικής κρίσης, συνδέεται με παράλληλη αύξηση των αυτοκτονιών (Stuckler et al., 2009)

• Stuckler D, Basu S, Suhrcke M, Coutts A, McKee M. The public health effect of economic crisis and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis. Lancet 2009;374:315-23

4.3.1 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη λειτουργία υπηρεσιών ιατρικής περίθαλψης

Υπό την παγκόσμια οικονομική κρίση, καταγράφεται μια συνολική αρνητική επίπτωση στο πεδίο της υγείας, καθώς και η δέσμευση 1,1 τρισεκατομμυρίων δολαρίων με σκοπό τη δανειοδότηση για μέρος της κλινικής θεραπευτικής δραστηριότητας. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις, οι καταναλωτές και οι μη κερδοσκοπικές ομάδες υγείας βρίσκονται σε ένα καθεστώς πίεσης, καθώς η ανεργία βρίσκεται σε αύξοντα ρυθμό και το άγχος των εργαζομένων εκτίνεται και παράλληλη η απώλεια των θέσεων εργασίας φέρει ως αποτέλεσμα τη μείωση της ασφαλιστικής κάλυψης (Jack, 2009).

Εν συνεχεία, τα δημόσια ελλείμματα και η ανεργία με τη σειρά τους ασκούν υπερβολική πίεση στους προϋπολογισμούς ασφάλισης, καθώς επίσης και τόσο των οργανισμών παροχής υγειονομικής φροντίδας, οι οποίοι ελέγχονται από την κεντρική διοίκηση, όσο και των ιδιωτικών φορέων υγείας, οι οποίοι έχουν να αντιμετωπίσουν θέματα ρευστότητας και εξυπηρέτησης των δανειακών αναγκών (Appleby, 2008).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO) σε χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης η πίεση στον προϋπολογισμό υγείας θέτει σε κίνδυνο βασικές

παροχές φροντίδας, όπως οι εμβολιασμοί, η μείωση των οποίων συνδέεται άμεσα με τη βρεφική θνησιμότητα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες σύμφωνα με το Buvinić (2009) κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι πιθανό να καταγραφούν 400.000 επιπλέον θάνατοι σε χρονική διάρκεια ενός χρόνου, λόγω μείωσης των εμβολιασμών.

Στην Ελλάδα, η επίπτωση της τελευταίας οικονομικής κρίσης στο σύστημα υγείας έχει πάρει την παρακάτω μορφή:

- Ø Η χρήση καθώς και η ζήτηση των υπηρεσιών υγείας στρέφεται προς το δημόσιο και ασφαλιστικό τομέα με αύξηση των εισαγωγών κατά 24% σε δημόσια νοσοκομεία και μείωση των εξωτερικών ιατρείων κατά 9% (ΥΥΚΑ, 2011).
- Ø Μείωση της τάξης του 18% - 25% στη χρήση ιδιωτικών υπηρεσιών υγείας
- Ø Τα ελλείμματα των δημόσιων δομών υγείας καθώς και των ασφαλιστικών οργανισμών υγείας έχουν αυξηθεί
- Ø Αύξηση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων ως προς τη χρήση των υπηρεσιών υγείας
- Ø Προβλήματα στην αποτελεσματική διαχείριση των χρόνιων νοσημάτων και ειδικότερα των ατόμων που βρίσκονται στις χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες (Κυριόπουλος, 2010).

4.3.2. Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία

Η ψυχική υγεία αποτελεί αδιαίρετο τμήμα της δημόσιας υγείας και επηρεάζει σημαντικά τις χώρες και το ανθρώπινο, κοινωνικό και οικονομικό τομέα. Η ψυχική υγεία δεν είναι απλώς η απουσία ψυχικών διαταραχών ή συμπτωμάτων αλλά και ένας πόρος που υποστηρίζει τη συνολική ευημερία και την παραγωγικότητα του ανθρώπου.

Το να είναι ένας άνθρωπος ψυχικά σταθερός είναι μια κατάσταση ευεξίας στην οποία συνειδητοποιεί τις προσωπικές του ικανότητες, μπορεί να ανταπεξέλθει στις συνήθεις πιέσεις της ζωής και μπορεί να εργαστεί με παραγωγικό τρόπο. Επιπλέον, μια καλή ψυχολογική κατάσταση κρατά σε μεγάλα ποσοστά τη γνωστική και συναισθηματική ικανότητα, οι οποίες αποτελούν τη βάση των κοινωνικών

δεξιοτήτων και της ανθεκτικότητας ενάντια στο άγχος. Αυτή η κατάσταση είναι ζωτικής σημασίας για την υγιή λειτουργία της οικογένειας, της κοινότητας και της κοινωνίας.

Η τρέχουσα οικονομική κρίση όπως και σε παλαιότερες ίδιες καταστάσεις πλήττει τους ανθρώπους με χαμηλό εισόδημα. Οι ευάλωτες ομάδες γενικά περιλαμβάνουν τα παιδιά, τους νέους, τις μονογονεϊκές οικογένειες, τους άνεργους, τους μετανάστες και τους ηλικιωμένους. Η οικονομική κρίση μέσα από την επιβολή της στην ψυχική υγεία του γονιού και λόγω της οικογενειακής αλληλεπίδρασης, προσβάλλει άμεσα την ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων. Τα αποτελέσματα των ακραίων καταστάσεων φτώχειας μπορεί να προκαλέσουν στα παιδιά δυσκολίες στην γνωστική, συναισθηματική και φυσική κατάσταση τους.

Δεν αποτελεί έκπληξη πως οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν ζήσει την εμπειρία της ανεργίας, της φτώχειας και των οικογενειακών αναταραχών εμφανίζουν σημαντικά μεγαλύτερο κίνδυνο για προβλήματα ψυχικής υγείας όπως για παράδειγμα κατάθλιψη, κατανάλωση αλκοόλ και απόπειρα αυτοκτονίας, σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν ζήσει στις παραπάνω καταστάσεις. Τα ερευνητικά δεδομένα τα οποία διερεύνησαν το ποσοστό της επίδρασης που ασκεί η παρουσία της ανεργίας στην ψυχική υγεία του ανθρώπου κατέγραψαν πως ο μέσος όρος των ατόμων με ψυχολογικές διαταραχές ήταν διπλάσιος για αυτούς που δεν εργάζονταν (34%), αναλογικά με την ομάδα εργασίας (16%). Επιπροσθέτως, το φύλο διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη ψυχικών διαταραχών, καθώς ο γυναικείος πληθυσμός πλήττεται λιγότερο από τον στιγματισμό και την τυχόν ψυχολογική πίεση. Το παραπάνω είναι δυνατόν να συμβαίνει εξαιτίας των εναλλακτικών και διαφορετικών κοινωνικών ρόλων στους οποίους οι γυναίκες συμμετέχουν (Kulik L. 2000, Shamir B. 1985). Από την άλλη, οι άνδρες βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης ψυχικής ασθένειας και θάνατο λόγω αυτοκτονίας κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης η οποία πλήττει το περιβάλλον τους. Έτσι, συμπεραίνεται πως η οικονομική κρίση είναι πιθανόν να επηρεάσει αρνητικά την υγεία και ιδιαίτερα την ψυχική υγεία (WHO, 2007).

Η οικογενειακή κατάσταση είναι ένας ισχυρός παράγοντας στη στήριξη της ψυχικής υγείας του ανθρώπου κατά τη διάρκεια της παρουσίας μιας οικονομικής κρίσης, καθώς η παρουσία συζύγου ή συντρόφου αποτελεί όχι μόνο ένα συναισθηματικό αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις οικονομικό στήριγμα (Vaananen

A., et al., 2005). Από μια άλλη άποψη, η ηλικία αποτελεί και αυτή με τη σειρά της ένα σημαντικό παράγοντα, καθώς τα άτομα τα οποία βρίσκονται σε προχωρημένη ηλικία υποφέρουν πιο πολύ από την παρουσία της ανεργίας (Leana C.R., Feldman D.C. 1991). Επίσης, έχει παρατηρηθεί πως η τυχόν ανεργία μετά το πέρας των σπουδών καταλήγει σε επιδείνωση της ψυχικής υγείας (Broomhall H.S., Winefield A.H. 1990). Οι αρνητικές επιπτώσεις της ανεργίας στη ψυχική υγεία είναι κατά πολύ μεγαλύτερες σε ποσοστά σε χώρες που δεν παρατηρείται ισχυρή οικονομική ανάπτυξη και χαρακτηρίζονται από άνιση διανομή εισοδήματος, καθώς και από συστήματα μειωμένης προστασίας ανέργων (Paul K., Moser K, 2009).

Εν συνεχεία, η ταύτιση της φτώχειας και των ψυχικών διαταραχών προέκυψε μέσω των δεικτών ανέχειας. Οι δείκτες ανέχειας είναι οι παρακάτω:

- Το χαμηλό εισόδημα
- Η κοινωνική μεταβολή
- Η ανασφάλεια καθώς και η απελπισία
- Το κοινωνικό στίγμα
- Οι διακρίσεις
- Ο κοινωνικός αποκλεισμός
- Η μειωμένη εκπαίδευση
- Η εμφάνιση συννοσηρότητας με άλλα σωματικά νοσήματα (Patel et al., 2003)

Η τελική έκβαση των περισσότερων ερευνητικών δεδομένων, είναι ότι η ανέχεια ευνοεί τις ψυχικές διαταραχές, αλλά και το αντίστροφο, ενώ κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης οι ασθενέστεροι οικονομικά πλήττονται πρώτοι αποτελώντας μια ομάδα υψηλού κινδύνου (Patel et al., 2003)

4.4 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην εκπαίδευση

Η έντονη παρουσία της τελευταίας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, εκτός από τις δημοσιονομικού τύπου διαστάσεις της, επέφερε γενικότερες αλλαγές στην κοινωνία. Δε θα ήταν διόλου υπερβολή να ισχυριστεί κανείς πως δεν υπάρχει πλευρά της κοινωνικής ζωής που δεν έμεινε ανεπηρέαστη. Έτσι όπως ήταν αναμενόμενο, μεταξύ όλων των άλλων, έτσι και η εκπαίδευση δέχτηκε επιδράσεις ποικιλότητας και εις βάθος από την εν λόγω κρίση σε όλες τις εκφάνσεις της (θεσμοί, χρηματοδότηση,

διάρθρωση, εκπαιδευτικές τεχνικές και στάσεις, δημόσιος και ιδιωτικός της χαρακτήρας κλπ.).

Οι συνέπειες της έξαρσης μιας οικονομικής κρίσης στην κοινωνία είναι σημαντικές και επηρεάζουν της εκπαίδευση των χωρών καθώς οι δημόσιες δαπάνες μειώνονται αισθητά. Κατά την περίοδο της τελευταίας οικονομικής κρίσης, η πλειοψηφία των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είχε περικόψει τις δαπάνες για την εκπαίδευση σχεδόν σε όλα τα επίπεδα, συχνά συμπεριλαμβανομένων της ανώτατης εκπαίδευσης (Κροατία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία και Ρουμανία). Από μια έρευνα η οποία εκπονήθηκε με βάση τον αντίκτυπο της κρίσης στην Ανατολική Ευρώπη, καταγράφηκε ότι στη Σερβία ο κρατικός προϋπολογισμός για το 2009 για την εκπαίδευση μειώθηκε κατά 25% τον Απρίλιο του 2009 και στην Ουγγαρία κατά 10%. Οι περικοπές στην εκπαίδευση περιλαμβάνουν εκτός των άλλων την περικοπή των μισθών των εκπαιδευτικών (ΕΙ, 2009)

Οι μισθοί των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη επηρεάστηκαν άμεσα (μειώθηκαν ή πάγωσαν) από την οικονομική ύφεση. Από το ακαδημαϊκό έτος 2009/10 και ιδίως μετά τα μέσα του 2010, η επίδραση της οικονομικής κρίσης και η πίεση στη δημόσια οικονομία ήταν πολύ πιο έντονη. Οι περισσότερες χώρες ήταν υποχρεωμένες να εφαρμόσουν περικοπές μισθών στον δημόσιο τομέα, αυτό συνέβη κυρίως σε χώρες όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Ρουμανία το 2010/11. Στη Σλοβενία, κυρίως το 2011/12 και στην Ελλάδα, την Ιρλανδία την Ιρλανδία και την Πορτογαλία και στα δύο έτη. Οι νόμιμοι μισθοί πάγωσαν σε οκτώ χώρες το 2011 και το 2012 (Βουλγαρία, Ιταλία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Κροατία).

Στην ελληνική κοινωνία, το πεδίο της εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια κλίμακα δεν έμεινε ανεπηρέαστο από την οδύνη της οικονομικής κρίσης η οποία πλήττει καθημερινά τη χώρα. Πιο συγκεκριμένα παρατηρήθηκαν τα εξής:

- μείωση των λειτουργικών δαπανών των σχολείων
- περιορισμός των προσλήψεων των εκπαιδευτικών
- ύπαρξη συγχωνεύσεων των σχολικών μονάδων
- δυσλειτουργία στο σύστημα μεταφοράς των μαθητών

Ολοκληρώνοντας, όλα τα παραπάνω αποτελούν άμεσο αντίκτυπο στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και στα παιδιά τα οποία είναι άμεσοι δέκτες των δυσκολιών που αυτά επιφέρουν.

4.5 Η οικονομική μετανάστευση

Ο όρος οικονομικός μετανάστης συγχέεται συχνά με τον όρο πρόσφυγας, αλλά οι οικονομικοί μετανάστες εγκαταλείπουν τη χώρα τους λόγω κακών οικονομικών συνθηκών, όχι λόγω φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας ή εθνικότητας.

Ως κοινωνικό φαινόμενο, η οικονομική μετανάστευση περιπλέκει τις κοινωνικές ανισότητες μιας κοινωνίας, δημιουργώντας ή αρκετές φορές εντείνοντας τυχόν ταξικές διαφοροποιήσεις και κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές. Επιπλέον, αρκετά συχνά, αναδεικνύονται οι δομικές αδυναμίες του κρατικού μηχανισμού, αλλά και της πολιτικής καθημερινότητας της χώρας υποδοχής (Ρουμπίνη Γ., 2011).

Η μετανάστευση είναι μια απόφαση που επηρεάζει την ευημερία του οικογενειακού περιβάλλοντος, της χώρας προέλευσης και της οικονομίας με διάφορους τρόπους (Azam και Gubert 2006). Οι κύριοι παράγοντες μέσω των οποίων η μετανάστευση ανακουφίζει τον άνθρωπο από τη φτώχεια την οποία αντιμετωπίζει από τη χώρα προέλευσης είναι:

- Η δυνατότητα αυξημένων εισοδημάτων
- Τα εμβάσματα
- Η ικανότητα εξομάλυνσης της κατανάλωσης
- Την ευκαιρία έναρξης μιας νέα επιχείρησης
- Την αξιοποίηση των γνώσεων και των πόρων που παρέχουν οι διεθνείς κοινότητες στη μεταναστευτική διασπορά (Rathaetal., 2011)

Εκτός των προαναφερθέντων δηλαδή των καθαρών χρηματικών κερδών, η μετανάστευση και τα εμβάσματα επιτρέπουν υψηλότερη συμμετοχή σε υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση. Ωστόσο, δεν είναι όλες οι επιπτώσεις της οικονομικής μετανάστευσης θετικές. Αρκετές είναι οι φορές όπου οι μετανάστες υπόκεινται εκμετάλλευσης από αδίστακτους εργοδότες. Επιπλέον, τίθεται ο σημαντικός παράγοντας του διαχωρισμού από την οικογένεια, κάτι το οποίο μπορεί να προβεί αγχωτικό. Επιπλέον, η μεγάλη κλίμακας μετανάστευσης (ειδικά σε περίοδο

οικονομικής κρίσης) μπορεί να θέσει σοβαρές προκλήσεις στην ταυτότητα και την κυριαρχία του έθνους προέλευσης.

Εστιάζοντας στο πεδίο της οικογένειας, το συναισθηματικό κόστος του μετανάστη και του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι σημαντικό. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει ο κίνδυνος κατακερματισμού των κοινωνικών δικτύων αλλά και του κοινωνικού αποκλεισμού, παράγοντες που ωφελούν το ψυχοκοινωνικό στρες (Kahnetal., 2003). Από την άλλη και λόγω της ανάπτυξης των τεχνολογικών εξοπλισμών, η επικοινωνία καθίσταται πλέον εύκολη και προσιτή, έτσι οι οικογένειες μπορούν να κρατήσουν τους κοινωνικούς δεσμούς ακόμη και όταν κάποιο μέλος είναι σε απόσταση (UNDP 2009, σελ. 76).

Προχωρώντας την αναζήτηση της οικονομικής μετανάστευσης θα αναλυθούν παρακάτω ερευνητικά δεδομένα, έτσι όπως παρουσιάζονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Μεταναστών (IOM) και αφορούν τη μεταναστευτική πορεία στα χρόνια της τελευταίας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης η οποία έφτασε στην Ευρώπη στα μισά του 2008. Υπάρχουν λοιπόν, στοιχεία από ορισμένες χώρες την Ευρωπαϊκής Ένωσης πως η μεταναστευτική ροή αυξήθηκε ή μειώθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις. Πιο συγκεκριμένα:

- Σύμφωνα με τα στοιχεία της άδειας διαμονής από την Ισπανία, ο αριθμός των καρτών διαμονής που εκδόθηκε αυξήθηκε μόνο κατά 7% μεταξύ 2008 και 2009, έναντι 13 μονάδων κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους
- Το δίκτυο μεταναστών στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν 118.000 το χρόνο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2008, δηλαδή κατά 44% χαμηλότερο από ό, τι το Δεκέμβριο του 2007
- Η μετανάστευση στην Ιταλία ήταν κατά 21% χαμηλότερη κατά τους πρώτους εννέα μήνες του 2009, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους

Σύμφωνα με μια έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Μεταναστών οι περισσότεροι μετανάστες αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα προβλήματα στην χώρα στην οποία μεταναστεύουν. Αναλυτικότερα:

- Στήριξη εισοδήματος
- Πίστωση φόρου παιδιών

- Πίστωση φόρου εργασίας
- Παροχή στέγης
- Επίδομα αναπηρίας
- Επιχορηγήσεις υγείας και εγκυμοσύνης

Από την άλλη οι μετανάστες μπορούν να διεκδικήσουν τα ακόλουθα που σχετίζονται με την εργασία (αν και δεν το κάνουν πάντα):

- Επίδομα αναζήτησεως εργασίας με βάση τις εισφορές.
- όφελος λόγω ανικανότητας
- σύνταξη γήρατος
- όφελος λόγω χήρας
- Επίδομα κηδεμόνα
- νόμιμη αμοιβή μητρότητας.
- επίδομα μητρότητας
- συνεισφορά για απασχόληση και επίδομα στήριξης (IOM, 2010).

Η Ελλάδα, διανύει πλέον την 6η χρονιά της οικονομικής κρίσης με αρκετές συνέπειες σε επίπεδο πολιτικό, οικονομικό, αλλά και σε κοινωνικό. Επίσης, τα μέτρα προσαρμογής αύξησαν τα ποσοστά της ανεργίας. Η άμεση έκβαση της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας αποτελεί η αύξηση του φαινομένου της οικονομικής μετανάστευσης από και προς της Ελλάδα. Τα αίτια της μετανάστευσης μπορεί να είναι πολλά και περιλαμβάνουν κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, θρησκευτικούς αλλά και πολιτιστικούς λόγους. Ωστόσο, η σημαντικότερη αιτία είναι οι δύσκολες συνθήκες ζωής, αλλά και η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής και κοινωνικής ανεξαρτησίας.

Πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση στον ελλαδικό χώρο, λόγω των ευνοϊκών κοινωνικοπολιτικών συνθηκών, της γεωγραφικής θέσης και της αναπτυσσόμενης οικονομίας αποτελούσε πόλος έλξης ανθρώπων που αναζητούσαν μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Ο αριθμός μάλιστα πενταπλασιάστηκε κατά τις δυο απογραφές το 1991 και το 2001, αποτελώντας το 9% της γενικής πληθυσμιακής ομάδας της χώρας. Ωστόσο, και μετά την είσοδο της κρίσης στην Ελλάδα η χώρα έζησε και ζει καταστάσεις αποστολής μεταναστών όπως την περίοδο 1920 – 1960. Οι Έλληνες

μετανάστες κυρίως της ανώτατης εκπαίδευσης κατευθύνονται προς διάφορες χώρες του εξωτερικού. Αυτή η διαρροή των νέων ανθρώπων ενέχει τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα στο ελληνικό κράτος, καθώς στερεί στον τόπο τη δυνατότητα αξιοποίησής τους. Επίσης, οι επιπτώσεις του παραπάνω φαινομένου είναι και δημογραφικές λόγω της αύξησης του πληθυσμού της τρίτης ηλικίας (Βαγενά-Παλαιολόγου, 2006).

4.6 Η μεταστροφή της καταναλωτικής συμπεριφοράς

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει καθορίσει πολλές αλλαγές στην καταναλωτική συμπεριφορά και έχει καταστήσει τη συντριπτική πλειοψηφία των καταναλωτών να αναζητούν νέα ορόσημα. Έχουν πάρει μια περισσότερο οικονομική μορφή η οποία μπορεί να ανταποκριθεί περισσότερο στις νέες καταστάσεις.

Αρκετές έρευνες αγοράς οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια έδειξαν πως στις ΗΠΑ εμφανίστηκε μια νέα λιτότητα η οποία άλλαξε την καταναλωτική συμπεριφορά σε ποσοστό τέτοιο που αναμένεται να επιμείνει ακόμη και εάν η οικονομία ανακάμψει (Egol et al., 2010)

Συνεχίζοντας, μια μελέτη η οποία έγινε το 2009 με δείγμα 2400 ατόμων στη Γαλλία, τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, έδειξε πως οι περισσότεροι καταναλωτές που ερωτήθηκαν άλλαξαν την κατανάλωσή τους υιοθετώντας μια πιο οικονομική συμπεριφορά.

Άλλα ερευνητικά δεδομένα από 5700 ενήλικες σε 7 διεθνή αγορές (ΗΠΑ, Βραζιλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ολλανδία, Ιαπωνία και Κίνα) δείχνουν τρία κλειδιά για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ των καταναλωτών και της κοινωνίας στην περίοδο της κρίσης.

- Υψηλή αίσθηση του κινδύνου, το άγχος του καταναλωτή είναι υψηλό όχι τόσο στο σήμερα αλλά περισσότερο στο τι μπορεί να φέρει το αύριο
- Η κατάθλιψη των καταναλωτών απηχεί στην κοινωνία
- Οι καταναλωτές επιδιώκουν την αλλαγή και γνωρίζουν πως μπορούν να βασίζονται μόνο στον εαυτό τους (Voinea & Filip, 2011).

Η οικονομική κρίση η οποία επικρατεί σα μάλιστα τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα έχει μεγάλη ισχύ και οι επιπτώσεις της αναμένεται να επικρατήσουν για αρκετό ακόμη χρονικό διάστημα. Τόσο η μείωση των μισθών και των συντάξεων όσο και η αύξηση της ανεργίας διαμορφώνουν ολοκληρωτικά την καταναλωτική συμπεριφορά των πολιτών της χώρας.

Συμπερασματικά και ολοκληρώνοντας ένα σημαντικό κομμάτι της συγκεκριμένης εργασίας, έγινε απόλυτα κατανοητό πως οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης δεν επιφέρουν προβλήματα μόνο στο οικονομικό πεδίο της κοινωνίας. Οι κοινωνικές επιπτώσεις είναι σημαντικές και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής εάν θέλει η κοινωνία να συνεχίσει να εστιάζει στην περαιτέρω ενίσχυση της ικανοποίησης και της ευημερίας των κατοίκων της. Για αυτό ακριβώς το λόγο ασχολείται με την ανάπτυξη και εφαρμογή νέων προοπτικών, οι οποίες θα δώσουν ανάσα στους ανθρώπους και ιδιαίτερα σε αυτούς που έχουν πληγεί από τη μάλιστα της οικονομικής κρίσης. Αυτές ακριβώς οι νέες προοπτικές θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

5.1 Πεδίο ενδιαφέροντος: Η κοινωνική προστασία

Σήμερα, ξεκινώντας από τη βάση, διαφαίνεται η επιτακτική ανάγκη για μια κοινωνική αναδιοργάνωση, η οποία θα απαιτεί ουσιαστικά ένα νέο μοντέλο κοινωνικής δικαιοσύνης (social justice pattern). Οι περιορισμένοι πόροι και τα μεγάλα προβλήματα στην οικονομία και την κοινωνία προτρέπουν την αναδιοργάνωση της κοινωνικής προστασίας. Αυτό θα πραγματοποιηθεί με:

- Την κάλυψη των βασικών υλικών αναγκών στα πλαίσια του βιώσιμου πλαισίου, δηλαδή το εισόδημα, τις υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης
- Την εξισορρόπηση καθώς και αναδιανομή της εξουσίας, των αξιών και της παροχής συνεχόμενης ευκαιρίας
- Την προώθηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων του πολίτη (ILO, 2011)

Τα παραπάνω υπάγονται σε μια στρατηγική κατά της φτώχειας, την εξισορρόπηση των κακών οικονομικών τεχνικών, την ανάπτυξη της κοινωνικής δικαιοσύνης, χωρίς αποκλεισμούς. Επιπλέον, προωθείται η οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας, ενθαρρύνοντας την έννοια του ενεργού πολίτη.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έδωσε νέα ώθηση στη συζήτηση σχετικά με τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας διεθνώς. Ως αποτέλεσμα αναπτύσσονται όλο και περισσότερες πολιτικές πρωτοβουλίες με επίκεντρο την κοινωνική προστασία. Αν και τα παραπάνω είχαν ήδη ξεκινήσει πριν την έναρξη της κρίσης, τώρα πλέον οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο έχουν συνειδητοποιήσει την αξία τους ακόμα περισσότερο.

Παρακάτω θα αναπτυχθούν τρία κλειδιά τα οποία έχουν αναδειχθεί ως λύση στην παγκόσμια κρίση και θα πρέπει να αποτελούν πρότυπο για τυχόν άλλες μελλοντικές υφέσεις:

- Τα άτομα τα οποία καλύπτονται από διαφορετικές ρυθμίσεις κοινωνικής προστασίας, όσον αφορά τη χρηματοδότηση, το σχεδιασμό και την κάλυψη, είναι εκτεθειμένα στην οικονομική κρίση σε διαφορετικούς βαθμούς
- Η επαρκή χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η κάλυψη της κοινωνικής προστασίας, μπορεί να λειτουργήσει ως ένας οικονομικός και κοινωνικός σταθεροποιητής κατά τη διάρκεια μιας κρίσης
- Η κρίση άνοιξε μια δίοδο ευκαιρίας για την ανάπτυξη της κοινωνικής προστασίας, ιδιαίτερα σε χώρες με χαμηλά εισοδήματα, την οποία οι πολιτικοί θα πρέπει να εκμεταλλευτούν

Όπως παρατηρείται από τα ερευνητικά δεδομένα του Διεθνές Γραφείου Εργασίας (ILO) η κοινωνική προστασία ως αυτόματος σταθεροποιητής έχει αναγνωριστεί ευρέως στις χώρες σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης (ILO, 2010). Τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας χρησιμοποιήθηκαν τόσο για τη μετρίαση των επιπτώσεων στην οικονομική κρίση, όσο και στη συνολική ζήτηση και οικονομική ανάπτυξη. Τέτοιου είδους προγράμματα υιοθετήθηκαν από αρκετές χώρες. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα οι χώρες όπως η Ιταλία, η Ολλανδία, η Ρωσία, η Νότιος Αφρική και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, παρείχαν πάνω από το 30% των δημοσιονομικών πακέτων για δαπάνες για την κοινωνική προστασία (ILO, 2011).

Συνεχίζοντας, στις νέες προοπτικές της κοινωνίας διεθνώς αποτελεί η επανατοποθέτηση της κοινωνικής πολιτικής ως πρωταρχική κατεύθυνση, με στόχο την αναδιαμόρφωση της καθημερινότητας. Η κατεύθυνση έχει ως εξής:

- Αναδιαμόρφωση της κοινωνικής χρηματοδότησης, αυξάνοντας το μέρος της γενικής φορολογίας και την παράλληλη μείωση του ρόλου των ασφαλιστικών εισφορών
- Δημιουργία υπηρεσιών με μεγαλύτερη έμφαση τη φροντίδα των ηλικιωμένων και των παιδιών
- Επαναφορά της προτεραιότητας των κοινωνικών δαπανών, αυξάνοντας τα κονδύλια για την υγεία και την εκπαίδευση
- Εξίσωση των κριτηρίων σύνταξης
- Δημιουργία ενός οργανωμένου συστήματος ασφάλειας των ανέργων

- Αναδιοργάνωση της αγοράς εργασίας και των μηχανισμών συζήτησης με στόχο τον εκ νέου εξανθρωπισμό των εργασιακών σχέσεων (Venieris, 2013)

5.2. Πεδίο ενδιαφέροντος: Κοινωνικό Κράτος

Ξεκινώντας, αποδεικνύεται ότι η επίτευξη του σκοπού της ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου και της ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους στα κράτη-μέλη, προϋποθέτει την επανεξέταση των προτεραιοτήτων και την διατύπωση νέων επιλογών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, της οικονομικής, και της κοινωνικής πολιτικής.

Από αυτό το πρίσμα καθίσταται ενδιαφέρον να τονισθεί ότι οι τωρινές αρνητικές επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία της στρατηγικής των απελευθερωμένων αγορών και των αποκλεισμένων κοινωνιών έχουν στρέψει ακόμη και τους πλέον υπέρμαχους της άκρατης απελευθέρωσης των αγορών να ενστερνίζονται την άποψη πως η ολοκληρωτική ιδεολογία δαιμονοποίησης του κράτους καθώς και της κυριαρχίας και απελευθέρωσης της αγοράς που επινοήθηκε να διαχειριστεί τους πόρους τον 21ο αιώνα, δεν αποτελεί πλέον κατευθυντήρια γραμμή, ούτε αποτελεί τη μόνη λύση. Τίθεται αναγνώρισης μάλιστα ότι για να πραγματοποιηθεί η σωτηρία του καπιταλιστικού συστήματος τα σημεία των καιρών και η σημερινή εποχή απαιτούν την διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών καθώς και την προώθηση οργανωμένων ενεργειών, κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών. Η αναγνώριση αυτή της κρίσης του καπιταλιστικού προτύπου της άνισης ανάπτυξης οδηγεί την επιστημονική και πολιτική σκέψη στις σημερινές διεθνείς συνθήκες «να σκεφθεί το αδιανόητο», τόσο στο επίπεδο της εναλλακτικότητας με τη μεταμόρφωση του οικονομικού και κοινωνικού γίνεσθαι (από την οικονομία της αγοράς στην οικονομία της αλληλεγγύης), όσο και στο σημείο ανασυγκρότησης του πολιτικού συστήματος (πολιτικός μηχανισμός λήψης των αποφάσεων) (Ρομπόλης, 2013).

Όντως, η εναλλακτική ματιά πάνω σε ένα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της οικονομίας της αλληλεγγύης θα εγκαθιδρύσει θεσμούς κοινωνικής συνεργασίας και θα αναπτύξει πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος, πολιτικές κοινωνικής αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας και πολιτικές δυναμικής

ανάπτυξης και διασύνδεσης των οικονομικών και κοινωνικο- πολιτικών λειτουργιών. Από την άλλη, η μετάβαση αυτή από την οικονομία της αγοράς στην οικονομία των δημόσιων πολιτικών και της αλληλεγγύης προϋποθέτει, στο πλαίσιο της δομικής διασύνδεσης του «οικονομικού», του «κοινωνικού» και του «πολιτικού» στοιχείου του, μια νέου τύπου σύσταση της οικονομίας και της κοινωνίας, ικανούς και υπεύθυνους πολιτικούς σχηματισμούς, ισχυρά συνδικάτα και αξιόπιστα κοινωνικά κινήματα καθώς και δυναμικές και καινοτομικές επιχειρήσεις ανεξαρτήτως του μεγέθους τους.

Από την ελληνική πλευρά διαφαίνεται το δίλημμα, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς και ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης και ύφεσης, εάν δηλαδή θα απομακρυνθούν από τις δυσμενείς αυτές προοπτικές με την αμφιβόλου αποτελεσματικότητας «ενεργοποίηση των αυτόματων μηχανισμών σταθεροποίησης των κρατών-μελών και της ευρωπαϊκής οικονομίας» σύμφωνα με «το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης» ή «το Σύμφωνο για το ευρώ», ή θα προσανατολισθούν στην σύλληψη ενός νέου θεωρητικού υποδείγματος και στον σχεδιασμό και την οργάνωση ενός νέου προτύπου οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Gough, 2008).

Περισσότερο αναλυτικά, το «Σύμφωνο για το ευρώ» στην Ευρώπη, για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους των κρατών-μελών, *περιλαμβάνει την επιστροφή στην οικονομική πολιτική του «ορθοφιλελευθερισμού» που εφαρμόστηκε στην Γερμανία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και ύφεσης του 1929, με την προώθηση μίας αορίστου χρόνου περιοριστική πολιτική νομοθετικά προβλεπόμενης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο* (Ρομπόλης, 2013). Ειδικότερα το «Σύμφωνο για το ευρώ» θεωρεί αναγκαία:

- Την ενίσχυση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης στα 67 έτη ή και παραπάνω, σε αναλογία με την αύξηση του προσδόκιμου ορίου ζωής
- Τη μείωση των ποσοστών αναπλήρωσης των κύριων και επικουρικών συντάξεων
- Τη μείωση των μισθών
- Την αύξηση των φόρων και ιδιαίτερα των έμμεσων φόρων
- Τη γενίκευση της ευελιξίας στις μορφές απασχόλησης, στις συλλογικές συμβάσεις και στις εργασιακές σχέσεις

- Τη μείωση των κοινωνικών δαπανών, κλπ, προκειμένου να εξασφαλισθούν πόροι, σύμφωνα με την αντίληψη των συντακτών, για την αντιμετώπιση του χρέους, των ελλειμμάτων και την δημιουργία συνθηκών βελτίωσης του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας (Ρομπόλης, 2013).

Ωστόσο, αυτή η νέα προοπτική των πραγμάτων σχεδιάστηκε για να αντιμετωπίσει την ύφεση και τον υψηλό πληθωρισμό του μεσοπολέμου. Εντούτοις τη σημερινή εποχή απαιτείται να αντιμετωπισθεί η ύφεση και η υψηλή ανεργία. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η υλοποίησή του θα στεφθεί από την μη επίτευξη ακόμη και των στόχων που το ίδιο το σύμφωνο θέτει, δηλαδή εργασία χωρίς δικαιώματα, οδηγώντας σε νέα κρίση την ευρωπαϊκή οικονομία.

Από την πλευρά αυτή, χρίζει αναφοράς πως οι ασκούμενες πολιτικές λιτότητας που ασκήθηκαν την περίοδο 2009-2011 στην Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία και Ρουμανία, βύθισαν την οικονομική δραστηριότητα των συγκεκριμένων χωρών σε κρίση με σημαντική μείωση των εισοδημάτων και αύξηση της ανεργίας, με ό,τι αρνητικά συνεπάγεται για την ενίσχυση και αναβάθμιση του κοινωνικού κράτους. Πιο αναλυτικά, οι προαναφερόμενες χώρες, όπως έχει αποδειχθεί από την επιστημονική έρευνα, οι οποίες δηλαδή χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο προστασίας της απασχόλησης και σημαντική μείωση των μισθών και των εισοδημάτων, υπέστησαν και θα υποστούν στο άμεσο μέλλον την μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας από αυτή της τελευταίας τριετίας 2009-2011.

Από την άποψη αυτή είναι χαρακτηριστικό ότι στις χώρες της ευρωζώνης η ανεργία έφθασε στα επίπεδα των 16,2 εκατ. ατόμων το 2011, ισάξιος δηλαδή με τον πληθυσμό της Ολλανδίας. Στην Ελλάδα, εξετάζοντας τα στατιστικά στοιχεία που παρέχει η Τρόικα για την ανεργία το 2011 (16%), διαπιστώνεται ότι η ομάδα ηλικιών (15-24 ετών) έχει φθάσει στα επίπεδα του 42,3%, με αυξητικές προβλέψεις κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια κατά τα οποία προβλέπεται ότι θα δημιουργηθούν στην ελληνική οικονομία συνθήκες κραχ ανεργίας.

Έτσι λοιπόν, το «Σύμφωνο για το ευρώ» στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στερούμενο παντελώς αναπτυξιακών στοιχείων καθώς και εισοδηματικών και κοινωνικών ισοδύναμων στην επιβολή των μέτρων δημοσιονομικής πειθαρχίας, οδηγεί την ευρωπαϊκή οικονομία και την οικονομία των κρατών-μελών σε

συρρίκνωση της ζήτησης και της κατανάλωσης καθώς και στην δημιουργία συνθηκών μίας νέας οικονομικής κρίσης και ύφεσης κατά την δεκαετία 2010-2020.

Από την άποψη αυτή, παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι προβλέψεις του Ινστιτούτου Oliver Wiman (2011) καθώς και του P. Artus (2011) για την επιστροφή της παγκόσμιας και της ευρωπαϊκής οικονομίας σε μία σοβαρότερη οικονομική κρίση κατά την προαναφερόμενη δεκαετία, εξαιτίας:

- της διεύρυνσης της κρίσης χρέους και της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης των χωρών,
- της αύξησης των τιμών των πρώτων υλών κατά την τρέχουσα δεκαετία και
- των περιοριστικών νομισματικών και δημοσιονομικών πολιτικών που οδηγούν σε νέα ύφεση και σε αύξηση της ανεργίας.

Έτσι, το «Σύμφωνο για το ευρώ» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός των άλλων, αποτελεί σύμφωνο υψηλού κινδύνου, με την έννοια, της παράτασης και στην συνέχεια της επιστροφής στην ύφεση της ευρωπαϊκής οικονομίας, της αύξησης της ανεργίας και της αδυναμίας επιστροφής στην ανάπτυξη, στην αναδιανομή του εισοδήματος και στην ενίσχυση του κοινωνικού κράτους. Ως εκ τούτου, φαίνεται και από τα όσα προαναφέρθηκαν στην προηγούμενη υποενότητα ότι η κοινωνική δυναμική και ο σύγχρονος ευρωπαϊκός στοχασμός θα οδηγήσουν την ευρωπαϊκή ήπειρο στην απόκτηση μίας νέας συλλογικής αλληλεγγύης, ολοκληρωμένης κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης και ευρωπαϊκής πολιτικής ενοποίησης (EC, 2011).

Ως συνέπεια όσων προαναφέρθηκαν, η οικονομική κρίση αποτελεί ένα μάθημα για την ανθρωπότητα. Σε αυτή τη φάση τίθεται αναγκαία η επανεξέταση των κοινωνικών πολιτικών και των κοινωνικών προτεραιοτήτων πριν και μετά την κρίση. Σε αντίθετη περίπτωση δε θα μπορεί να γίνει καμία συζήτηση για νέες προοπτικές και η ανθρωπότητα θα είναι μάρτυρας μιας πολιτικής, η οποία ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες, το κοινωνικό έλλειμμα και τη γενικότερη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους.

5.3 Πεδίο ενδιαφέροντος: Εθελοντισμός

Λόγω των δύσκολων συγκυριών που επέφερε η οικονομική κρίση παγκοσμίως, κορυφώθηκε η ανάγκη σύστασης οργανωμένων εθελοντικών ομάδων. Στα πλαίσια της κινητικότητας αυτής έχουν συσταθεί ομάδες οι οποίες λειτουργούν ως «εμπυχωτές» του εθελοντισμού. Τα άτομα αυτά έχουν ως στόχο να φέρουν τον εθελοντισμό στο επίκεντρο, τονίζοντας τα σημαντικά οφέλη που αυτός παρέχει στο άτομο, που προσφέρει άνευ όρων τις υπηρεσίες του. Παράδειγμα τέτοιας ομάδας αποτελεί η Εταιρία Εθνικής και Κοινοτικής Υπηρεσίας (Corporation for National and Community Service) (Son & Wilson, 2012).

Οι συνέπειες της συμμετοχής σε μια εθελοντική δράση μπορούν να έχουν ωστόσο και προσωπικά οφέλη σε αυτόν που λαμβάνει μέρος. Στην πραγματικότητα που έχει φέρει η οικονομική κρίση, ο εθελοντισμός σε πολλές περιπτώσεις λειτουργεί σαν μια διαφυγή από τις στρεσογόνες καταστάσεις. Υπάρχει μια μεγάλη γκάμα βιβλιογραφικών πηγών η οποία τεκμηριώνει τη θετική συνέπεια του εθελοντισμού στη σωματική και ψυχική υγεία. Για παράδειγμα, η συμμετοχή σε μια εθελοντική ομάδα συμβάλλει στη μείωση του ψυχολογικού άγχους και αποτρέπει τις αρνητικές συνέπειες των αγχωτικών παραγόντων. Επιπλέον, αυξάνει την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου και συσχετίζεται με τη σωματική ευεξία (Thoits & Hewitt, 2001).

Εν συνεχεία θα αναλυθεί ένα παράδειγμα δράσης μια εθελοντικής οργάνωσης η οποία συστάθηκε την περίοδο της οικονομικής κρίσης με κύριο στόχο την παροχή φροντίδας ευάλωτων ομάδων. Η συγκεκριμένη εθελοντική ομάδα ονομάζεται Εθελοντική Φροντίδα για Ασθενείς (EDANI). Η συγκεκριμένη είναι οργανωμένη με βάση της επιστημονική γνώση και υιοθετεί μοντέλα εκπαίδευσης, υποστήριξης, εποπτείας και διανομής εθελοντών. Τέτοιου είδους ομάδες έχουν κοινό προσανατολισμό και τα χαρακτηριστικά τους είναι τα παρακάτω:

- Ευαισθησία και ενδιαφέρον για τις ευάλωτες ομάδες
- Επιδίωξη να επιτρέψει στους ανθρώπους να έχουν καλύτερη ποιότητα ζωής
- Ανάπτυξη δράσεων εθελοντισμού, οι οποίες ξεκινούν με την άνευ όρων παροχή φροντίδας και συνεχίζουν ικανοποιώντας τις ανάγκες ανθρώπων ευάλωτων ομάδων

- Αναζήτηση και σύσταση ομάδων εθελοντών
- Όραμα για την επίτευξη της ευημερίας όλων των ανθρώπων (Kontogiannis, 2016)

5.4 Πεδίο ενδιαφέροντος: Η καθημερινή ζωή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά της τροποποίησης της καταναλωτικής συμπεριφοράς ως μια κοινωνική επίπτωση της παρουσίας της οικονομικής κρίσης στην κοινωνία παγκοσμίως. Ωστόσο, ίσως αυτή η αλλαγή να είναι και μια νέα προοπτική η οποία θα φέρει θετικά αποτελέσματα σε πολλές οικογένειες.

Ζώντας σε μια άστατη οικονομική συγκυρία, κατά την οποία τα έσοδα μειώνονται αλλά οι δαπάνες λόγω επιβολής φόρων, πρόσθετων εισφορών και επιβαρύνσεων αυξάνονται ένα νέο μοντέλο καταναλωτικής συμπεριφοράς μπορεί να προβεί σωτήριο. Σε άλλη περίπτωση ο ασφυκτικός κλοιός της ανεργίας, του πληθωρισμού και της φτώχειας διαμορφώνουν ένα αγχωτικό πλαίσιο στο οποίο καλούνται να ζήσουν οι πολίτες καθημερινά. Είναι απόλυτα κατανοητό πως προσαρμογή αυτή γίνεται με έναν βίαιο και απότομο τρόπο, θεωρείται ωστόσο ιδιαίτερης σημασίας να κατανοηθεί και να ακολουθηθεί μια δυναμική στάση απέναντι στην οικονομική κρίση με τρόπο όχι παθητικό αλλά ενεργητικό. Αυτό σαφώς προϋποθέτει τόσο την εγρήγορση, όσο και την ορθολογική αντίδραση προκειμένου να επαλειφθεί, όσο αυτό είναι εφικτό, η ένταση με την οποία βιώνονται οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης (EC, 2009).

Στα πλαίσια της κρίσης υπήρξαν και κάποια θετικά στοιχεία. Οι άνθρωποι μπήκαν στη διαδικασία να σκεφθούν και να κινητοποιηθούν περισσότερο. Με αυτόν τον τρόπο αρκετά γρήγορα συστάθηκαν εναλλακτικές διαδρομές με στόχο την αντιμετώπιση της ύφεσης, με χαρακτηριστικό γνώμονα τη δυναμική στάση απέναντι στην παθογένεια καθώς και την απαισιοδοξία που προσφέρει η κρίση καθημερινά. Σε αρκετές χώρες, μέσα σε αυτές και η ελληνική κοινωνία, τα τελευταία χρόνια, δημιουργήθηκαν σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας διαφόρων ειδών συλλογικότητες μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι ήρθαν σε επαφή μεταξύ τους με κύριο σκοπό να ενώσουν

τις δυνάμεις τους για την αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης σε επίπεδο συλλογικό. Κάτω από ορισμένες περιπτώσεις οι προσπάθειες αυτές είχαν τη συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης ενώ σε άλλες όχι. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες προσπάθειες:

- Σύσταση κοινωνικών και συνεταιριστικών παντοπωλείων
- Η απευθείας αγορά προϊόντων από τους παραγωγούς αλλά και διάθεση τους στα πλαίσια τιμών πραγματικού κόστους
- Η άμεση ανταλλαγή προϊόντων και αγαθών
- Η οργάνωση κοινωνικών καφενείων και
- Η σύσταση συλλογικών χώρων αυτό-μόρφωσης, παροχής ψυχοκοινωνικής στήριξης και φροντίδας και ψυχαγωγίας (Φερεντίτης, 2011)

Τα προαναφερθέντα, αποτελούν μερικές από εκείνες τις ενεργητικές τεχνικές ορθολογικής αντίδρασης απέναντι στην απαισιοδοξία και τη μοιρολατρία. Ωστόσο, όπως αναλύθηκε πριν η καθημερινότητα των ανθρώπων χρειάζεται να αλλάξει και σε ατομικό επίπεδο. Για αυτό ακριβώς το σκοπό έχει υστάτη σημασία να επανεξετασθεί συνολικότερα η στάση των ανθρώπων απέναντι στο κυρίαρχο καταναλωτικό μοντέλο και σε προσωπικό ή οικογενειακό επίπεδο και το κάθε άτομο να διαχειριστεί τα οικονομικά βάσει ενός μηνιαίου προϋπολογισμού για το νοικοκυριό το οποίο συντηρεί. Ορισμένες χρήσιμες στρατηγικές παρουσιάζονται παρακάτω:

- Η καταγραφή των βασικών εξόδων σε μηνιαία βάση (πχ. ενοίκιο, νερό, κοινόχρηστα, ηλεκτρικό τρόφιμα, καύσιμα, ασφάλιστρα, δίδακτρα)
- Ο διαμερισμός των δαπανών σε μορφή ανελαστικών (πάγιες δαπάνες) και ελαστικών (μεταβλητές δαπάνες),
- Η δημιουργία ενός ακριβή υπολογισμού των μηνιαίων εσόδων
- Ο όσο το δυνατόν μεγαλύτερος περιορισμός της χρήσης των πιστωτικών καρτών και η πληρωμή με πραγματικό και υπαρκτό χρήμα (Venieris, 2013)

Το ζήτημα της κοινωνικοοικονομικής ύφεσης, όπως ακριβώς επιχειρήθηκε παραπάνω να παρουσιαστεί μέσα δηλαδή από το πρίσμα της καθημερινής ζωής, δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση ατομικό φαινόμενο. Έτσι είναι απόλυτα σαφές ότι η

δραστική αντιμετώπισή του αποτελεί ένα ιδιαίτερα δύσκολο κοινωνικό ζήτημα το οποίο απαιτεί:

- Την ενεργοποίηση όλων των πολιτών μιας χώρας
- Τη βαθιά συνειδητοποίηση
- Ένα υψηλό βαθμό ωριμότητας
- Αρκετές κοινωνικές, οικονομικές, θεσμικές μεταρρυθμίσεις
- Σε ορισμένες περιπτώσεις επιβεβλημένες ρήξεις (Φωτόπουλος, 2013)

Ωστόσο, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, δε γίνει τίποτα εφικτό εάν δεν αναγνωριστεί και εκτιμηθεί ο βαθμός της ατομικής ευθύνης και ο ρόλος της προσωπικής παρέμβασης του καθενός στην καθημερινή ζωή του. Επιπλέον, κομβικό σημείο στη διαδικασία περιστολής των αρνητικών συνεπειών της οικονομικής κρίσης αποτελεί ο βαθμός κατανόησης και ερμηνείας της κρίσης με ορθολογικούς όρους. Κάτι τέτοιο σημαίνει πως η αιτιολογία της ύφεσης, άρα και τα μέσα θεραπείας της, θα πρέπει να αναζητηθούν στους πραγματικούς όρους ζωής των ανθρώπων και όχι σε έναν αφηρημένο και υπερβατικό εξω-κοινωνικό τοπίο. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η πρόκληση της ύφεσης καθίστα αναγκαίο να κατανοηθεί με όχι μια μοιρολατρική και παθητική στάση αλλά μέσα στην ολότητα του κόσμου που τον περιβάλλει καθώς και του κοινωνικοοικονομικού συστήματος μέσα στον οποίο οι άνθρωποι ζουν (Φωτόπουλος, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία ξεκινά και ολοκληρώνεται με την ίδια αρχή και ανάγκη, αυτή δηλαδή της ύπαρξης και ενίσχυσης της Κοινωνικής Πολιτικής στην κοινωνία. Αυτό πυροδοτείται καθώς αυτού του είδους πολιτική και συνάμα επιστήμη ενδιαφέρεται κυρίως για την ενίσχυση της ποιότητας της ζωής και της ικανοποίησης των ανθρώπων μιας κοινωνίας. Διαφαίνεται πως η ανάγκη για Κοινωνική Πολιτική και η δημιουργία ενός κοινωνικού κράτους υπήρξε από παλιά. Ωστόσο, και παρά το ενδιαφέρον παρατηρείται και αναφέρεται στη συγκεκριμένη εργασία πως δεν υπάρχει ένας σαφής και πλήρης ορισμός της έννοιας αυτής. Μια πιθανή απάντηση είναι πως αυτό οφείλεται λόγω του ότι η κοινωνική πολιτική αποτελεί περισσότερο ένα πεδίο συνεχόμενης μελέτης, παρά ένα πρότυπο.

Η κοινωνική πολιτική στην ελληνική κοινωνία εμφανίζεται από τον καιρό του νεοσύστατου νεοελληνικού κράτους. Πάντως αρκετές αναφορές αναλύουν πως η παραπάνω επιστήμη αντικατοπτρίζει μια κληρονομιά αδυνάμων πολιτικών οντοτήτων και με μια παράλληλη απουσία τόσο κοινωνικών όσο και οικονομικών προγραμματισμών.

Στη συγκεκριμένη εργασία και μέσω της ανασκόπησης που πραγματοποιήθηκε φαίνεται πως η κοινωνική πολιτική και η κοινωνική εργασία εκτός των ενοποιητικών θεωρητικών στοιχείων, χαρακτηρίζονται και από ένα κοινό σκοπό δηλαδή την ενδυνάμωση και απελευθέρωση του ανθρώπου, έτσι ώστε να επιτύχει την προσωπική του ευημερία.

Στην Ευρώπη κατά το 19^ο αιώνα οι πρωτοπόροι κοινωνικοί λειτουργοί εργάστηκαν με αφοσίωση και δέσμευση τη βελτίωση και ανάπτυξη της ικανοποίησης και της ευημερίας των κοινωνιών της ηπείρου. Ωστόσο, στην εργασία καταγράφεται πως η παρουσία του συγκεκριμένου επαγγέλματος παραμένει στο ελάχιστο. Λόγω του παραπάνω γεγονότος αλλά και του συνολικού έργου του συγκεκριμένου επαγγέλματος τίθεται αναγκαία η ενοποίηση των κοινωνικών λειτουργιών τόσο ανά τον κόσμο, όσο και ευρωπαϊκά. Οργανώσεις στις οποίες συσπειρώνονται οι

κοινωνικοί λειτουργοί στην Ευρώπη όπως παρουσιάζονται στην εργασία αυτή είναι οι παρακάτω:

1. Η Διεθνή Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW),
2. Η Ευρωπαϊκή Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (EASSW)
3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Ευημερία (ICSW)

Η οικονομική ζωή είναι ευάλωτη σε κρίσεις και οι οικονομικές κρίσεις θέτουν σε δοκιμασία θεσμούς, αλλά και ισορροπίες συμφερόντων έχοντας δυσμενείς συνέπειες για τους πληθυσμούς. Ως συνθήκη η οικονομική κρίση η οποία ξέσπασε το 2008 δεν αποτελεί μια καινούρια κατάσταση για την κοινωνία όπως αναλύθηκε στη συγκεκριμένη εργασία, το μόνο που φαίνεται διαφορετικό είναι η φύση, η ένταση και η χρονική διάρκειά της. Έτσι άμεσα από την αναλυτική περιγραφή της συνθήκης αυτής διαφαίνεται πως υπήρξαν δεδομένα και τεχνικές για να αποφευχθεί ή τουλάχιστον να μετριαστεί από το αρχικό στάδιο η οικονομική ύφεση.

Πέραν των οικονομικών διαστάσεων που επιφέρει η οικονομική ύφεση και συγκεκριμένα αυτής η οποία ξεκίνησε το 2008, υπάρχουν και οι κοινωνικές. Οι διαστάσεις που τονίσθηκαν και τέθηκαν υπό επεξεργασία στη συγκεκριμένη εργασία ήταν έξι.

Αρχικά, αναλύθηκαν οι επιπτώσεις της κρίσης στην κοινωνική συνοχή των κοινωνιών. Παράγοντας που όπως φάνηκε αύξησε το οικονομικό χάσμα μεταξύ των ανθρώπων των χωρών. Στη συνέχεια η φτώχεια φαίνεται ως σοβαρός παράγοντας ο οποίος δρα αρνητικά στην κοινωνική ισορροπία των κοινωνιών. Επιπλέον, σοβαρές χαρακτηρίζονται οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης στην υγεία των ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η οικονομική κρίση πλήττει την υγεία κυρίως των ανθρώπων που ζουν σε χαμηλές ή μέτρια αναπτυγμένες χώρες. Το πεδίο της εκπαίδευσης δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο από την οικονομική κρίση. Η συγκεκριμένη εργασία παραθέτει τις εκφάνσεις της κρίσης στην εκπαίδευση οι οποίες επηρεάζουν τα παρακάτω:

1. Θεσμοί
2. Χρηματοδότηση
3. Διάρθρωση
4. Εκπαιδευτικές τεχνικές

5. Δημόσιο και ιδιωτικό τομέα

Λόγω της οικονομικής κρίσης παρουσιάζονται έντονα δύο σοβαρά κοινωνικά φαινόμενα. Αρχικά, έντονη παρουσιάζεται η οικονομική μετανάστευση σε χώρες με σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις η οποία περιπλέκει τις κοινωνικές ανισότητες, δημιουργώντας συνάμα ταξικές διαφοροποιήσεις και κοινωνικοοικονομικές αλλαγές. Το δεύτερο φαινόμενο δηλαδή η μεταστροφή της καταναλωτικής συμπεριφοράς φαίνεται πως αποτελεί μια διάσταση της οικονομικής κρίσης, η οποία δεν είναι πάντα αρνητική. Απλούστερα είναι αποτέλεσμα της προσωπικής ανασυγκρότησης κάθε ανθρώπου που ζει ή έζησε την οικονομική ύφεση και έψαξε ή ψάχνει τρόπους αντιμετώπισης.

Τέλος, στη συγκεκριμένη εργασία οι νέες προοπτικές, οι οποίες αναγεννιούνται από την οικονομική κρίση παρουσιάζονται ως πεδία ενδιαφέροντος, τα οποία αποτελούν πρότυπο ενασχόλησης από τους ανθρώπους και μπορούν ή έχουν ήδη καταφέρει να αλλάξουν τα δεδομένα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Adams, A. (2000) *The Modernisation of Social Work Practice and Management in England*. Eichstätt: ISIS e.V.
- Alcock P., Erskine, A. and May, M (2002) *The Blackwell Dictionary of Social Policy, Social Policy Associatio*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Askeland, G., Fook, G. (2009) Critical reflection in social work. *European Journal of Social Work*, 12(3), pp. 287 - 292.
- Baker, D., Howell, D., Glyn, A. and Schmitt, J. (2005) *Labour market institutions and unemployment: a critical assessment of the cross-country evidence*. In D. Howell (ed.), *Fighting unemployment: the limits of free market orthodoxy*. Oxford: University Press.
- Barakat, B., Holler, J., Prettner, K., and Schuster, J. (2010) *The impact of the economic crises on labour and education in Europe*. Austria: OAW.
- Barker, P. (1984) *Founders of the Welfare State*. London: Heinemann.
- Bilson, A. (2005) *Evidence-Based Practice in Social Work*. Whiting & Birch Ltd.
- Caritas Europa. (2013) *The impact of the European crisis: a study of the impact of the crisis and austerity on people, with a special focus on Greece, Ireland, Italy, Portugal and Spain*. Available at: http://www.caritaseuropa.org/module/FileLib/CaritasCrisisReport_web.pdf.
- Clasen, G. (2013) Defining Comparative Social Policy, in Kennett P (ed). *A Handbook of Comparative Social Policy*. UK: Edward Elgar.
- Coulshed, V., Mullender, A., Jones, D. N. and Thompson, N. (2006) *Management in Social Work*, 3rd ed. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Cousins, M. (2005) *European Welfare States: comparative perspectives*. London: Sage.
- Dominelli, L (2004) *Social Work: theory and Practice for a Changing Profession*. Cambridge: Polity Press.
- Drake, R. (2001) *The Principles of Social Policy*. Basingstoke: Palgrave.
- Erath, P. (2010) *Social Work in Europe*. Available at: http://periodika.osu.cz/eris/dok/2010-02/article-social_work_in_eu.pdf.
- European Commission. (2009) Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses. *European Economy*, pp.1-87.
- European Commission. (2011) *The economic adjustments from Greece*. Brussels.

- Featherstone, K. (2011) The Greek sovereign debt crisis and EMU: A failing state in a skewed regime. *Journal of Common Market Studies*, 49(2): 193– 217.
- Hernandez, J., Mohammed, R., Farhad, N. and Nezhad, A. (2011) What is Policy, Social Policy and Social Policy Changing?. *International Journal of Business and Social*, 2(10), pp. 287-291.
- International Federation of Social Workers European Region e.V. (2010) *Standards in Social Work Practice meeting Human Rights*. Anthea Agius.
- International Labour Office/Organization (ILO) (2011) *Recovering from global crisis*. Geneva: GB.
- International Organization for Migration (IOM) (2010) *World Migration Report 2010*. Switzerland: International Organization for Migrant.
- ILO. (2011) *Report on the high level mission to Greece*. Geneva: ILO.
- Jones, M. (2013) *Social Work Research in Practice: Ethical and Political Context*. SAGE publications.
- Matsaganis, M. (2013) *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*. Available at: <http://library.fes.de/pdf-files/id/10314.pdf>.
- OECD. (2004) *The challenges of narrowing the US current account deficit*.
- Pierson, P. (2004) *Politics in time: history, institutions, and social analysis*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Son, J., Wilson, J. (2012) Volunteer Work and Hedonic, Eudemonic and Social Well being. Available at: <http://midus.wisc.edu/findings /pdfs/1228.pdf>.
- Soydan, H. (1999) *The history of ideas in social work*. Birmingham. Venture Press.
- Thoits, P., Hewitt, L. (2001) Volunteer Work and Well Being. *Journal of Health and Social Behavior*, 42, pp. 115-131.
- Venieris, D. (2013) *Crisis Social Policy and Social Justice: the case for Greece*. Available at: http://eprints.lse.ac.uk/50258/1/GreeSE_No69.pdf.
- Voinea, L., Filip, A. (2011) Analyzing the Main Changes in New Consumer Buying Behavior during Economic Crisis. *International Journal of Economic Practices and Theories*, 1(1), pp. 14 – 19.
- Wendt, W. R. (1990) *Ökosozialdenken und handeln. Grundlagen und Anwendungen in der Sozialarbeit*. Freiburg: Lambertus.
- WHO. (2009) *The financial crisis and global health: report of a high level consultation*. Geneva: World Health Organization.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Βαγενά, Ε. (2006) *Ρατσισμός και ξενοφοβία – έρευνα στη δικαιοσύνη και στην αστυνομία*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.

Δαφέρμος, Γ. & Παπαθεοδώρου, Χ. (2011) Το παράδοξο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ.

Κουκουφιλίππου, Ι., Παπαβασιλείου, Ε., Κοΐνης, Α. (2016) Κοινωνική πολιτική και δαπάνες κοινωνικής προστασίας και υγείας. *To Vima tou Askliptiou Journal*, 15(4), pp. 346 – 364.

Πάρλαλης, Σ. (2011) Οι πρακτικές εφαρμογές της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και Κύπρο. Ανακτήθηκε από: http://stavrosparlalis.weebly.com/uploads/1/2/7/9/12799732/prwtes_selides.pdf

Ρομπόλης, Σ. (2013) Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος. *Κοινωνική Πολιτική*, 1, pp. 8-12.

Ρουμπίνη, Γ. (2011) *Ελληνική οικονομία και μετανάστευση: Μύθοι και πραγματικότητες*. ΕΛΙΑΜΕΠ

Στασινοπούλου, Ο. Κοινωνική Πολιτική βασικές έννοιες, ιστορική εξέλιξη, φορείς και πρότυπα. Σημειώσεις Μαθήματος, Τμ. Κοινωνικής Πολιτικής, 2006.

Φερεντίτης, Σ. (2011) Κίνητρα για συνεταιρισμούς νέου τύπου κόντρα στην ανεργία. Ανακτήθηκε από: <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=257099>.

Φωτόπουλος, Ν. (2013) Αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης στην καθημερινή ζωή. Ανακτήθηκε από: <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/5.9.pdf>.